

Міністерство освіти і науки України
Маріупольський державний університет

Гутнікова А.В.

Завдання

до самостійної роботи студентів та практичних занять з курсу

“Вступ до германської філології”

Посібник

Маріуполь
2020

УДК 811.11

ББК 81.0

Д 75

Рецензенти:

доктор філологічних наук, професор Гамзюк М.В., завідувач кафедри німецької філології Київського національного лінгвістичного університету;

кандидат філологічних наук, доцент Балабан О.О., доцент кафедри загального мовознавства і германістики Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.

Рекомендовано до друку Вченою радою Маріупольського державного університету (протокол № 9 від 27.05.2020 р.)

Гутнікова А.В.

Д 75

Завдання для самостійної роботи студентів та практичних занять з курсу “ Вступ до германської філології”: посібник. Маріуполь : МДУ, 2020. 160 с.

Посібник призначається для студентів 2 курсу спеціальності ФІЛОЛОГІЯ: “Мова та література (англійська)”, “Мова та література (німецька)”, ПЕРЕКЛАД (англійська, новогрецька). У посібнику «Вступ до германської філології» подано рекомендації щодо СРС та вивчення германських мов з аналізом їхньої фонетико-граматичної будови на широкому індоєвропейському тлі (з елементами компаративістики). Основне завдання праці – підготувати студентів-германістів для сприйняття теоретичних курсів з англістики та німецької мови.

Пояснювальна записка

Мета курсу “Вступ до германської філології” – надати студентам відомості про специфіку мов германської групи, особливості історичного розвитку кожної з германських мов.

Завдання для самостійної роботи студентів та практичних занять відповідають робочій програмі навчальної дисципліни, тематиці семінарських занять з цього курсу та змісту лекцій.

Самостійна робота студента (СРС) є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов’язкових навчальних занять, і є невід’ємною складовою процесу вивчення конкретної дисципліни. Її зміст визначається робочою навчальною програмою, методичними матеріалами, завданнями та вказівками викладача.

Самостійна робота студента забезпечується системою навчально-методичних засобів, передабчених для вивчення конкретної навчальної дисципліни, а саме: підручниками, навчальними та методичними посібниками, конспектами лекцій, практикумами, методичними вказівками тощо. Методичні матеріали для самостійної роботи студентів повинні передабчати можливість проведення самоконтролю з боку студентів. Навчальний матеріал дисципліни, передабчений робочим навчальним планом для засвоєння студентом у процесі самостійної роботи, виноситься на підсумковий контроль поряд з навчальним матеріалом, який опрацьовувався при проведенні аудиторних занять.

Зміст підготовки до практичних занять з дисципліни «Вступ до спец.філології» складається з таких видів роботи: опрацювання теоретичних основ прослуханого лекційного матеріалу; підготовку до практичних занять; самостійне опрацювання окремих тем навчальної дисципліни згідно з робочою програмою; пошук додаткової інформації щодо окремих питань курсу; підбір прикладів, що ілюструють певні теоретичні положення; створення власного глосарія термінів; написання реферату обсягом не менше 20 сторінок тексту рукопису (на запропоновану тематику) і його захист;

підготовка до усіх видів контролю, включно модульних і комплексних контрольних робіт.

У процесі самостійної підготовки до семінарів студент повинен повторити матеріал з курсу “Вступ до мовознавства”, відповісти на теоретичні питання, присвячені історичному розвитку давньогерманських мов, сучасним мовам цієї групи, фонетичним та граматичним особливостям мовної структури.

У ході вивчення питань, що пов’язані з фонетикою, морфологією, лексикою давньогерманських мов, студентам пропонуються практичні вправи, побудовані за принципом підвищення складності: а) аналіз окремого мовного явища та перевірка його за допомогою ключа; б) фрагментарний аналіз мовних явищ; в) об’ємний аналіз.

Завдання базуються на порівняльно-історичному методі, що дозволяє студентам залучати до аналізу матеріал з рідної мови та інших мов, що вивчаються (російської, латини, новогрецької тощо).

Для виконання вправ з давньогерманської морфології запропоновані граматичні таблиці з коментарем, а також додаються уривки з готської Біблії та готсько-український глосарій, що дозволяє студенту застосовувати набуті знання про структуру давньогерманських мов на рівні тексту.

Граматичні таблиці були вилучені із «Хрестоматії з історії німецької мови» (Чемоданов Н.С. Хрестоматия по истории немецкого языка. – М., 1978.), а готські тексти та словник із «Практикуму до курсу «Вступ до германського мовознавства» (Левицький В.В., Кійко С.В. Практикуму до курсу «Вступ до германського мовознавства». – Чернівці, 2000.). Усі приклади були зібрані автором на абзі етимологічного словника германських мов (Левицький В.В. Этимологический словарь германских языков: В 4 т. – Черновцы: Рута, 2000.).

Запропонований комплекс завдань готує студентів до більш детального та поглибшеного вивчення історії окремих германських мов на старших курсах.

Особливу подяку авторка висловлює доктору філологічних наук, професору Гамзюк М.В., завідувачу кафедри німецької філології Київського національного лінгвістичного університету за слушні зауваження та практичні розробки до деяких тем, які також увійшли в цей підручник.

Зміст

	стор.
Завдання для повтору матеріалу з курсу “Вступ до мовознавства”	7 – 13
1. Глосарій	7
2. Генеалогічна класифікація мов	12
3. Класифікація індоєвропейських мов	13
Теоретичний матеріал для самостійного опрацювання	15 – 64
1. Готська мова	15
2. Давні германці	26
3. Історія германської писемності	45
4. Германські мови та загальногерманські мовні риси	55
5. Прикметник	59
6. Займенник	61
Список використаної літератури	64
Практичні завдання для СРС	65 – 67
1. Порівняльно-історичний метод. Індоєвропейська прамова	65
2. Германські мови	66
3. Давні германці	66
4. Займенники давньогерманських мов	67
Завдання до семінарських занять	67 – 77

1. Система голосних давньогерманських мов	67
2. Система консонантизму давньогерманських мов	70
3. Іменник у давньогерманських мовах	72
4. Сильні дієслова давньогерманських мов	73
5. Слабка дієвідміна, претерітопрезентні та неправильні дієслова	74
6. Прикметник у давньогерманських мовах	74
7. Давньогерманська лексика	75
8. Готська мова	77
Уривки з тексту „Codex Argenteus”	78 – 92
Фонологічні та граматичні таблиці	92 – 100
Готсько-український словник	101 – 120
Картографічний матеріал	121 – 124
Матеріали для читання	125 – 157
Ключі до вправ	157 – 159
Список скорочень та символів	159 – 160
Рекомендована література з курсу	160 – 161
Фільми	161 – 163

Завдання для повтору матеріалу з курсу “Вступ до мовознавства”

1. Глосарій

1. *Абетка, азбука, алфавіт, альфабет* (грец. αλφάβητο, лат. *abecedarium*) — розташована в певному порядку сукупність літер, що застосовуються для запису певної мови.
2. *Аглютинативні мови* – мови, в яких приєднання афіксів здійснюється на основі аглютинації.
3. *Аглютинація* – механічне приєднання однозначних стандартних афіксів до незмінних основ при словотворі: казах. Ара (пилка) – ара-лар (пилки).
4. Наведіть приклади аглютинативних мов.
5. *Адстрат* – форма контактування між двома сусідніми мовами: укр. та рум. на Буковині. Які адстрати знаєте Ви ?
6. *Акузатив* – знахідний відмінок, що вказує на прямиий додаток. В яких мовах він є ?
7. *Апокопа* – випадіння одного чи кількох звуків у кінці слова.
8. *Ареал* – територія поширення мови чи певних мовних явищ.
9. Назвіть ареали англійської, німецької мови.
10. *Ареальна лінгвістика* - розділ мовознавства, що досліджує територіальний розподіл мовних явищ та взаємодію мов та діалектів, пов'язаних територіальними відношеннями. Результатом ареального вивчення може бути встановлення *ізоглас*.
11. *Артикль* – різновид службових слів. В яких мовах він є ?
12. *Архаїзм* – застаріле слово, що вийшло із сфери вжитку. Наведіть приклади.
13. *Архетип* – вихідна форма для кількох досліджуваних форм, яка реконструюється на основі фонетичних законів для генетично споріднених мов.
14. Дайте визначення, що таке генетично споріднені мови ?

15. *Аспірація* – придихання.
16. *Асиміляція* – уподібнення однотипних звуків один до одного з метою спрощення вимови: рос. трубка – (трупка).
17. *Афікс* – морфема з граматичним або словотвірним значенням. Наведіть інші ознаки афікса та його види залежно від позиції з прикладами.
18. *Афіксація* – утворення нових слів за допомогою афіксів: англ. Dear – dearly, нім. schön - die Schönheit. Наведіть приклади з цих та інших мов.
19. *Африкати* – приголосні, що утворюються поєднанням зімкненого звука з щілинним: укр. Ц, Ч, нім. Pf.
20. *Білатеральний* – боковий приголосний, під час вимови якого повітря обходить зімкнення збоку від язика: Л.
21. *Геміната* – подвоєний приголосний.
22. *Генеалогічна класифікація* – класифікація мов на абзі їх мовної спорідненості та спільного походження. Які ще є класифікації мов ?
23. *Генітив* – родовий відмінок. В яких мовах він виділяється ?
24. *Губні* – приголосні, що утворюються за допомогою губ: П,В.
25. *Гуттуральні приголосні* – загальна назва для *палатальних, велярних* та *лабіовелярних* звуків.
26. *Дентальний* – зубний приголосний: Т, Д.
27. *Денто-лабіальний* – губно-зубний звук: нім. W.
28. *Дериваційний афікс* – афікс, що служить для утворення нових слів. Наведіть приклади.
29. *Деривація* – утворення нових слів за допомогою афіксів.
30. *Диграф* – сполучення двох букв для позначення однієї фонемі: англ. Th. Які ще диграфи Ви знаєте ?
31. Доповніть наступне висловлювання: *динамічний наголос* – це силовий наголос, при якому наголошений склад виділяється ....
32. *Дифтонг* – сполучення двох голосних в одному складі. Наведіть приклади дифтонгів.
33. *Діакритичний знак* – значок біля букви, який змінює її значення: ä, Š.
34. *Діалект* – територіальний варіант мови. Які діалекти Вам відомі?

35. *Діахронія* – історичний розвиток мови чи її елементів як предмет вивчення.
36. *Етимологія* – наука про походження... Чого?
37. *Зімкнені* – приголосні, що утворюються при зімкненні активного та пасивного органів мовлення: П,Т.
38. *Ідеограма* — нефонетичний писемний знак, що передає, на відміну від букви, не звук певної мови, а ціле слово або його корінь. Наприклад, давньоєгипетські чи китайські ієрогліфи. Ідеограмами також вважають образотворчі композиції, в яких ціле або окремі елементи несуть виражений у знаках поняттєвий зміст: емблеми, герби, монети, ордени і медалі. Однак у широкому сенсі під ідеограмами розуміється тип зображення з активним образно-символічним підтекстом.
39. *Ієрогліф* (зі старогрец. «ієро» + «гліф» = «святознак») — святознак, назва знаків (символів) в деяких системах письма.
40. *Ізогласа* – лінія на карті, що вказує на поширення того чи іншого мовного явища.
41. *Інкорпорація* – утворення слова чи словосполучення шляхом поєднання кількох коренів: в мовах індіанців. Що таке інкорпоруєчі мови ?
42. *Інструменталіс* – орудний відмінок, який вказує на інструмент дії. В яких мовах він відсутній ?
43. Поясніть різницю між *інтерфіксом* та *інфіксом* ?
44. Які мови належать до групи *кентум*? Чим вони характеризуються?
45. Що таке *конфікс* ?
46. *Лабіалізація* – вимова звуків, під час якої губи витягуються та приймають форму круглого отвору. Назвіть антонім цього терміна.
47. Треба розрізнати: *Лабіалізований* – огублений приголосний; *лабіальний* – губний; *лабіо-велярний* – приголосний, який поєднує губну та велярну артикуляцію: Q; *лабіо-дентальний* – приголосний, який поєднує губну та зубну артикуляцію: укр. В.
48. *Ларингальний* – гортанний звук: укр. Г.
49. *Лігатура* – поєднання двох чи більше букв для позначення певних звуків: Æ, Œ.

50. Якими ознаками характеризується *літературна мова*?
51. Що таке *мертві мови*? Наведіть приклади.
52. *Міжзубний* – приголосний, під час вимови якого кінчик язика знаходиться між ....: англ. Th.
53. *Мова-основа* - прамова, яка реконструюється для певної сім'ї і від якої беруть початок усі мови сім'ї. Що таке *мовна сім'я* ?
54. *Морфема* – найменша значуща одиниця мови. Які існують морфеми ?
55. Чим характеризується *музичний* (тонічний) наголос? В яких мовах він є?
56. *Назальний* – звук, при якому потік повітря проходить через ніс: М, Н.
57. Що вивчає *ономастика*?
58. *Орфографія, або ортографія*^[1] (грец. ὀρθογραφία, від ὀρθός — правильний і γράφω — писати) — історично сформована й загальноприйнята система правил національної мови щодо способів передачі мовлення на письмі, яка поряд із пунктуацією становить правопис певної мови.
59. *Парадигма* – сукупність мовних елементів, пов'язаних системними відношеннями. Наведіть приклади парадигм.
60. *Письмо* — знакова система фіксації мови на площині за допомогою умовних ідеографічних елементів двох вимірів для передачі інформації на відстані й закріплення її в часі.
61. *Див.: протописьмо* («предметне письмо») — оптичні мнемонічні системи, які не відтворюють безпосереднього мовлення, а є нагадуванням чи підказкою для особи, яка приймає повідомлення;
62. *ніктографія* (малюнкове письмо) — відображення змісту повідомлення у вигляді малюнка або послідовності малюнків;
63. *ідеографічне письмо* (ієрогліфічне письмо) — за допомогою знаків записуються думки (ідеї), слова. Часто називається малюнковим, адже кожній речі в цьому письмі відповідає свій малюнок. Найдавніший у світі спосіб письма, коли слова передавали малюнками, що зображували людей, рослини або предмети чи їхні частини. Яскравим зразком ієрогліфічного письма є давньоєгипетське. Сьогодні суто ієрогліфічним письмом користуються лише китайці. Елементи ієрогліфічного письма широко

присутні також у японській мові. Знаки дорожнього руху є ідеографічним письмом;

64. *складове письмо* — за допомогою знаків записуються окремі склади данної мови. Як правило це письмо виникає з ідеографічного, в якому цими знаками позначали односкладові слова;

65. *звукове (фонетичне) письмо* — за допомогою знаків записуються окремі звуки даної мови. Як правило такі системи письма називають абеткою. Найдавнішою відомою абеткою є фінікійська. На її основі виникли старогрецька, арабська, грецька, кирилична і латинська абетки. Більшість сучасних народів користується саме звуковим письмом.

66. *Писемність* — засіб передачі людської мови за допомогою знаків (див. алфавіт, абетка, ієрогліфіка, клинопис); також література, сукупність писемних пам'яток певного часу, певного народу; письменство.

67. *Писемна мова* — мова, зафіксована на папері чи ін. поверхні за допомогою усталеної системи графічних знаків, сприйманих зором, розташованих у певній лінійній послідовності і співвіднесених з одиницями реального, звукового мовлення; одна з двох (див. Усна мова) форм реального існування мови як засобу комунікації.

68. Які морфеми належать до *постфіксів* та до *префіксів*?

69. *Проривний* – звук, що утворюється під час подолання потоком повітря певної перешкоди у ротовій порожнині.

70. *Пуризм* – намагання очистити мову від запозичень.

71. *Редуція* – нечітка вимова ненаголошеного звуку, що призводить до його зміни чи зникнення: англ. make. Наведіть інші приклади.

72. Які мови належать до групи “*сатем*”?

73. *Синтетичні мови* – мови, в яких граматичне значення виражається в межах слова. Наведіть приклади таких мов.

74. *Синхронія* – вивчення мови чи споріднених мов на певному історичному етапі.

75. *Словотвір* – утворення нових слів різними способами. Назвіть ці способи.

76. *Сонорний* – звук при утворенні якого найбільш важливу роль відіграє голос, а не шум: Л, М.
77. *Спірант*- щілинний звук: Ф.
78. *Субстрат* – мова, на яку накладається інша мова в процесі схрещення мов: кельтські мови є субстратом для французької.
79. *Суперстрат* - мова, яка накладається на іншу мову в процесі схрещення мов: тюркські є субстратом для болгарської.
80. *Типологічна класифікація мов* – класифікація, яка ґрунтується на структурних особливостях мов, а не на їх генеалогічній спорідненості. Охарактеризуйте 4 типи мов згідно з морфологічною класифікацією: *ізолюючі (аморфні); аглютинативні; інкорпоруючі; флективні*.
81. *Фрикативний* – щілинний приголосний: З, Щ, Х.
82. *Шиплячий* – щілинний звук, що має характерне шипіння: Ш.
83. *Шумний* приголосний, тембр якого визначається певним шумом.
84. *Щілинний* звук, що утворюється проходженням повітря через утворену щілину: Х, В, Ж.

2. Генеалогічна класифікація мов та ізольовані мови

Основні сім'ї мов

1. Індоевропейські мови
2. Афроазіатські мови
3. Кавказькі мови
4. Урало-алтайські мови
5. Палеоазіатські мови
6. Дравідські мови
7. Сино-тібетські мови
8. Австроазіатські мови
9. Австронезійські мови
10. Папуаські мови
11. Австралійські мови
12. Конго-кордофанські мови
13. Ніло-сахарські мови

14. Койсанські мови
15. Індіанські мови
16. Середземноморські мови (мертві)

Ізольовані мови

1. Аїну
2. Абскська мова
3. Бурушаскі
4. Корейська мова
5. Японська мова

3. Класифікація індоєвропейських мов

1. Анатолійська група: хетська, лувійська, лідійська, палайська, карійська.
2. Індоарійська:
  - старі*: ведійська, санскрит, палі, пракріти;
  - сучасні*: гінді, урду, непалі, біхарі, орія, циганська мова та інші.
3. Іранська група:
  - старі*: мідійська, авестійська, древньоперська, скіфська;
  - сучасні*: фарсі, пушту, белуджі, таджикська, курдська, осетинська, татська, талишська та інші.
4. Слов'янська група:
  - східні*: російська, українська, білоруська;
  - південні*: болгарська, македонська, сербська, хорватська, словенська, старослов'янська;
  - західні*: чеська, словацька, польська, кашубська, серболужицька.
5. Аблгійські група: литовська, латиська.
6. Германська група:
  - північні мови*: датська, шведська, норвезька, ісландська, фарьорська;

західні мови: англійська, німецька, голландська, фризська, їдиш, бурська, люксембурзька;

східні (мертві): готська, бургундська, вандалська.

7. Романська група: французька, провансальська, італійська, сардинська, іспанська, каталонська, португальська, румунська, ретороманська, креольська, латинська (мертва).

8. Кельтська група: ірландська, шотландська, мова острова Ман, бретонська, уейльська, корнуольська (мертва), галльська (мертва).

9. Грецька група: древньогрецька, середньогрецька, новогрецька.

10. Алабнська мова

11. Вірменська мова

12. Тохарська мова (мертва)

Теоретичний матеріал для самостійного опрацювання

I. Готська мова

1. Перші відомості про східногерманські племена

Готи були включені Плінієм Старшим (1в. н.э.) в одну групу з вінділами, бургундами, варінами, карінами. Сусідами і одноплемінниками були ругії, гепіди і герули. На думку Я.Грімма і Ф. Енгельса, до готської групи відносяться також певкіни і абстарни.

У перших віках нашої ери ці племена жили: готи в гирлі Вісли, бургунди - в абсейні Варти та Вісли, вандалі - в області, званій в цей час Силезією.

Ці місця не були споконвічною батьківщиною готів, у 2-1 вв. до н.э. вони перемістились зі Скандінавії на континент. Про перебування готів в Скандінавії свідчать топонимічні назви і здобутки археології. Мабуть, з готами пов'язана назва племені гаутов в південній Швеції, острова Готланд, двох південних областей в Швеції: Вестергетланд і Естергетланд. Археологічні дослідження підтвердили це припущення. Також давньоанглійська поема «Беовульф» розповідає про скандінавське плем'я гаутів і його героя Беовульфа (8 в.). Населений готами на континенті берег в гирлі Вісли отримав назву «готський берег», з яким пов'язана етимологічна назва польського міста Гданьська. Про існуванні єдиного готско-скандінавського ареалу свідчать численні фонетичні, морфологічні і лексичні ізоглоси, які були встановлені за допомогою порівняльно-історичного методу.

З усіх східногерманських племен найбільш повні відомості збереглися про готів, інші залишили тільки свої назви, так, наприклад, історія не зберегла ніяких відомостей про варінів і карінів.

Про ругіїв відомо, що в епоху Великого пересуву народів вони разом з іншими східногерманськими племенами проникають на територію

Римської імперії. На побережжя Північного моря вони прийшли, ймовірно, з Ругаланна, області на заході Норвегії.

Ще одне східногерманське плем'я - плем'я гепідів згадується в англосаксонській поемі «Беовульф». Історик Йордан відносить гепідів до готських племен. У другій половині 3 віку гепіди пішли за готами в причорноморські степи. Історія гепідів закінчується у 6 віці, коли держава гепідів була знищена лангоабрдами в союзі з аварами.

Герули або ерули покинули Скандінавію пізніше за інші східногерманські племена у 3 віці н. е. Їх переселення описане істориками Прокопієм з Кесарії і літописцем лангоабрдів Павлом Діаконом.

Бургунди прийшли в північну Німеччину в кінці 2 в. до н. е. З їх племінним назвою етимологічно пов'язана назва острова Борнхольм. Мабуть, бургунди жили далі на захід за інші східногерманські племена, між Одером і Ельбой, і вже в 3 і 4 вв. вони просуваються на захід. У середині 5 століття на території Західної Римської імперії виникло Бургундське королівство. Бургундське королівство пало в середині 6 століття під ударами франків. Назву цього східногерманського племені носить французька провінція Бургундія.

Вандали прийшли зі Скандінавії на береги Аблтийського моря і поселилися, мабуть в тих місцях, які досі зберігають в своїх назвах пам'ять про ці часи: північний край півострова Ютландія, мис Скаген. Потім протягом деякого часу вони заселяли середню течію Одера. Під час Великого переселення народів вандали просуваються в південно-західному напрямі і разом з іншими германськими племенами нападають на Римську імперію. Вандали проходять через Галію і Іспанію, де зіткаються з вестготами. З Іспанії вандали рушили в Північну Африку (429 р.), оволоділи Карфагеном і побудували могутній флот. Вони досягли панування над морем і на короткий час захопили в 455 р. Рим. Вандали безпощадно зруйнували «вічне місто», знищивши абгато найцінніших пам'ятників культури. Вандальська держава припинила своє існування в 534 р. в результаті поразок, нанесених йому візантійським полководцем Велізарієм.

2. Племя готів. Найбільш повні відомості збереглися про готів. Племінна назва готів зафіксована в декількох варіантах. У готському календарі, що відноситься до 7 в., готи називають себе «народ гутів».

На початку 3 в. готи просуваються на південь і поширюються від Дунаю до Дніпра. У середині 3 в. готи починають здійснювати спустошливі набіги на Римську імперію. Вони об'єднуються у великі військові союзи для ведення військових походів на Аблгани і в Малу Азію. На початку головним об'єктом були Дакія і Мезія (територія Румунії і Трансильванії). Від римських істориків відомо, що в 271 р. імператор Галієн за договором поступається готам Дакію. Численні набіги і морські експедиції готів були припинені на деякий час імператором Клавдієм II, який розгромив військо готів при місті Наїссе. Готи осіли в причорноморських степах, де вони розподілилися на остготів і вестготів. Кордон між ними проходив по Дністру. Ці два основних готських племінних союзів мали і інші назви.

У 258 р. готи захопили Крим. Кримські готи протягом сторіч зберігали свою мову, і у 16 в. фламандцеві Бусбеку при зустрічі з кримським готом у Константинополі вдалося записати 68 слів. Лише у 18 в. кримські готи остаточно розчинилися в місцевому населенні.

У 4 в. зіткнення готів з римлянами розвиваються з новою силою. У причорноморських степах утворився могутній племінний союз на чолі з остготами. Найбільшої могутності остготи досягли при Ерманаріхе, але в 75 р. держава остготів пала під ударами гунів. Ця подія, так само як і абгато які події історії готів і інших племен знайшло відображення в німецькому героїчному епосі, зокрема у «Пісні про Нібелунгів».

Врятовуючись від гунів, вестготи звернулися до візантійського імператора Валента з проханням дозволити їм оселитися на території Римської імперії. Але умови життя вестготів виявилися настільки важкими, що вони повстали проти римлян при підтримці римських рабів і наголову розбили римську армію при Андріанополе в 378 р. У цій битві загинули імператор Валент і 40 тисяч римських солдат.

На початку 5 в. вестготи, очолювані Аларіхом, рушили на Рим і в 410 р. захопили його. Вестготи утворили в 418 р. у південній Галії королівство з головним центром Тулузой, потім вони проникли на Піренейський півострів, де заснували своє королівство, що проіснувало до 711 р.

У 476 р. (рік падіння Римської імперії) один з германських воєначальників, Одоакр, що знаходився тоді на службі у римлян, скинув з престолу останнього римського імператора. У 493 р. Італія була завойована остготами під предводительством Теодоріка. У давньогерманському епосі Теодорік відомий як Дітріх Бернський (Берн середньовічна німецька назва Верони, одного з міст остготського королівства). Остготське королівство проіснувало до 555 р. Це був період найбільшого культурного розквіту остготів. Готські рукописи, що збереглися та дійшли до нас в остготських списках, хоч пам'ятники були створені набагато раніше вестготами.

Розселившись на великій території, готи та інші східногерманські племена надалі змішалися з місцевим населенням і зникли з історичної арени.

3. Східногерманські мови. Про мови, які зникли в глибокій старовині, дозволяють судити насамперед письмові пам'ятники. При відсутності літературних пам'яток важливим джерелом відомостей становляться власні імена, племінні назви, топоніми, слова, що ввійшли в якості запозичень в мови сусідніх народів.

Не збереглося ніяких текстів на мові вандалів, бургундів і інших племен. Але лінгвісти ретельно досліджували вандальські, бургундські імена, і порівнюючи отримані дані з фактами готської мови, вивели деякі загальні закономірності, які характеризують східногерманську мовну групу. Так, було встановлено, що у цих мовах панувала тенденція до підвищення голосних. У остготських і вандальських іменах є вузький голосний *i* навіть там, де в готській довгий голосний середнього підйому. Але, ні в остготській, вандальській і інших східногерманських іменах звуження йде непослідовно. Зате дані мови кримських готів свідчать про повну реалізацію цієї тенденції.

Східногерманські (готські) запозичення в аблтийських і слов'янських мовах, що відносяться до перших віків нашої ери, також вельми цікаві в порівняльному плані.

4. Значення готської мови для германістики. Єдиний представник східногерманської групи мов, про який порівняльно-історичне мовознавство має в своєму розпорядженні досить повні відомості та письмові пам'ятки, - це готська мова. З моменту зародження порівняльно-історичного методу дослідники звернулися до готських пам'ятників як до письмових джерел, що відображують в обширному матеріалі зв'язних текстів найбільш ранішній стан однієї з германських мов. Аналіз граматичного складу готської мови є надзвичайно важливим для визначення тенденцій розвитку германських мов. Факти готської мови часто приймаються за точку відліку при проведенні порівняльно-історичних і типологічних досліджень германських мов. У значній мірі саме на дані готської мови опираються такі прийоми порівняльно-історичного методу, як порівняльна реконструкція, встановлення порівняльної хронології і визначення ареалів мовних явищ.

5. Готська орфографія та абетка. Поява готської писемності пов'язана з поширенням серед готів у 4 в. християнства. Зберігся переказ, що прийняття християнства було викликане ворожнечею між двома готськими вождями Атанаріхом і Фрітігерном. У боротьбі з Атанаріхом Фрітігерн звернувся за допомогою до візантійського імператора Валента. Валент допоміг розбити Атанаріха, і Фрітігерн в знак вдячності прийняв християнство.

Першим готським християнським проповідником був Вульфїла. Він жив у 4 в. Для поширення нової релігії Вудьфіла створив готський алфавіт і перевів «священне писання» на готську мову. У основу готської абетки Вульфїла поклав грецький алфавіт. Передабчають, що деякі букви були запозичені з інших алфавітів, мабуть латинського і рунічного. Однак в цьому питанні немає повної ясності.

Готський алфавіт складався з 27 літер. Літери також використовувалися замість цифрових знаків, дві літери - мали тільки числові значення.

Мова готської Біблії відрізняється великою одноманітністю. Цей факт деякі дослідники пояснюють тим, що, можливо, переклад був зроблений однією людиною, інші - книжковим характером мови, що перебувала під сильним впливом грецького оригіналу.

Всі рукописи готської Біблії, що дійшли до наших днів є пізнішими списками вестготського тексту, зробленими остготами у 5-6 вв., в період розквіту королівства Теодоріка. У сучасних дослідженнях типології давньогерманських літературних мов має місце припущення, що ці рукописи були не просто переписом перекладу, зробленого одним автором, а результатом тривалої обробки і вдосконалення.

Збереглося декілька рукописів готської Біблії:

1) «Срібний кодекс» відноситься до 506 вв. Рукопис спочатку складався з 330 листів, збереглося 188 листів, що містять уривки з чотирьох Євангеліє. Цей рукопис представляє собою пурпурний пергамент з нанесеними на нього золотими і срібними буквами. Рукопис зберігається в університетській бібліотеці в Упсале (Швеція).

2) «Амброзіанські кодекси» відносяться до 7-8 вв. Зберігаються в Амброзіанській бібліотеці в Мілані і представляють уривки з Послань і Нового та Старого Заповіту.

3) «Каролінський кодекс» - двомовний рукопис 5 в. на чотирьох листах, що являє собою паралельно готський і латинський тексти.

4) Так званий «Гиссенський уривок» (названий по місцю зберігання) був знайдений в Єгипті, він складається з двох листів пергаменту, що включають готський і латинський тексти.

Більш дрібні готські пам'ятники представлені восьма написами: Євангеліє від Іоанна, уривками з готського календарю, Алкуїновим рукописом 9-10 вв. ,що містить готський алфавіт, глоссами, готськими словами в двох латинських купчих.

Рунічні пам'ятники, авторами яких, як вважають, були готи, представляють собою дві короткі написи: а) напис на кільці, виявленому серед інших золотих предметів в скарбі, знайденому в Пьетроасе, і б) напис на вістрі списа, що складається усього з одного слова (знайдено в районі Ковеля, Зв.).

Для готської писемності характерна велика одноманітність. У лінгвістиці не раз висловлювалась думка, що створений Вульффілой алфавіт був фонематичним, т. е. відобразив фонемний склад готської мови того часу. Проте, визначення вимови деяких літер і сполучень не відоме, і в цьому випадку, на допомогу приходять дані фонеморфологічного аналізу і матеріали інших мов.

Основні правила читання:

1) Диграф *ei* завжди означав довгий голосний $\bar{i}$ (диграф виник під впливом грецької орфографії): *eisarn* «залізо», *seins* «свій».

2) Літера *u* означала *u* та $\bar{u}$; наприклад: *got. ut* «геть»

3) Літери *e*, *o* вживались для *e*, *o*: *lekinon* «вилікуватися», *worjan* «кричати».

4) Диграфи *ai*, *au* перед *r*, *h*, *hw* були монофтонгами *e* та *o*: *hairto* «серце», *sauhts* «хвороаб».

5) Буква *hw* - *hw*: *got. hweila* «час», «година».

6) *q=kw*: *qius* «живий»

7) Подвоєння *gg* - η : *briggan* «принести».

6. Особливості готських приголосних та голосних

Голосні. Склад монофтонгів і дифтонгів готської мови є досить близьким до загальногерманської. Відмінність складають деякі специфічно готські явища, що мають нерегулярний характер. У той же час, в готській немає дії комбінаторних явищ, характерних для інших германських мов. У готській мові три основних коротких голосних. Гот. *i* відповідає *i* і *e* інших германських мов: пор. *fisks got. «риаб»* - *да.*, *дс.*, *двн. fisc*. Гот. *u* відповідає *u* і *o* інших германських мов. Гот. *a* відповідає *a* інших германських мов: *got. faran* «подорожувати» - *дісл. fara*.

Поява голосного середнього підйому в готській мові сталося в результаті розширення вузьких голосних. Так, до трьох коротких голосних в готській мові додалися ще два коротких відкритих голосних середнього підйому - *e* (написання *ai*) та *o* (написання *au*). Перший виник як результат розширення короткого *i*, другий - короткого *u*; розширення мало місце перед *h*, *r*, *hw* (його називають «готським переламом»); пор. *got. wair* «чоловік», - *да.*, *двн. wer*; *got. raihts* «правий» - *да.*, *двн. reht*.

Чотири довгих голосних готської мови відповідали чотирьом довгим голосним загальногерманської: *i*, *e*, *u*, *o*.

Готські *e* і *o* мали закриту вимову. Тому *e* відповідало як загальногерманському *æ*, так і закритому *e*: *got letan* «залишати» - *да.*, *двн. lazzan*. Готські *u*, *i*, *o* (написання те ж саме) відповідали відповідним фонемам загальногерманської мови. Фонема *a*, відсутня в загальногерманській у зв'язку з переходом *i*-*e*. *a* у герм. *o*, в готській та інших германських мовах, розвинулася як компенсація внаслідок подовження при випаданні носового: *got. brahta* „приніс“.

У готській письменності також засвідчені поєднання голосних *ai*, *au*, *iu*, наприклад, *dails* «частина», *augo* «око».

Приголосні. Система готських приголосних фонем близька до загальногерманської та представлена дзвінкими щілинними (перші три фонemi мали позиційні варіанти - дзвінки проривні *b*, *d*, *g*, - на початку слова, після носових і в подвоєнні) глухими щілинними; глухими проривними *p*, *t*, *k*, *kw* і сонорними *j*, *w*, *r*, *l*, *m*, *n*.

7. Особливості готського консонантизму

1) Дзвінки щілинні: білабіальний дзвінкий *b*, інтердентальний *d*, задньоязиковий дзвінкий *g* виступали між голосними в середині слова: *giban* «давати»; *fadar* «абтько»; їх позиційні варіанти - дзвінки вибухові *b*, *d*, *g* - виступали на початку слова, після носового, в подвоєнні: *barn* «дитя», *bindan* «зв'язувати».

2) Для готської є характерним оглушення дзвінких щілинних у глухі в кінці слова і перед глухим *s*: *hlaibis* *род. в. одн.* - *hlaifs* *наз. в. одн.*

Готська орфографія не відобразила ніяких відмінностей у вимові, і тому її тлумачення є полемічним.

3) У готській мові майже повністю було відсутнє чергування згідно із законом Вернера у словозміні. Вирівнювання форм аналогічно відбувається на користь глухого щілинного. Але в словотворенні цього явища, як правило, не відбувалося, оскільки абгато які однокореневі лексичні одиниці були парадигматично пов'язаними одна з одною.

4) У готській мові діяло явище дисиміляції приголосних, що суперечило дії закону Вернера. Щілинні та фрикативні між двома голосними або голосним та сонорним ставали дзвінкими, якщо попередній склад починався з глухого: *aupida* «пустеля», *witubni* «знання».

5) Напівголосний *j* переходив в голосний *i*, в абсолютному кінці слова і перед приголосними: *harjis* наз. в. одн. «військо» - *hari* знах. в. одн. Напівголосний *w* переходив *u* в після короткого голосного в абсолютному кінці слова: *triwis* род. в. одн. «дерева» - *triu* наз. в. одн.

6) Сонорні іноді виступали як слогозасновні: *stikls* «келих», але в більшості випадків перед ними розвивався вузький голосний *u*.

7. Характеристика морфологічного складу готської мови

У морфологічному складі готської мови спостерігаються ті риси, які відмічені як загальногерманські. Аналіз словозмінювальних рядів готської мови дозволяє зробити висновок, що готська абгато в чому зберігає давні особливості будови іменникових і дієслівних парадигм. Найбільш повно матеріал готської мови містить такі архаїчні риси, як:

- 1) трьохморфемна структура слова;
- 2) чергування голосного основи за аблаутом у відмінкових формах;
- 3) наявність редуплікації (7 клас сильних дієслів);
- 4) складне утворення минулого часу;
- 5) форми подвійного числа;
- 6) синтетична форма стану - медіопасив.

Разом з тим у готській мові діють нові тенденції, характерні для загального напрямку розвитку германських мов: редукація голосних у

ненаголошених складах; заміна трьохморфемної структури слова на двуморфемну.

Готський алфавіт

Транслітерація	Зіставлення		Назва	ІРА	Число
ᚠ	a	ᚱ	<u>ahsa</u> / aza	/ a, a:/	1
ᚢ	b	ᚷ	<u>bairkan</u> / bercna	/ b, β/	2
ᚦ	g	ᚷ	<u>giba</u> / geuua	/ g, ŋ/	3
ᚨ	d	ᚱ	<u>dags</u> / daaz	/ d, ð/	4
ᚥ	e	ᚱ	<u>aihus</u> / eyz	/ e, e:/	5
ᚨ	q	ᚷ	<u>qairþra</u> (qairthra) / qertra	/ k ^w /	6
ᚩ	z	ᚷ	<u>ezec</u>	/ z/	7
ᚱ	h	ᚷ	<u>hagl</u> / haal	/ h/	8
ᚷ	þ, th	ᚱ	<u>þiup</u> (thiuth) / thyth	/ θ/	9
ᚷ	i	ᚱ	<u>eis</u> / iiz	/ i, i:/	10
ᚷ	k	ᚷ	<u>kusma</u> / chozma	/ k/	20
ᚷ	l	ᚱ	<u>lagus</u> / laaz	/ l/	30
ᚷ	m	ᚷ	<u>manna</u>	/ m/	40
ᚷ	n	ᚷ	<u>naups</u> (nauths) / noicz	/ n/	50
ᚷ	j		<u>jer</u> / gaar	/ j/	60
ᚷ	u		<u>urus</u> / uraz	/ u, u:/	70
ᚷ	p	ᚷ	<u>pairþra</u> (pairthra) / pertra	/ p/	80
ᚷ		ᚷ			90

Ɔ	r	<u>R</u>	<u>raida</u> / reda	r/ /	100
S	s	<u>S</u>	<u>sauil</u> / sugil	s/ /	200
T	t	<u>T</u>	<u>teiws</u> / tyz	t/ /	300
Y	w	<u>Y</u>	<u>winja</u> / uuinne	w, y/ /	400
F	f	<u>F</u>	<u>faihu</u> / fe	f/ /	500
X	x	<u>X</u>	iggws / enguz	k ^h / /	600
⊙	hu, hw	<u>⊙</u>	h ^u air / u ^u aer	ɱ/ /	700
Q	o	<u>Ω</u>	<u>o</u> pal (othal) / utal	o, o:/ /	800
↑		<u>ḏ</u>			900

II. Давня історія германців

1. Найдавніші відомості про германців ми знаходимо в творах давньогрецьких і римських письменників, вони відносяться до тієї епохи, коли культурні народи античного Середземномор'я, тобто греки і римляни, вперше стикаються на своїх східних і північних кордонах з різними германськими варварськими племенами, що населяли територію центральної Європи. Свідчення античних істориків і географів доповнюються даними археології. У творах античних письменників до нас дійшли і перші пам'ятки мов давніх германців: племінні та географічні назви і особисті імена в відповідному переоформленні, грецькою чи латинською.

Ці джерела дають підставу припускати, що в 6-5 ст. до н.е. германські племена займали північну частину низовини між Ельбою і Одером, півострів Ютландію і південну Швецію, переважно ж - оскільки внутрішня частина країни була покрита лісами і болотами - морське узбережжя і долини річок. У нинішній західній, середній і південній Німеччині жили, судячи з даних географічних назв, кельтські племена. По сусідству жили кельти, серед яких римські письменники називають могутнє плем'я "Вольки" (Volcae); їх племінне назва в німецькій формі (двн. walha) згодом було перенесено на всіх кельтів взагалі, в тому числі і на романізованих кельтів, та вживається в сучасній німецькій мові по відношенню до сусідніх романських народів ("Welsche" - італійці, іноді французи), назва ця проникла і в слов'янські мови: пор. слав. "Влахи", "волохи". Кельти займали також територію Галлії (нинішньої Франції), більшу частину Британії, значні простори північної Італії та Іспанії і доходили в своїх пересуваннях до Балканського півострова і Малої Азії.

Деякі вчені вважають, що германські племена були спочатку в підпорядкуванні у кельтів, що випередили в культурному відношенні

східних сусідів. Про це свідчать кельтські запозичення в германських мовах, до числа яких відносяться терміни влади і права:

наприклад, гот. reiki, днн. rihhi, "Reich" (з кельтського rîg);

гот. andbahti днн. ambahti "Amt", (кельтск.- лат. ambactus); назви металів:

гот. eisarn, днн. îsarn "Eisen"; зброя:

гот. brunno, днн. brunne "Brünne"; днн. gêr (нім. gaisa) та інші .

Крім кельтів, на території західної Німеччини можна припустити наявність різних інших племен, імена і мови яких до нас не дійшли, подібно до того, як в інших частинах Європи засвідчені народи, що говорили на мовах відмінних від індоєвропейських: в Італії - етруски, в Іспанії - ібери , на Балканському півострові - пеласги та інші (Залишком таких мов неіндоєвропейського типу є в Піренеях баскська).

Поширення германців в західному напрямку до Рейну відбувається в 4 - 1 ст. до н.е. Мабуть, воно йшло швидше на слабо заселеному півночі і повільніше на півдні, де ще в 1 в. до н.е. були засвідчені кельтські племена. Одночасно германці просуваються і в східному напрямку. Ці переселення і завоювання з самого початку були пов'язані з найсильнішими племінними змішаннями, що відбилося і на структурі, і на лексиці германських мов.

З'явившись в I в. до н.е. на верхньому Дунаї, германці вступають в безпосереднє зіткнення з римлянами, в той час вже оволоділи південною (т.зв.. Нарбонською) Галлією, а незабаром після цього - і приальпійськими землями (Ретія і Норіка). Першим значним зіткненням між германцями і римлянами стала навала кимврів і тевтонів, що прорвалися в південну Галлію і північну Італію і здобули між 113 і 105 рр. до н.е. ряд перемог над римськими військами.

Цей рух, який загрожував безпеці Риму, мав характер справжнього переселення напівкочових племен в пошуках нової осілості: варвари

пересувалися на возах разом з дружинами і дітьми, з худобою і домашнім скарбом. Розбиті римським полководцем Марієм при Аквах Секстійських (102) і Верцеллах (101), вони були частиною - знищені переможцями, частиною - захоплені в полон і звернені в рабство.

Надалі римляни переходять в наступ. Завойовник Галлії Цезар з метою зміцнення римського панування, змушений був вступити в боротьбу з германцями, які перейшли на лівий берег Рейну. У 58 р до н.е. Цезар переміг Аріовиста, вождя племені свевів, який, був покликаний зі своєю дружиною на допомогу кельтів-секванів, встиг підкорити своїй владі значну територію в межах нинішнього Ельзасу. У 56 р. Цезар побудував міст через Рейн близько Кобленца і перший здійснив військовий похід в правобережну Німеччину.

У 55-54 р. він переправився в населену кельтським плем'ям бриттів Британію, яка була остаточно завойована римлянами при імператорі Клавдії (45 р.н.е.) і залишалася римською провінцією до початку 5 ст.

2. Повідомлення Цезаря і Тацита

Складені Цезарем "Записки про галльську війну" ("Commentarii de bello Gallico") містять опис його походів і перші докладні відомості про суспільний побут германців. При імператорі Августі йшли тривалі спроби завоювання германської території на схід від Рейну (т. вв. Germania magna). В результаті переможних походів Друза (12 - 9 рр. до н.е.) і Тіберія (6 р. н.е.) Країна між Рейном і Везером стає римською провінцією. Цьому поширенню римського впливу на схід було покладено повстанням германського племені херусків під проводом свого "герцога" (племінного вождя) Армінія (Германа):

легіони римського намісника Вара були оточені повсталими в Тевтобурзькому лісі і зазнали повного знищення (9 р н.е.). Хоча римляни і зробили вдалу спробу помститися за понесену поразку (походи Германіка, 14-17 рр. Н.е.), однак, втративши надію на тривалу окупацію германських

земель, вони з цього часу переходять від наступальної політики до оборонної. У здійсненні цих нових завдань на Рейні і на верхньому Дунаї зводиться ланцюг укріплень.

Між Рейном і Дунаєм, приблизно в напрямку від нинішнього Кобленца до Регенсбурга, в кінці 1 і на початку 2 ст. н.е. будується вал, укріплений частоколом, зі сторожовими вежами і фортецями (т.зв. *limes*), за яким проходить військова дорога; в південно-західній частині Німеччини, захищеної цими укріпленнями, в межах т. зв. "Десятинних земель (*agri decumates*)" поселяються римські військові колоністи зі своїми сім'ями, число яких доходить до 100 000 чол. Германські племена, які опинилися тут, на схід від Рейну, в сусідстві з новими поселенцями - як на лівому березі Рейну серед кельтів - піддаються найсильнішій романізації.

Джерелом і засобом поширення римських культурних впливів на правобережних германців стають в цей час численні військові та торгові колонії, що виникають за течією Рейну як головної артерії країни: *Colonia Agrippina (Köln)*, *Confluentes (Koblenz)*, *Moguntiacum (Mainz)*, *Argentoratum (згодом Strassburg)*; на р. Мозель - *Augusta Treverorum (Trier)*, менш значимі на верхньому Дунаї - *Regina castra (Regensburg)* і на середньому Дунаї *Vindobona (Wien)*.

З середини 1 ст.н.е. до початку 3 ст. триває інтенсивне господарське і культурне спілкування територій, розташованих по обидва береги Рейну і по узбережжю Північного моря і включають північну Галлію, західну Німеччину і римську Британію, з великими провінційними центрами в Кельні і Трірі. Ця тривала мирна смуга зіграла істотну роль в громадському та культурному розвитку західних германців, які перебували в безпосередньому зіткненні з римлянами.

Свідченням господарського і культурного впливу римлян на західних германців є численні латинські лексичні запозичення: проникли в германські мови латинські слова для позначення предметів побуту і понять

вищої римської культури. У німецькій мові такі найдавніші запозичення виділяються особливостями своєї фонетичної форми: асимілювавшись з споконвічними німецькими словами, вони в подальшому разом з ними підпадали під вплив II перебою згодних і іншим явищам, характерним для пізнішого розвитку звукової системи німецької мови.

З розвитком землеробської культури германці переймають у римлян назви нових для них землеробських знарядь:

наприклад, *flagellum* > *Flegel* "ціп", *secula* > *Sichel* "серп"; терміни виноробства, занесеного в долину Рейну римськими військовим колоністами: *vīnum* > двн. *wīn* (*Wein*) "вино", *vinitor* > *Winzer* "виноградар", *acētum* > *Essig* "оцет", *trā (je) ctōrium* > *Trichter* "воронка", *bicārium* > *Becher* "кубок";

назви культурних рослин, що поширилися з Галлії та Італії разом з розвитком овочевого господарства і плідівництва:

наприклад *caulis* > двн. *kol* (*Kohl*) "капустя", *(cu) curbita* > *Kürbis* "гарбуз"; *rādix* > двн. *retih* (*Rettich*) "редька", *(a) mandula* > *Mandel* "мигдаль", *pipere* > *Pfeffer* "перець".

Разом з кам'яними будівлями римського типу, які змінили колишні плетені з гілок курені (спочатку, ймовірно, у знатних і в громадських будівлях), з'являється відповідна термінологія будівельної справи:

mīrus > двн. *tūra* (*Mauer*) "кам'яна стіна" - на відміну від колишньої плетених (пор. *Wand* від "winden" - віть) (пор. рос. мураль, Муровано, Муром, Муромець), *porta* > *Pforte* "ворота", *fenestra* > *Fenster* "вікно" - на відміну від колишнього примітивного люка, димоходу (пор. інші англ. *windauga* "око для вітру" - англ. *window*, або гот. *augadaurô* "двері для ока") та багато інших.

Розвиток римської колоніальної торгівлі з германцями відбилося в словах *saurõnes* "торговці вином" > гот. *kaurõn*, двн. *koufôn* (*kaufen*)

"кунувати", *moneta* > днн. *munizza* (*Münze*) "монета", *pondo* ("вагою" - твор. пад.) > *Pfund* "фунт" та інші.

Військові зіткнення германців з римлянами, особливо ж знайомство з оборонними спорудами на кордоні, також засвідчені в мові такими словами, як *vallum* > *Wall* "вал", *Strāta* (*via*) "військове шосе", "вистелена дорога" *strāzza* (*Straße*) "дорога" та інші.

Вивчення сучасних діалектів - як німецьких, так і французьких, дозволило з великою точністю встановити початкові райони цих латинських запозичень, шляхи їх проникнення на німецьку територію і найважливіші центри поширення культурних впливів.

До кінця 1 ст.н.е. відноситься книга римського історика Тацита, присвячена Німеччині (*P.Cornelius Tacitus "Germania"*). Книга ця є найважливішим джерелом по етнографії древніх германців і містить відомості про розселення германських племен, їх громадському побуті, релігійних віруваннях і поетичній творчості. Хоча сам Тацит, мабуть, і не бував у Німеччині, він мав широку обізнаність, яку почерпнув з що не дійшли до нас творів інших авторів (Пліній Старший і Тита Лівія), з офіційних донесень римських полководців і усних розповідей римських купців і легіонерів, які побували за Рейном.

Незважаючи на відносну достовірність повідомлень Тацита, його освітлення історичних даних нерідко буває тенденційно і вимагає критичної перевірки. У морально-політичних цілях він часто ідеалізує германців, прагнучи протиставити їх первісно-патріархальні звичаї моральному розкладанню рабовласницької аристократії Риму.

Переселення германців, що призвели до зіткнення з римлянами, пояснюються особливостями їх економічного і суспільного ладу. Германці в епоху Цезаря і Тацита жили в умовах патріархально-родового ладу.

"Рід" позначається в германських мовах словом гот. *kuni*, днн. *kunni*, одного кореня з лат. *gens*, грец. *genos* "рід". Германское плем'я є сукупністю

родових об'єднань. За свідченням Цезаря, германці селилися "за родами і споріднених груп". Це підтверджується численними місцевими назвами на -ingen / -ungen (*Reutlingen, Eppingen, Kissingen, Morungen* і інші). Суфікс -ing /

-ung служить в германських мовах для позначення родового зв'язку, спільності походження (*Каролінги, Меровинги, Нібелунги* і інші); форми на -ingen / -ungen представляють дат. множ. з місцевим значенням: *Eppingen- "bei den Leuten von Erpo"* (пор. слов'янські місцеві назви на "-ічі" того ж типу: *Боровичі, Климовичи, Барановичі* і інші).

Родовим ладом був породжений обов'язок кровної помсти, котрий ми знаходимо у давніх германців, як і в інших народів, які перебувають на тій же ступені суспільного розвитку. Численні згадки про кровну помсту зустрічаються в ісландських сагах. Пом'якшенням родової помсти є "віра" - *Wergeld* (від двн. *Wer*, гот. *Wair* "чоловік") - викуп, одержуваний родом за вбивство або каліцтво родича. За панування у германців патріархально-родових відносин можуть бути відзначені окремі пережитки більш давнього материнського роду (матріархату). За словами Тацита, «у германців сини сестер в такий же честі у дядька, як і у батька. Деякі вважають цей вид кровного зв'язку тісніше і священніше, і при взятті заручників вважають за краще саме їх, так як при цьому і зобов'язання тримається міцніше, і охоплюється більш широке коло домашніх". Однак успадковують по батьківській лінії, хоча при відсутності дітей могли успадковувати брати і дядьки НЕ тільки по батьківській, а й по материнській лінії. Характерно, що в піснях давньоскандинавської "Едди" двоюрідні брати називаються *systrungar*

- буквально "діти сестер" (пор. також ньому. *Geschwister* (від *Schwester*), що має значення "брати і сестри").

У Цезаря є опис глибоко архаїчного германського звичаю, що існував у свевів: ворожіння і впізнавання волі богів, навіть з військових питань, знаходилося в руках старих жінок-матрон (*matres familiae*).

Основою господарства давніх германців були скотарство і примітивне перекладне землеробство. Германці за часів Цезаря, згідно з його свідченням, "мало займаються землеробством, і велика частина їх їжі складається з молока, сиру і м'яса". Значення худоби, як головного багатства германців, підтверджується даними мови: слово "худоба" (двн. *Fihu*, гот. *Faihu* "Vieh") в більшості древніх германських мов вживалося також в значенні "майна", "грошей"; таке ж значення мало, ймовірно, спочатку і слово *Schatz* (гот. *scatts*, двн. *scaz*), яке одного кореня з російським "скот". Як повідомляє Цезар, у свевів земля перебувала ще в громадському володінні і оброблялася спільно родовим колективом: "роздільної або приватної ріллі у них немає зовсім, але посадові особи і ватажки щорічно відводять родам і споріднених груп де і скільки виявиться потрібним землі і через рік спонукають переходити на інше місце."

За часів Тацита германці, стиснення римлянами в своїх пересуваннях, остаточно переходять до осілості. Землеробство набуває в їхньому господарстві трохи більше значення, але худоба продовжує залишатися головним надбанням. Існує обробка землі окремими родинами з щорічним переділом землі. При цьому "громада щороку заорювали іншу ділянку, а ріллю минулого року залишала під паром або зовсім давала їй зарости".

Суспільний лад древніх германців відповідав вищому шаблі патріархально-родового суспільства і носив характер військової демократії. Вища влада в родовій громаді або в племені належала народним зборам, яке називалося * *þing* (нім. *Ding*).

Всі дорослі чоловіки, здатні носити зброю, мали рівне право на участь у народних зборах і на його судовий захист у формі "кровної помсти" або "вири". Крім того, по Тацит, повсюдно існувала рада старійшин, яка

вирішувала більш дрібні справи і підготовляла більші для народних зборів. Родові і племінні старшини позначалися словом *kuning* "*König*" (пізніше - "король"), похідним від *kuni* - "рід". Такі старійшини вибираються звичайно з однієї і тієї ж знатної сім'ї; згодом влада їх стає спадковою.

Поруч зі старійшиною (лат. *Princeps*) існує племінний вождь, воєначальник (лат. *Dux*), який вибирається на час походу: двн. *herizogo* "*Herzog*" (від двн. *heri* "*Heer*" і *ziohan* "*ziehen*" в сенсі "водити" - буквально: "воєвода"). Такий ватажок, який прославився своїми подвигами, збирає навколо себе дружину (нім. *Druht*, двн. *Truht*), що складається з молодих воїнів, спраглих видобутку і пов'язаних зі своїми начальниками (нім. *Druhtîn*, двн. *Truhtîn*) взаємноїювірністю. Ці дружини годувалися постійними війнами, розбійницькими набігами і грабіжами. Германці служили найманцями в римських військах і охоронцями римських імператорів.

Такі дружини сприяли появі королівської влади і в епоху великого переселення народів послужили початком занепаду старовинної народної свободи і одним з елементів майбутньої феодальної знаті.

Таким чином, всередині патріархального родового суспільства давніх германців уже намічається процес соціальної диференціації, як передумова майбутніх класових відносин. Поруч з основною масою вільних існують раби (військовополонені), працею яких користуються при обробці землі, і виділяється родова знать (лат. *Nobiles*).

Останні позначаються словом *edel* (двн. *Edile*) "благородний", "знатний", яке пов'язане з *Adel* (двн. *Adal*) "шляхетський рід" і з *uodal* "земельне володіння". Початок приватної власності на землю в умовах тривалої осілості, військовий або просто награваний видобуток, володіння рабами, більші стада - все це створювало передумови для майнової нерівності і пов'язаного з нею розкладанням родових відносин.

В результаті подальших зрушень в господарському та суспільному житті, до сих пір недостатньо освітлених за відсутністю історичних джерел, ми бачимо в 3 ст. істотні зміни в політичному ладі германців: зникають численні дрібні родоплемінні об'єднання епохи Цезаря і Тацита (сугамбри, тубанти, марси, бруктери і багато інших), вони поглинаються великими племінними союзами і народами франків, алеманнів, саксів та ін., нерідко вельми строкатими за складом, зі спадковою королівською владою, з зачатками військової знаті - майбутньої феодальної аристократії.

"До середини 3 ст. племена між Ельбою і Рейном, до того безсилі і спивається, стали утворювати військові союзи. Так, на базі давніх племен, які вже перетворилися в релікти і нездатних відбити наступ римської армії Германіка, навіть після вдалого винищення трьох легіонів Вара в Тевтобургському лісі, виникли нові етнічні освіти з умовними назвами: франки - вільні, сакси - ножовщики, алемани - набрід, свеви - бродяги. Це були організації, створені виключно для війни, тобто військова демократія, що уживаються в Європі з родовим устрійом, але деякі племена зберегли родовий устрій.

3. Велике переселення народів

Початком великого переселення народів послужили пересування східних германців, більш віддалених від центрів римської культури, і завдяки цьому вони зберегли більшу рухливість, характерну для примітивної стадії суспільного розвитку. Особливо важливу роль в наступних пересуваннях германців зіграли готи. "Велике переселення народів почалося по загальноприйнятій думці в 169-170 рр. з Маркоманської війни і переходу готів з "Скандзи". В епоху Тацита готи (лат. Gutones, gotones) живуть нібито на узбережжі Балтійського моря, в пониззі Вісли.

За збереженим у них сказанням, про які повідомляє готський літописець Йордан (6 в.), готи прийшли на континент з острова Scandza, тобто, по-видимому, зі Скандинавії. Це оповідь підтверджується

існуванням в історичну епоху в південній Скандинавії народу гаутов, який згодом змішався зі шведами. Племінне назва гаутов, що збереглося в назвах шведських провінцій Östergötland і Westergötland і міста Göteborg пов'язано з готами; точно також готами (*gotar*) іменувалися мешканці шведського острова Готланд. У 2 ст.н.е. готи пересуваються з берегів Балтійського моря на південь, на початку 3 ст. вони з'являються в чорноморських степах біля східного кордону римської імперії і поширюються от Дунаю до Дніпра.

Тут готи розпалися на кілька племен, у тому числі головні становили дві групи: західну - вісиготів (*Wisigothi*) і східну - остроготів (*Ostrogothi*), за пізнішим переосмислення отримали назви вестготів і остготів. У 274 році імператор Авреліан був змушений поступити вестготам прикордонну Задунайську провінцію Дакію (нинішні Румунія і Трансільванія), щоб з їх допомогою забезпечити кордони імперії від подальших нашеств варварів. В середині 2 ст. (За свідченням античних авторів і готського літописця Йордану) в чорноморських степах існував великий міжплемінний союз, дуже строкатий за етнічним складом, на чолі якого, в пору його найвищої могутності, стояв остготський король Ерманарік.

Готський союз був знищений в 375 р при нашестві гунів, тюрко-монгольських кочівників, що нахлинули з Азії. Пам'ять про Ерманаріка, прикрашена романтичною легендою, збереглася в германському героїчному епосі (в сканді. "Едді" і свн. поемі про Дітріха Бернського).

Остготи залишалися в залежності від гунів понад століття, разом з ними частково перекочували в Паннонію (нинішня Угорщина) і брали участь в їх походах проти римської імперії до розпаду гуннської держави, що послідувало після смерті гуннського короля Аттіли (453). Середньовічний німецький епос (наприклад, "Пісня про Нібелунгів") зберіг спогади про цю залежності готовий від гунів.

Дітріх (остготський король Теодоріх) є тут васалом Аттіли (свн. *Etzel*). У свою чергу пригнічені гунами, вони переходять в 376 р через Дунай і

поселяються в якості союзного війська на території Східної Римської імперії, в придунайській провінції Мезії (нинішня Болгарія).

Під напором східногерманських племен починають рухатися і західні германці. З 213 р. починаються Алеманнські війни, які тривають з перервами протягом всього 3 і 4 ст.: в кінці 3 ст. алеманни остаточно захопили "десятини землі", а до кінця 4 ст. вони вже володіли всім верхньою течією Рейну і Дунаю.

Близько 242 р. на нижньому Рейні виступають франки, які вчиняють періодичні набіги на північну Галлію. Римляни змушені поступити їм прикордонну територію, щоб користуватися їх захистом проти інших герм. племен. До початку 5 ст. франки заволоділи нижнім і середнім Рейном. Вони розпадаються на два племінних союзи: салієв (*Salii*) і ріпуарієв (*Ripuarii*), з яких перші розташовані на нижньому Рейні і на північний захід від нього, другі - в області Кельна до річки Мозель.

В результаті подальшого розвитку франкської і алеманнської колонізації обидва береги Рейну виявилися германізованими: переможені, переважно - романізовані кельти, були частиною витіснені переможцями, частиною змішалися з ними і прийняли їх мову. Таким чином, у формуванні майбутньої німецької національності в цю епоху брали участь чужинні і іншомовні елементи, спочатку розташовані на території західної Німеччини.

З початку 5 ст. Римська імперія, яка втратила будь-яку здатність до опору, стає жертвою варварів. З подій Великого переселення народів необхідно відзначити лише основні пересування германських племен, визначили їх подальшу долю в епоху раннього середньовіччя. Найбільш значними були при цьому переміщення східних германців. Так, вестготи під проводом Аларіха в 401 р.р. вперше вторгаються в Італію; в 410 р. вандали захопили і зруйнували Рим; з Італії вони проникли в 412 р. до Галлії і звідти в 414 - до Іспанії.

Іспанське королівство вестготів, що включало спочатку південно-західну частину Галлії до р. Луари (т. зв. Аквитанію), проіснувало до 711-713 рр., коли араби, переправившись через Гібралтар, заволоділи більшою частиною Піренейського півострова. Одночасно з вестготами інше східногерманське плем'я, вандалі, в 406 м пройшли через Галію, в 409 захопили Іспанію, в 429 переправилися в північну Африку, де вандальське королівство існувало понад століття, до 533-534 рр., коли було зруйновано військами візантійського імператора Юстиніана, що почав спробу возз'єднання Східної Римської імперією з її західними провінціями, відторгнуті германцями.

"Намісник Африки Боніфаций - чесна, добра і здібна людина," останній римлянин "(Прокопій) був обвинувачений Аецієм і спровокований на заколот. У 429 році він запросив на допомогу з Іспанії вандалів, але ті захопили Африку для себе".

На початку 5 ст. бургунди, також належали до східногерманської групи, намагалися влаштуватися на середньому Рейні, між франками і алеманами. Центром бургундського королівства на Рейні був Вормс.

Розбиті римським полководцем Аецієм, намісником Галлії, бургунди були винищені союзниками з ним гунами (437), в бою з якими, як повідомляє літописець, загинув король Гундікарій (*Gundicarius*) "разом з родом і плем'ям". Пам'ять про це в німецькому героїчному епосі ("Едда" і "Пісня про Нібелунгів"), де король Гунтер гине разом зі своєю дружиною в бою з Аттілою і гунами.

Вціліла частина бургундів, зігнали зі своїх місць, була поселена Аецієм в південно-східній Галлії, в нинішній Савойї, звідки вони поширилися на південь по долині Рони. Т.зв.. друге бургундське королівство проіснувало до 532-534 рр., коли було зруйновано франками і приєднано до меровингської державі. Від нього отримала назву Бургундія, значна частина якої утворила згодом французьку провінцію Бургонь.

У 476 р. германський воєначальник Одоакр скинув з престолу орстаннього римського імператора і оголосив себе королем Італії. Але його влада була нетривала: в 489 Італія піддалася навалі остготів під проводом Теодоріха, який після трирічної боротьби переміг суперника і запанував на його місці (493-526). У героїчних переказах німецького епосу Теодоріх оспівувався під ім'ям Дітріха Бернського (*Dietrich von Bern*; *Bern* - середньовічна назва Верони, одного з опорних пунктів панування остготів в Італії). При наступників Теодоріха остготське королівство було знищено візантійцями в правління імператора Юстиніана (555).

Остання велика подія Великого переселення народів - захоплення північної і середньої Італії західногерманським народом лангобардів під проводом Альбуїна (568). Лангобардське королівство в Італії існувало до 774 р., коли було приєднано до франкської імперії Карла Великого. Від лангобардів йде назва Ломбардія.

Більшість західногерманських племен до початку Великого переселення народів займає територію нинішньої західної Німеччини між Рейном і Ельбою. На нижньому і середньому Рейні мешкали франки, на південь від них (після відходу бургундів) - алеманни: східну частину вказаної території займають на півночі - сакси, в середині - турінги, на півдні - баювари. З цих з племен в подальшому складеться німецька нація. Землі на схід від Ельби населяють балтійські і слов'янські племена.

В середині 5 ст. група саксонських племен, що жили спочатку на південно-східному узбережжі Північного моря, в Шлезвіг-Гольштейн, - англї, сакси і юти - переселяється з континенту через море до Британії, на початку 5 ст. залишену римлянами. В результаті кровопролитної і тривалої боротьби з германськими прибульцями, кельти (бритти) виявилися частиною відтіснені в гористі околиці (Уельс, Корнуолл, північна Шотландія), частиною ж виселилися в Галію, в сучасну Бретань, частиною змішалися з переможцями.

4. Меровінги і Каролінги

Історична доля західних германців, що залишилися на континенті, тісно пов'язана з долями франкської держави. Засновником її з'явився Хлодвіг з роду Меровінгів, який об'єднав під своєю владою салічеських і рипуарських франків. У 486 рю Хлодвіг захопив північну Галлію, знищивши в ній владу останнього римського намісника Сиагрія.

Меровінги - перша династія франкських королів (5 - сер. 8 ст.). Назва роду походить від імені Мерovej, або Мерoвет, особистості вигаданої. За переказами, він був плодом протиприродного союзу жінки з морським чудовиськом. Ця казка належить до числа етимологічних легенд і являє собою спробу пояснити ім'я Мерovej, що означає "народжений морем".

Засновник династії - Хільдерик I, за його сина Хлодвига франки хрестилися і з тих пір їх королів ховали в базиліках (Хільдерик ще похований в кургані, за язичницьким звичаєм). Усипальницею було обрано абатство Сен-Дені, згодом некрополь всіх французьких королів і найважливіший центр культури середньовічної Франції. Саме абатом Сен-Дені був Сугерій, "батько" готики.

Символом королівської влади при Меровінгах було довге волосся, відпускати їх дозволялося лише спадкоємцям королівського дому (подібно верховному богу германців Одину \ Вотану). Так Меровінги вказували на своє божественне походження. Цей знак королівської гідності носили все Меровінги аж до зникнення династії, тому в історію вони увійшли ще під ім'ям "довговолосі королі". Всі інші стриглися коротко. Безумовно, Хлодвіг був найбільш видатним представником династії. У 496 році він переміг на верхньому Рейні алеманів, в 507-509 рр. приєднав до франкської державі вестготську Аквітанію.

Його найближчі наступники поширили свою владу на турінгів (531) і бургундське королівство в долині Рони (534). Таким чином під владою Меровінгів об'єдналося більшість західногерманських племен, які жили на

старій германській території на схід від Рейну, так і заснували нові держави в межах романізованої Галлії. Зрозуміло, згуртування нової держави було неможливо без ідеологічної і матеріальної підтримки римської церкви, яка була найбільш потужним інститутом, яке пережило падіння Римської імперії. З цією метою в 496 р Хлодвіг приймає хрещення.

У другій половині 6 ст. держава Меровінгів поступово розпадається. Останній мав реальну владу король з дому Меровінгів - Дагоберто, встановив посаду майордома - "старший по будинку, керуючий королівським господарством". Його метою було зміцнення єдиновладдя короля над країною і ослаблення влади знатних франкських родів. Але призвело це до прямо протилежного результату.

Висунувся могутній рід майордомов Піпінідів, що закріпили за собою згодом королівський титул. Королі після Дагоберта - "ліниві" королі, вони не правили. Останній з Меровінгів, Хільдерік, був зміщений майордомом Піпіном і відправлений в монастир, що підтвердив і папа Захарій. Піпін відправив до тата послів з питанням: як той ставиться до королів, які не мають влади? Папа відповів, що краще називати королем того, хто має владу, ніж того, хто її не має, наказавши проголосити королем Піпіна. Папа Стефан, який змінив Захарія, ще більше зміцнив законність сану Піпіна і його синів помазанням на престол.

Сини Піпіна, Карл і Карломан, були проголошені королями після смерті Піпіна в 768 р. Карломан незабаром помер, і Карл залишився одноосібним королем франків. В історію він увійшов як Карл Великий (742-814). Він поставив собі за мету домогтися ще більшої могутності, знаючи, що сила і влада покояться на вістрі меча. Майже до самої смерті він вів нескінченні війни, переміг лангобардів, баюварів, знищив аварський каганат, довго воював з саксами (майже 30 років) і таки переміг їх. Насильницька феодалізація саксів Карлом Великим відкрила шлях для

інтенсивних культурних (зокрема, мовних) впливів франкського заходу і півдня на більш відсталу північну Німеччину.

Держава Карла Великого об'єднала майбутні Францію, Німеччину та Італію. В Іспанії Карл бився з арабами ("Пісня про Роланда") Руотланд був префектом Бретонської марки, укріпленого рубежу, який оберігає від вторгнень. Убили Руотланда баски, коли військо поверталось з Іспанії). Прекрасно розуміючи важливість союзу з церквою, Карл Великий міцно тримав її в руках, не терпів втручання церкви в політику, але сам втручався в релігійні питання.

Карл змінив систему управління, розділивши франкську державу на 200 графств. Графи призначалися королем і користувалися всією повнотою влади, але контролювалися т. зв. "Посланцями". Карл з наблизеними постійно переїжджав з місця на місце і особисто стежив за ходом справ у державі. Погодженням королівської політики з волею знаті служили генеральні збори знаті, що проводилися в травні.

Карл посилав посольства в далекі краї. Каліф багдадський Гарун-аль-Рашид навіть надіслав йому в подарунок слона, який прожив при франкському дворі близько 9 років і супроводжував Карла у всіх походах, поки не помер в Саксонії. Сучасники вважали це головною сумною подією року, і в літописах зберегся такий запис: "У тому ж році, коли помер слон, помер і король Італії Піпін".

Карл не був чужий культурних інтересів, вмів читати, писати, правда, не вмів, але бавився з буквами. При своєму дворі він заснував Академію, яку очолив Алкуїн - Альбін, наставник Карла в науках, сакс з Британії, "чоловік у всьому світі найученіший". Радникам, які входили в Академію, Карл наказав записати закони всіх підвладних йому народів. Він встановив франкський календар, давши назви місяців, а також власні імена для 12 вітрів, перш же було всього 4. Був гостинний, мав чудове здоров'я, любив

купатися і їздити верхи, носив традиційний франкський одяг, був поміркований у їжі і пиття і найбільше ненавидів пияцтво.

Членом Академії був також найбільший історик епохи Карла Великого - Ейнхард, який написав "Життя Карла Великого", перший історик франків. Він народився близько 770 р. і навчався в Фульді, потім прибув до імператорського двору. Ейнхард був універсальним генієм: відрізнявся в різьбі по каменю, обробці дерева і роботі по металу, наглядав за громадськими роботами. Згодом він став особистим секретарем Людовика Благочестивого і наставником його старшого сина - Лотаря. Твір його компактно і написано на чудовій латині, носить суто світський характер. У ньому створено ідеальний образ правителя і людини.

Ще один знаменитий франкський історик - Нітхард, онук Карла Великого, син його дочки Берти. Під кінець життя Карл осів в Ахені, де спорудив чудову базиліку, в якій і похований; він сильно дбав про майбутнє імперії, і не дарма. При найближчих наступниках Карла заснована ним імперія розпадається на частини.

Розквіт європейської культури при Карлі Великому увійшов в історію як "Каролінгское Відродження" (die Karolingische Renovatio). Століття Каролінгів - вік книги. Якщо книг, що дійшли до нас від епохи Меровінгів - всього кілька десятків, то каролінгських книг - тисячі.

В основному це - кодекси, тобто збірники з декількох текстів різної тематики. Поширенню грамотності і риторики сприяв сам імператор. Центром підготовки інтелектуальної еліти при Карлі була монастирська школа Сен-Мартен в Турі, яку багато років очолював Алкуїн. Його учнями були Ейнхард і Рабан Мавр, абат Фульди, автор енциклопедичного трактату "*De Universum*" ("Про Всесвіту").

Державні освіти давніх германців на території Західної Римської імперії мали різну долю. Там, де завойовників було небагато (Італія, Іспанія, Галлія), вони поглиналися місцевим населенням. До складу феодалної

верхівки входили залишки місцевої рабовласницької знаті, а вільні германці, стаючи кріпосними, змішувалися з місцевими напіввільними хліборобами і рабами. Римська культура користувалася в очах німецької знаті особливим шармом. Мови середньовічних Франції, Італії та Іспанії розвиваються на базі народної латини.

У старих німецьких землях на схід від Рейну, до яких приєднується досить широка лівобережна смуга, колонізуються франками і алеманами вже в 4-5 ст., Зберігаються племінні діалекти західнихгерманців, з яких в подальшому розвинеться німецька мова. В межах франкської держави Каролінгів і Меровінгів західна (в основному - романська) і східна (в основному - німецька) половини розвивалися в тісному культурному спілкуванні і в східних історичних умовах. Цим пояснюється цілий ряд аналогічних тенденцій в давньоверхньонімецькій мові і в ранній стадії французької мови.

У період Меровінгів і Каролінгів ще не можна говорити ні про німців, ні про французів в сучасному сенсі слова. Лише після Карла Великого намічається розмежування в області мови як одна з найважливіших передумов майбутньої національної диференціації. Суттєвим в цьому сенсі розділ імперії Карла Великого його онуками по Верденському договору (843), згідно з яким західна частина (майбутня Франція) відійшла Карлу Лисому, східна (майбутня Німеччина) - Людовику Німецькому, а південна (Італія) разом з імператорською короною дісталася старшому - Лотарю; йому відійшла також вся середня частина (долина Рейну і Рони), частина якої отримала згодом назву Лотарингії, та в подальшому не раз була предметом боротьби між німцями і французами. За рік до остаточного розділу (842) Карл Лисий і Людовик Німецький уклали перемир'я і союз проти Лотаря на спірній землі у Страсбурга. Їх договір - так звані "Страсбурзькі клятви" - був переведений на дві мови, щоб зробити текст присяги зрозумілим для воїнів обох братів. Французький текст є

найдавнішим пам'ятником французької мови, німецький - одним їх найбільш ранніх давньоверхньонімецьких пам'ятників. Це - свідчення доконаного мовного поділу.

Східнофранкське королівство стало Німеччиною, яка мала чітку межу лише на півночі і відчувала спокусу поширитися і на захід в Лотарингію, і на південь, де ідея підпорядкування Італії довго зберігала свою спокусу. Цей Sehnsucht nach dem Süden, попереджаючи або поєднуючись з Drang nach Osten, почався наступом на слов'ян, на довгі століття визначив німецьку зовнішню політику.

Не менш вражаючою була і скандинавська експансія. У 10 ст. вона поширилася на Ісландію, Гренландію і, ймовірно, Америку, де нормани, очевидно, висадилися близько тисячного року в Вінланді. Великих успіхів супроводжували їх в Англії, спочатку завойованої датчанами, потім - норманами.

III. Історія германської писемності

1. **Писемність** - найнадійніше джерело відомостей про мову. Для того, щоб скласти уявлення про лексику і граматичний лад мови в дописемний період, філологи залучають різні опосередковані відомості, часто уривчасті і не завжди достовірні. Відсутній мовної матеріал можна "реконструювати" і методом порівняльно-історичного аналізу.

Стародавні германці з'явилися на історичній арені задовго до проникнення до них писемності. Зрозуміло, і в ту пору вони вступали в зіткнення з різними народами. За кілька століть до нашої ери вони стикалися на півночі Європи з фінськими, балтійськими і слов'янськими племенами. Ці контакти знайшли відображення в мовах деяких з них у вигляді германських запозичень. Особливо цікаві запозичення в фінській мові, що відносяться в більшості своїй до початку нашої ери:

фінська	готська	ДВН	
---------	---------	-----	--

Rengas	hings	ring	'кільце"
Kuningas		kuning	'король"
Kulta	gulb	gold	'золото"
Rikas	reiks	rich	багатий"
Kaunis	skauns	skoni	красивий"

Фінське слово *Juhla* - "свято" запозичене з північногерманського ареалу, де позначало Йоль - свято, що тривало кілька днів і відбувався в кінці грудня

- початку січня. Стародавні і сучасні дані показують, що багато складових ритуального комплексу цього язичницького свята органічно вбудовуються в атмосферу побутового і біляцерковного святкування Різдва.

Потрапивши в фінську, ці запозичення як би скам'яніли, зберігають давній тип морфологічної структури слова, дуже рідко засвідчений в формах слів, що зустрічаються навіть в самих ранніх пам'ятниках германської писемності, т. ч. найбільш повний вид суфіксів і закінчень, які зазнали до моменту появи у германців писемності (3-4 ст.) більш-менш значну редукцію.

Починаючи з 4 ст., розширювалося і поглиблювалося знайомство германців з античним світом. У творах античних авторів, починаючи з Цезаря, зустрічаються, поряд з численними германськими власними іменами, окремі германські запозичення апеллятивів, як правило, в латинізованій формі, що позначають предмети побуту, культури, озброєння, а також назви деяких тварин:

- o У Цезаря: *urus* "зубр", *alces* (мн.ч.) "лосі".
- o У Плінія Старшого: *sapo* "фарба-мазь для волосся".
- o У Тацита: *glesum* "буришин", *framea* "(німецьке) спис", *barditus* "бойова пісня".
- o У більш пізніх авторів: *medus* "мед" (напій), *flado* "коржик", *harpa*

"арфа", runa "руна" і інші

Найцінніший з лексичної точки зору матеріал містять так звані "варварські правди" - зведення законів, записи звичайного права германських народів - вестготів, бургундів, франків, алеманнів і інших. Написані латиною, вони містять у вигляді вкраплень в латинський текст германську термінологію, яка відобразатиме правові відносини германців в той період, особливо цікаві "правди" бургундів і лангобардів, які залишили ніяких пам'яток на своїх мовах.

2. Рунічний алфавіт

Рунічний алфавіт є найдавнішим видом германської писемності. Тацит у "Германії" писав, що германці надають особливого значення ворожінню- жеребкуванню: розкидавши на шматку тканини палички з вирізаними на них знаками і прочитавши молитву, жрець брав навмання три палички і гадав, читаючи знаки на них. Ці магичні знаки були літерами рунічного алфавіту.

Назва "руни" утворено від основи, що мала значення "таємниця" (*гот. Rūna "таємниця", нім. Raunen. "таємниче, нишком шепотіти"*)

Одного кореня з "runa" і сучасне німецька назва мандрагори - *Alraun*. У давніх германців *Al (b) runa* - "відьма, демонічна істота". Ще Тацит розрізняє обряди, що здійснюються жерцями в "громадських цілях" і главою сімейства "приватно". Відомо про існування не тільки жерців, а й жриць, коли готи переходили Дунай, то кожен рід віз свою батьківську святиню, навколо якої йшли її служителі - жерці і жриці. Жрець - Гуді вибирався з родової знаті, містив капище, де проходили жертвні бенкети, і головував на місцевому тинге. Гот. runa означає і знак рунічного алфавіту, і таємний письмовий знак, застосовуваний при ворожінні. До 4 ст. готи знали руни. Але у германців побутовали також і неалфавітні письмові магичні знаки.

Поряд з офіційними культами, готи широко вдавалися до так званої приватної, побутової магії поза прив'язкою до громадських культових заходів. Важлива роль чаклунок і чаклунів, це цілком незалежні і безумовно небезпечні істоти. "Волхви не бояться могутніх владик ...". У сфері магічного важливі і цікаві негерманські впливи, в першу чергу - фінські. Схоже, що через них германська приватна магія засвоїла ряд шаманістичних елементів. Одночасно чаклуни були травознатцями і лікарями.

Трави - важливі магичні знаряддя, неодмінний атрибут чаклунів і чаклунок, при їхній допомозі наводили морок. Злі чаклуни наводили порчу "поганим оком", завдавали хворобу і смерть, а також забирали силу і життя або передавали їх іншим.

Рунічний алфавіт германців, так звані "старші руни", мав 24 знака. За першим шести знаків він називався "футарк", його знаки являють собою комбінації вертикальних і похилих ліній. Горизонтальні лінії використовувалися дуже рідко, оскільки вони збігалися з деревними шарами і погано розрізнялися.

Відсутність круглих ліній, ймовірно, пояснюється технікою вирізання або видряпування рун гострими предметами - рунічними паличками – на дереві, металі та камені. Направлення листа довільне: зліва направо, зверху вниз і навпаки. Часто слова не розділені ніякими знаками, хоча в якості нерегулярних маркерів словоподілу можуть виступати точки або деякі інші знаки, відсутня і розбивка на рядки. У творців футарка було дуже розвинене почуття звуку, рунічний алфавіт повністю відповідав германському звукоряду.

Руни використовувалися переважно в магичних, культових цілях. Їх знання - професійна таємниця жерців, вона передавалася від батька до сина. Призначення рунічних написів - захищати власника предмета від злих сил і ворогів, охороняти небіжчиків і утримувати їх в могилі і т.п. Писалися

(вирізалися) руни на дереві, кістки, камені (надгробках), пізніше - на металі, зокрема, золотих виробках. Дерево за поодинокими винятками, не збереглося і написів на ньому дійшло дуже небагато.

Найдавнішим видом німецької писемності є рунічні написи, що датуються 2 - 3 ст. н. е. Слід, однак, згадати більш ранню напис на шоломі з Негау, правда, її датування і деякі мовні особливості залишаються спірними. Рунічний алфавіт, що виник на основі одного з північноіталійських алфавітів, був засвоєно мігруючими германськими племенами в перші століття н. е. Є гіпотеза, що винайшли і поширили руни герули - східногерманське плем'я. Найдавніша різновид рунічного алфавіту представлена 24-значним, повністю зафіксованим на Кюльверкском камені (Готланд, Швеція, 350 - 475 pp.), Вадстенскому і Мотольському (Естер'етланд, Швеція, 500 - 550 pp.):

Написи, виконані старшим рунічним алфавітом fuþark'ом (їх близько 150), датуються 2 - 7 ст. (Найдавніша - з Евре Стабія - 150 м, найпізніша - Еггьюмская - 7 в); вони локалізуються в основному на півдні Швеції, на півострові Ютландія і в Шлезвізі. Зміст написів стереотипний: магічна формула, ім'я власника, майстра або назва самого предмета. Культовий характер використання рун проявляється не тільки у великій кількості формул типу *laðu* - "запрошення", *auja* - "добро, щастя", *laukar* - "лук", але і в їх ритуальному повторенні, в закріпленні за кожною руною не тільки фонетичного значення, а й певного поняття - так звані "понятійні руни", наприклад, перша руна - f - може означати і поняття "майно, худобу" (від нім. *fehu*). Мовний статус старших рунічних написів не цілком ясний, найдавніші з них зазвичай трактуються як койне, перший наддіалектний

варіант германської мови, особливе проміжна ланка між загальногерманською і зародженням окремих германських мов.

Старший рунічний ряд зазнав локальні модифікації, в результаті яких виник 32-значний англо-фризький рунічний алфавіт і 16-значний - скандинавський (молодші руни). У молодшому рунічному листі відбулися істотні зміни: були усунені голосні середнього підйому, була відсутня опозиція між перегласованими і неперегласованими голосними, дзвінками і глухими приголосними. Спрощення алфавіту, ймовірно, пов'язано з прагненням відобразити нову фонологічну систему.

Скорочення кількості рун, що позначали голосні, ймовірно, пов'язано із закріпленням за руною певної фонемі з усією сукупністю її аллофонів, що утворилися в результаті різних видів умлаута і переломлення; в системі консонантизму, можливо, відбулася заміна протиставлення по дзвінкості / глухості (наприклад, d / t) на опозицію за способом утворення (наприклад, d / ð, т. е. "проривних / спіранти"). Молодший рунічний ряд виглядає наступним чином:

ƿ	ᚋ	ᚏ	ᚦ	ᚱ	ᚷ	ᚹ	ᚰ	ᚩ	ᚴ	ᚢ	ᚨ	ᚵ	ᚾ	ᚫ	ᚬ
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
f	u	þ	ā	r	k	h	n	i	a	s	t	b	m	l	r
v	o	ð	æ		g	γ		e	æ		d	p			
	y		ē		ng			æ	e		nd	mb			
	ø		o		nk			ø	o		nt				
	w							y							
	au							j							
								æi							

Примечание: В младшем руническом ряду различаются (4) и (10) (т. е. а носовое и а) и два вида r ((5) — исконное r, (16) — r < z).

Молодшими рунами виконано близько 5000 написів на рунічних каменях меморіального характеру, на перехрестях, біля мостів, на місцях тинга, в церковних дворах. Традиційний зміст молодших рунічних написів - формула, що складається з імені замовника, наказу вирізати руни, імені покійного, встановлення ріднинних (або іншого роду) відносин між ними, імені майстра.

В середині 9 ст. на півдні Швеції і в деяких частинах Норвегії виникли шведсько-норвезькі, або короткоствольні, руни в яких проявилася тенденція до полегшення накреслення звичайних ("датських") рун.

Вельми недовго використовувалися хельсінгські, або "безстволі", руни, в яких принцип спрощення досяг найбільшого розвитку; з початку 11 ст. були винайдені пунктовані руни, в яких в якості діакритики використовувався пункт. Крім рун, в давньогерманських текстах використовувався готський алфавіт (тільки в готських текстах), по-видимому, винайдений єпископом Вульфїли в 6 ст. нашої ери на основі грецького алфавіту з додаванням деяких знаків з латинського або рунічного алфавітів.

Після християнізації германських народів великого поширення набуло латинське письмо в формі Мінускул, що мало два варіанти - інсулярний (англо-саксонський) і континентальний (каролінгський) мінускул. У 12 ст. починає застосовуватися готичний шрифт. У мові ідиш використовується єврейська графіка.

З Англії і Німеччини рунічних написів дійшло дуже небагато, всього відомо близько 150 предметів з рунічними написами 3-8 ст. Більшість написів - окремі слова (найчастіше - імена власні). Кожна руна сама по собі теж мала магічне значення, тому нерідко виписувався весь алфавіт або його частина, що повинно було приносити удачу і захищати від нещастя.

Стислість або фрагментарність більшості написів, їх погане збереження і магічний сенс привели до того, що близько третини розшифрувати не вдалося. А багато, що вважаються розшифрованими, мають досить спірні тлумачення.

Рунічні написи континентальних германців відносяться головним чином до епохи Меровінгів (6-8 ст.). В основному це амулети і фібули з алфавітом, короткими написами магічного характеру і рядами рун,

непідвладними тлумаченням. Остання значна знахідка була зроблена в 1945 р., це запис футарка в рукописи з монастиря в Фульда (8-9 ст.).

У англосаксів в зв'язку з фонетичними особливостями їх діалектів число рун було збільшено до 28. Таке їх число в рукописи 7 ст., в так званому "Зальцбурзькому кодексі" - "Codex Salisburgiensis", а староанглійська "Рунічна пісня" 9-10 ст. містить вже 33 руни. Таким чином, англосаксонський футарк є розширеним варіантом континентального. Мова найдавніших рунічних написів - проміжна ланка між германською мовою-основною, форми якої можна лише реконструювати, і мовами найдавніших писемних пам'яток різних германських народів. Давньорунічне письмо архаїчніше готського, в ньому збереглися давніші граматичні явища, зокрема, основотвірні голосні.

Специфіка застосування рунічного алфавіту відбито і в лексиці германських мов. Так, в ньому. Buchstabe "буква" спочатку означало "букова паличка" (пор. гот. *Boka* "буква", мн.ч. *bokos* "книга", так. *Bokstæf*). Німецьке дієслово *lesen* "читати" спочатку означало "підбирати, вибирати (розкидані букові палички)" і зберігло це значення, як менш уживане, поряд з новим "читати", старе ж найкраще збереглося в дієслові *auflesen* "підбирати" і в ряді складних іменників - *Weinlese*, *Kartoffellese*.

Англійське дієслово *to read* "читати" спочатку означав "вгадувати, відгадувати" (пор. нім. *Raten* "відгадувати"), а дієслово *to write* "писати" мав раніше значення "дряпати, видряпувати" (пор. нім. *Ritzen* "дряпати" і *reißen* в значенні "креслити", а також *Reißfeder* "рейсфедер").

В процесі християнізації германці знайомляться з латинським алфавітом (готи - з грецьким), в результаті чого у Франкській державі до 9 ст., а на Британських островах - до 11 в. рунічний шрифт повністю витісняється латинським.

Ранні тексти, написані вульфільянським або латинським алфавітом, хронологічно диференційовані: готський (Біблія Вульфїли) - 4 ст.,

англосаксонський (частини "Англосаксонської хроніки") - початок 7 ст., давньоверхньонімецький (глоси) - початок 8 ст., давньосаксонський (змови, уривки молитов, "Хеліанд") - 8-9 ст.

У Скандинавії рунічна традиція виявилася більш стійкою, рунічний алфавіт було перенесено на пергамент і використовувалося не тільки в культових цілях, але і для запису законів аж до 16 в. У Швеції в приватних записах рунами користувалися ще і в 17 ст.

3. Латинський алфавіт

Широкий розвиток писемності давньогерманськими мовами відноситься до епохи раннього середньовіччя (6-11 ст.) і пов'язане з християнізацією германців та засвоєнням ними греко-римської освіченості. Всі найважливіші соціальні і культурні функції майбутніх національних мов в варварських германських державах взяла на себе латина, єдина письмова та літературна мова того часу, мова церкви. Монастирі - головні осередки культури, монахи і клірики - майже єдині освічені люди свого часу. Освіта і писемність носили майже виключно клерикальний характер.

Так як латина була незрозуміла більшості, то перші зв'язкові записи на рідній мові з'явилися у германців як підсобний засіб при навчанні латині, а також з метою релігійної пропаганди. Західні і північні германці для запису на своїх до того часу практично неписьменних мовах звернулися до латинського алфавіту, а готи - до грецького. При цьому виник цілий ряд труднощів. У латинському алфавіті немає букв для передачі цілого ряду звуків в різних германських мовах, для передачі відмінностей голосних по довготі і стислості, відкритості і закритості.

Монастирські школи кустарно пристосовували латинський алфавіт до своїх потреб, а наявність різних цілком рівноправних діалектів ще більше збільшувала різнобій в написанні одних і тих же слів, передачі одних і тих же звуків. У латинський алфавіт вносилися різні зміни, головним чином,

доповнення у вигляді нових букв і поєднань літер (наприклад, буква w в алфавітах більшості германських мов, поєднання букв ch для позначення глухого задньоязикового щілинного приголосного [x] та інші). В даний час алфавіти германських мов, в основі яких лежить латиниця, дещо відрізняються один від одного і за кількістю, і за складом букв.

У різних мовах одні й ті ж букви служать для позначення різних звуків, а один звук може позначатися різними буквами.

Традиційні орфографії германських мов склалися протягом багатьох століть, вони відрізняються непослідовністю і суперечливістю, зокрема, наявністю в словах невимовних букв і не позначаються окремими буквами звуків. Особливо це характерно для англійської мови.

На рубежі 8-9 ст. у Франкській державі був вироблений на основі дотеперішніх варіантів латинського алфавіту новий, невеликий за розміром, букви якого отримали назву "каролінгський мінускул". Він відрізнявся більшою чіткістю і впорядкованістю. Деякі дослідники вважають батьківщиною каролінгського Мінускул Італію. Однак з огляду на майже одночасне вдосконалення алфавіту в різних областях, зараз відмовилися від думки шукати його єдиний центр і джерело поширення.

Удосконалення листи було результатом "каролінгського відродження", тому що росла любов до книги, поліпшені були смак і техніка. Загальний вигляд букв каролінгського мінускулу був округлений і прямий, в Західній Європі їм користувалися до 12 в., коли мінускул був витіснений "готичним" шрифтом.

5. Готичний шрифт

Приблизно в 11 в. в Італії на базі латинського алфавіту виник новий тип письма - гострий чернечий шрифт, який з кінця 11 ст. поширився і в інших країнах Європи. Тоді ж виник новий, який прийшов на зміну романському, архітектурний і художній стиль. Це романський винахід

найбільше прищепив в Німеччині. Відродження до всього середньовічного відносилось презирливо, а символом варварства для гуманістів були германські племена, і стиль середньовічної архітектури стали принизливо називати "готичним".

Те ж назву отримало і вугласте лист, до готам ніякого відношення не має. Вчені Ренесансу вважали, що стрільчата арка йде від пов'язаних між собою дерев. Джорджо Вазарі в "Життєписах" пише, що ця "потворна і варварська манера" йде від готів. Північний ламаний шрифт будувався в основному на гострих кутах, південний - на тупих. Кодекси дуже охоче переходять на цей шрифт. Для більшості готичних шрифтів характерно послідовне вживання заголовних букв на початку речення, після розділових знаків, відповідних точок, у власних іменах і інших словах, значення яких писар хотів підкреслити.

Подальшим розвитком готичного шрифту в 15 в. була т. зв. "Фрактура" (нім. *Fraktur* від лат. *Fractus* "ламаний") Зачатки її ми зустрічаємо вже в 14 ст., в документах богемської канцелярії. Як друкований шрифт фрактура введена в 16 ст. при безпосередній участі А. Дюрера.

В кінці 15 ст., в епоху Відродження, в Італії був створений шрифт для друкованих пресів, округлі форми якого представляли собою свідоме повернення (в знак протесту проти "варварського" готичного шрифту) до каролінгського мінускулу, які в той час вважалися зразком класичних латинських букв (лат. *littera antiqua*). Починаючи з 16 ст., антиква набула широкого поширення в Західній Європі, були створені її різні варіанти. В даний час латинський шрифт теж представлений різними варіантами антикви.

IV. Германські мови та загальногерманські мовні риси

1. Германські мови - група споріднених мов індоєвропейської родини мов. Мовців у світі налічується близько 550 млн. Традиційно германські мови поділяються на три підгрупи - північну або скандинавську (шведська, датська, норвезька, ісландська, фарерська), західну (англійська, фризська, нідерландська, німецька, ідиш, бурська, люксембурзька, нижньонімецька) і східну (згаслі мови - готська, бургундська, вандалська, гепідська, герульська). Область первісного формування германських племен - південь Скандинавії, пів Ютландія та Шлезвіг-Гольштейн: їхній подальший розвиток відбувався на фоні численних міграцій їх носіїв. особливо у 2-5 ст., в епоху "великого переселення народів".

2. Характерні фонетичні особливості германських мов порівняно з іншими індоєвропейськими:

- динамічний наголос на першому (кореневому) складі слова;
- редуція ненаголошених складів;
- спільногерманський зсув приголосних;
- широкий вжиток внутрішньої флексії (аблаута або чергування голосних) як морфологічного засобу (анг. tooth - teeth), 2 відміни прикметників - сильна й слабка тощо;
- для германських мов властиве протиставлення коротких і довгих голосних;
- в усіх германських мовах, крім шведської, наявні дифтонги (від 3 в нім. до 26 дифтонгів у фризській);
- кінцевий редукований голосний наявний в усіх германських мовах;
- глухі змичні р, t, k, вимовляються з придиханням (крім нідерландської та африкаанса).

До специфічних звукових рис належать міжзубні [e, ʏ] в англ.; альвеолярні [t, d] в англійській, німецькій какумінальні [t, d] у швед., норв.; носові голосні й дифтонги в африкаансі та фризській; брак змичного [g] в нід. і афр.; твердий приступ (кнаклаут) в нім. і нід., змісторозрізняльний музичний наголос в норв. і швед.; поштовх (стед) у датській; довгота наголошеного складу (сканд. мови крім датс.).

3. Морфологічні особливості германських мов. Для граматичної будови германських мов властива тенденція до аналітизму, флексія найбільш збережена в ісл. і фарерс. Відмінків: 4 (нім., ісл., фарерс.) або 2 (крім африкаанса); родів: 3 (нім., норв., ісл., фарерс., ідиш) або 2 (крім англ. і африкаанса).

Артикли є в усіх германських мовах (крім ісл., фарерс., де немає неозначеного артикля). Для дієслова істотний спосіб утворення минулого часу: сильні (неправильні) дієслова утворюють його аблаутом, слабкі (правильні) - суфіксом. Система часів включає: презенс, претерит, перфект, плюсквамперфект, майбутній I і II, майбутній в минулому I і II. Найбільше часових форм (16) в англ. мові (у т.ч. особливі тривалісні форми), найменше (6) в датській та африкаансі. Є категорії стану, способу, особи. Найповніше особові закінчення збереглися в нім., ісл., слабше - у нід., фарерс., англ., фриз. Порядок слів у простому реченні - переважно SPO; інверсія наявна при емпіазі, а також у питальних, спонукальних і підрядних реченнях.

У словнику питому германську основу найповніше зберегла ісл. мова, де майже немає запозичень. Ранні запозичення - з кельтських, латини, грецької; пізні - з латини й французької (останні найчисленніші в англійській). Словник сканд. мов (крім ісл.) у 14-15 ст. зазнав великого впливу нижньонімецької мови (Ганза). Найдавніші письмові пам'ятки написані рунічним письмом (3 періоди від 8 до 13 ст.) і готським алфавітом (4 ст.). Латинське письмо з'явилося з

запровадженням християнства в Англії від 7 ст., Німеччині з 8 ст., скандинавських країнах з 11 ст. (Ісландія. Норвегія) та з 13 ст. (Швеція. Данія).

4. Сучасний стан.

За останні 300 років чотири германські мови досягли міжнародного поширення і в наш час є державними в 67 країнах, у т.ч. німецька - в 6. нідерландська - у 5. шведська - у 2. а англійська - у 54 країнах. Англійська є також однією з 6 мов Генеральної Асамблеї ООН. Англійськомовні країни виробляють до третини світової промислової продукції (1 місце у світі). Англійською мовою написані понад 40% книжок, які щорічно перекладають у світі (I місце у світі). Щорічні англійськомовні переклади наукової та художньої літератури виносять до 8% загальної кількості перекладених назв книжок (III місце у світі після іспаномовних (14%) і німецькомовних (10%) перекладів). Англійська панує в комп'ютерних технологіях, в інтернеті, є найпоширенішою мовою телеграфних агенцій, - все це зумовлює її провідну роль у новому процесі глобалізації людської культури. Фактично за останні півстоліття англійська стала неофіційною світовою міжнародною мовою.

Найдавніші українські запозичення з германських мов прийшли з мови готів. Від їх 300-річного перебування у Подніпров'ї збереглися такі слова: шати, мито, шолом, меч, полк, скло, дошка, виноград, бук, буква, редька, осел, кіт, лев, верблюд, шеляг, лихвар, дружина, хижа, хлів, хліб, колодязь, скот, очевидно - князь (хоча до самих германських мов воно прийшло з алтайських). Від русів-вікінгів зосвоєні слова: жебрак, стяг, варяг, кнут, щогла, пуд, гатка, гатити, гість, скарб, ябедник, гайстер тощо. Значно пізніше зі скандинавських мов запозичені ще фіорд, троль, гейзер, тунгстен.

За тривалий час поширення магдебурзького права в містах України з німецької мови прийшли такі широко вживані слова як: плуг, дах, фах, льох, чіп, цвях, цівка, ланцюг, кавал, пампуха, гнот, нирка, панчохи, рада, радити, мусити,

дякувати, трапити, рятувати, друк, друкувати, грабунок, грабувати, малюнок, малювати, гвалт, гвалтувати, танцювати, ліхтар, вантаж, кухня, мандри, мандрувати, рахувати, купувати, карбувати, шухляда, казарама, шалька, шріт, дратва, дріт, штамп, ринок; пізніше — шніцель, гамбургер, ерзац. Через тривале проживання німецьких колоністів в Україні досі трапляються прізвища німецького походження: Нейгауз, Вольгемут, Меєр та ін. Через російське посередництво засвоєні голландські слова: шторм, гавань, верф, борт, матрос, каюта, швабра, залп, кран, трос, дамаб, брезент, штат, стелаж, манекен, картуз, штахет, лотерея, вафлі, яхта. З фризької мови - фрахт і абк.

Дедалі ширшим потоком до української мови приходять англійські запозичення: футбол, гол. чек, сейф, бізнес, інтерв'ю, труси, джинси, фольклор, вагон, трамвай, вокзал, клуб. кекс. о-кей; в останні роки - комп'ютер, інтернет. пейджер, он-лайн, ділер, брокер, менеджер і десятки інших.

IV. Прикметник

1. Морфологічні категорії

У готській мові форма прикметника може передавати значення п'яти граматичних категорій: роду, числа, відмінка, ступеня порівняння та означеності/неозначеності. Ця граматична багатозначність смислової структури флексії прикметника характеризує ще одну частину мови у готській мові - дієслово.

Категорія роду. На відміну від іменників, у яких категорія роду є класифікуючою, прикметники змінюються за граматичним родом іменника, з яким прикметник узгоджується. Наявність синтаксичного узгодження робить флексії прикметників основною граматичною ознакою належності визначуваного іменника до певного роду, тому що морфологічна структура іменника досить рідко має будь-які родові ознаки. Прикметник має три родові форми: жіночого, чоловічого та середнього.

Категорія числа виявляється у протиставленні форм однини та множини. Граматичне значення цієї категорії також тісно пов'язане з граматичним значенням та граматичною формою іменника, з яким прикметник узгоджується.

Категорія відмінка виявляється у протиставленні форм називного, родового, давального, знахідного відмінків. Ця

граматична категорія прикметника також не є цілком самостійною, а залежить від відповідної форми іменника, з яким прикметник узгоджується.

Крім вищезазначених залежних або узгоджуваних категорій роду, числа та відмінка, прикметник також має свої специфічні категорії, а саме: категорію означеності/ неозначеності та категорію ступенів порівняння.

Граматична категорія ступенів порівняння виявляється в протиставленні трьох граматичних форм: звичайний (або нейтральний) ступінь, вищий ступінь порівняння (суфікс *-iza*) та найвищий (суфікс *-ists*). Наприклад, *manags (-a-)* великий - *managiza* - *managists*; *hardus (-u-)* твердий, - *hardiza* - *hardists*; а також нові форми з суфіксами *-oza*, *-osts*: *swinjos (-a-)*, *дужий, сильний* - *swinjoza* - *swinjosts*, але останніх у готській мові небагато.

2. Категорія означеності/ неозначеності становить специфічну рису готської мови, а також є характерною ознакою парадигматики прикметника в усіх давньогерманських мовах. Ця граматична категорія має граматичний вияв через форми сильної (або займенникової) відміни та слабкої (або іменної) відміни. Особливістю цієї категорії є те, що її граматичні форми не зумовлюються формою іменника, тобто ця категорія на відміну від категорій роду, числа та відмінка не виконує узгоджувачу функцію. Означена та неозначена форми прикметника зумовлюються не формою іменника, а синтаксичною функцією прикметника, або комунікативним контекстом, або характером тексту, або наявністю/відсутністю детермінанта, яким може бути вказівний займенник.

Один і той самий прикметник, як правило, може відмінюватися за обома відмінами. Лише незначна кількість прикметників мають тільки одну парадигму. Всі граматичні значення форми прикметника, тобто родові, відмінкові, числові,

парадигматично існують тільки в межах слабкої або сильної відміни. Таким чином, граматичні значення прикметника як частини мови мають граматичний вияв насамперед через протиставлення двох основних граматичних форм: сильної, або неозначеної та слабкої, або означеної.

Спочатку сильна відміна, або неозначена форма прикметника має індивідуалізуюче значення і передає тимчасову ознаку, яка характеризує предмет у даному контексті. Слабка, або означена форма прикметника має узагальнююче значення і передає стійку, постійну, позачасову ознаку предмета, яка характеризує його за межами даного висловлювання. Семантична відмінність цих двох типів відміни прикметників у германських мовах швидко втрачається й залишається тільки їх граматичне протиставлення.

Розподіл форм слабкої або сильної відміни здійснюється, як правило, за таким принципом. Форми слабкої відміни вживаються разом із вказівним займенником (детермінантом), або в деяких випадках субстантивації прикметника, або в звертаннях, або в структурі деяких фразеологізмів. Крім того, порядкові числівники (крім *anþar*), прикметники вищого ступеня порівняння, утворення із суфіксом *-m-*, діеприкетники теперішнього часу (крім форми називного відмінка однини чоловічого роду), а також окремі прикметники відмінюються за слабкою відміною (Див. таблицю).

Форми сильної відміни вживаються у випадках відсутності детермінанта, або коли прикметник виконує функцію іменної частини складеного присудка (предикатива), після дієслів *wisan* *бути* та *wairþan* *ставати, стати*. Крім того, кількісний числівник *aíns*, присвійні займенники, вказівний займенник *jaíns* *той*, а також деякі прикметники відмінюються тільки за сильною відміною (Див. таблицю).

Парадигма сильної відміни включає старі іменні форми, а також деякі нові флексії, тобто займенникові. Парадигма слабкої відміни утворюється за типом іменних основ на *-n*. Слабка відміна прикметників є специфічно германською інновацією та становить типологічну особливість давньогерманських мов.

V. Займенник

Займенники готської мови за своїми значеннями поділяються на такі розряди: особові, присвійні, зворотні, вказівні, відносні, питальні та неозначені.

1. Особові займенники можуть виражати граматичні категорії особи, числа та відмінка. Специфіка займенників третьої особи полягає в тому, що ці форми додатково також мають родове значення. Займенники першої та другої особи мають три парадигматичні форми числа: однину, множину і двоїну, що свідчить про деякі архаїчні риси готської системи особових займенників. Ця система відзначається також суплетивним характером деяких відмінкових форм, що пояснюється їх давнім походженням.

2. Присвійні займенники творяться суплетивно від основ особових займенників за допомогою суфікса *-ein в однині та *-ar у двоїні та множині: *meins mīi*, *unsar nau*, *reins twīi*, *izwar vai* та ін. Вважається, що присвійні займенники першої та другої особи лягли в основу родового відмінка особових займенників першої та другої особи. Навпаки, у функції присвійних займенників третьої особи часто вживаються форми родового відмінка особового займенника третьої особи однини або форма зворотно – присвійного займенника *seins swīi*, *iyogo*. Присвійні займенники за значенням і морфологічними ознаками співвідносні з прикметниками. Вони відмінюються за типом сильної відміни прикметників.

3. Зворотні займенники. У готській мові існує один зворотний займенник, який зареєстровано тільки в окремих відмінкових формах: знахідний відмінок *sik себе*, родовий відмінок *seina себе*, давальний відмінок *sis собі*.

4. Вказівні займенники. У готській мові є кілька вказівних займенників. Займенники *sa цей*, *jains той* за парадигматичними ознаками співвідносні з відміною особового займенника третьої особи, а також із відмінковими формами сильної відміни прикметника. Вказівні займенники мають граматичні категорії роду, числа, відмінка. Займенник *sa* часто вживається як детермінант при іменниках у функції, яка схожа з функцією артикля. Поширеним є

вживання вказівного займенника в деяких стереотипних структурах, наприклад, у складі атрибутивної синтагми, при субстантивації прикметника або діеприкметника.

Складні вказівні займенники утворюються за допомогою енклітичної частки *-uh*, яка додається до основи вказівного займенника простої структури: *sah цей же, той самий; patuh це же; soh ця же*.

5. Відносні займенники утворюються від вказівних за допомогою частки *ei*. Ця будова відносних займенників становить суто готську специфічну рису. Відносні займенники відмінюються за типом вказівного займенника *sa* (юата, *so*). Поряд з формою називного відмінка чоловічого роду однини використовується форма *izei, ize* (із *is + ei*), структура якої складається з форми особового займенника третьої особи *is* і відносної частки *ei*. Ця форма досить широко вживається як своєрідний відносний займенник в деяких підрядних реченнях. Форма називного відмінка жіночого роду однини *sei* (із *si+ei*) вживається частіше, ніж форма *soei*. М.М.Гухман вважає форми *izei, sei* реліктами старої системи відносних займенників третьої особи.

6. Питальні займенники мають парадигматичні форми, які виражають родове значення. Вони зареєстровані тільки в однині. Структура відмінкових форм співвідноситься зі структурою відмінкових форм вказівного займенника *sa*.

Специфікою готської мови є наявність форми простого питального займенника *#o* (жін.р.), яка має граматичний відповідник у давньоіндійській мові.

Специфічною морфолого-синтаксичною рисою питальних займенників є, з одного боку, їх керування залежним від них іменником у родовому відмінку множини, а з іншого - узгодження родової форми займенника в залежності від роду іменника, до якого він відноситься.

7. Неозначені займенники. У готській мові ці займенники становлять гетерогенний клас, що включає як структурно прості, так і структурно складні

неозначені займенники. Специфікою готської мови є утворення неозначених займенників за допомогою енклітичної частки *uh*, яка приєднується до питальних займенників.

Друга ареальна риса готських неозначених займенників - вживання конструкцій *ni mannahun*, *ni ainshun*, *ni #ashun* у значенні *ніхто*, в яких енклітична частка *hun* додається до іменника *manpa*, а також питального займенника *#as* та числівника *ains*.

Неозначені займенники мають граматичні категорії роду, відмінка. Більшість цих займенників зареєстровано в однині.

Структурно простий займенник *sums якийсь* відмінюється за типом сильного прикметника. Форми складних неозначених, а також вказівних і відносних займенників, структура яких складається з додаванням енклітичних часток, зберігають роздільну оформлюваність, тобто у відмінкових формах флексія приєднується не до всієї словоформи, а тільки до одного з компонентів морфологічної структури займенника, частіше першого.

Список використаної літератури

1. Арсеньєва Ч.Г. Введение В германскую филологию. М.: Просвещение, 2006. 286 с.
2. Головин Б.Н. Введение в языкознание. М., 1983. 564 с.
3. Гухман М.М. Готский язык. ЛКИ, 2007. 453 с.
4. Жирмунский В.М. Введение в сравнительно-историческое изучение германских языков. М.- Л.: Наука, 1964. 345 с.
5. Жлуктенко Ю.О. Вступ до германського мовознавства. К.: Академія, 1974. 243 с.
6. Каліущенко В.Л. Конспект лекцій і завдання до самостійної роботи з курсу "Вступ до германського мовознавства". Донецьк, 2001. 156 с.
7. Кодухов В.И. Введение в языкознание. М.: Альянс, 2007. 254 с.

8. Кочерган М.П. Загальне мовознавство. К.: Академія, 2010. 198 с.
9. Левицький В.В. Основи мовознавства . Чернівці: Рута, 2000. 155 с.
10. Левицький В.В. Практикум до курсу “Вступ до германського мовознавства. Чернівці: Рута, 2000. 176 с.
11. Левицкий В.В. Этимологический словарь германских языков в 4-х томах. Черновцы: Рута, 2000. 675 с.

Практичні завдання для СРС

I. Порівняльно-історичний метод.

Індоєвропейська прмова

1. Назвіть предмет вивчення германської філології.
2. Які ви знаєте галузі германістики ?
3. Дайте характеристику порівняльно-історичного методу у мовознавстві.
4. Які гіпотези існують щодо часу та місця виникнення індоєвропейської прмови?
5. Охарактеризуйте систему голосних індоєвропейської прмови.
6. Дайте характеристику індоєвропейського консонантизму.
7. Які морфологічні риси є типовими для індоєвропейської прмови?
8. Назвіть основні риси індоєвропейського синтаксису.
9. Розкажіть про гіпотези та теорії відносно відокремлювання груп індоєвропейських мов.
10. Які фонетичні особливості розрізняють мовні групи “кентум” та “сатем” ?
11. Поясніть кореляції між приголосними у наведених парах :

лат. centum – ст.сл. съто “сто”

лат. quis – ст.сл. къто “хто”

нем. Bethlehem – рос. Вифлеем

лат. cordis – рос. сердце

гот. waihts – рос. вещь

лат. decem – укр. десять

д.а. beorc – лит. beržas “береза”

гот. swistar - укр. сестра

лат. octo - ст.сл. осмъ “вісім”.

II. Германські мови

1. Які мови належать до германської мовної групи ?
2. З яких періодів складається історія розвитку англійської мови ?
3. Назвіть періоди становлення німецької мови.
4. Дайте характеристику нідерландської мови.
5. У зв'язку з якими історичними явищами починається розвиток бурської мови ?
6. Дайте розповідь про їдіш.
7. Які відомості існують про фризьку мову ?
8. Чому датська мова певний час панувала на Скандинавському півострові ?
9. Дайте характеристику мовної ситуації у Швеції.
10. Які складнощі існують в процесі утворення національної норвезької мови ?
11. Що ви знаєте про розвиток ісландської та фарерської мов ?
12. Назвіть мови, що входять до східногерманської підгрупи ?
13. Які існують види германської писемності ?
14. Які зміни відбуваються у латинському алфавиті під впливом фонетичних законів германських мов ?
15. В яких країнах спілкуються германськими мовами ?

III. Давні германці

1. В яку епоху з'являються перші відомості про давніх германців ? Назвіть джерела цієї інформації.
2. Дайте соціальну характеристику давніх германців.
3. Наведіть класифікацію германських племен від Плінія Старшого.
4. Який історичний процес має назву "велике переселення народів" ?
5. Яку роль у цьому процесі відігравали східногерманські племена ?
6. Які племена утворюють західногерманську спільноту ?

7. Розкажіть про утворення варварських держав на території колишньої Римської імперії.
8. Які європейські мови зароджуються в межах імперії Карла Великого ?
9. Охарактеризуйте суспільну будову, побут, розселення давніх скандинавів.
10. Яке значення мала епоха вікінгів для соціального розвитку північних германців ?
11. Прочитайте, перекладіть та проаналізуйте текст з Codex Argenteus.

IV. Займенник в давньогерманських мовах

1. Охарактеризуйте розряди займенників у давньогерманських мовах.
2. У чому полягає особливість відмінювання особових займенників?
3. Як утворюються в готській мові присвійні займенники ?
4. Як відмінюються вказівні та відносні займенники ?
5. Яку функцію виконують у германських мовах вказівні займенники ?
6. Визначте розряд займенників: sik, wit, hwa, meins, saei, jut.
7. Провідмінняйте займенники: is, hwas, þata.
8. Визначте форму та розряд займенників: ik, seinaim, imma, mik, ina, þeins, meinamma, izwis, þanei, hwana, saei, si, im, þise, izwamma, unsis, sis, ize, jainai, izos, unsaros.

Завдання до семінарських занять

I. Система голосних давньогерманських мов

1. Дайте характеристику системі вокалізму індоєвропейської прамови .
2. Яку роль у становленні германської системи голосних відігравав фіксований динамічний наголос ?
3. Як відображуються індоєвропейські голосні в германських мовах? Наведіть приклади .
4. Які голосні характеризують готську мову ?

5. Порівняйте голосні у поданих словах :

д.гр. agros – гот. akrs “поле”

лат. ager

лат. vir – гот. wair “чоловік”

д.в.н. wer

лат. medius – д.а. midd “середній”

лат. jugum – д.ісл. ok “іго”

лат. mus – д.а. mus “миша”

д.в.н. mūs

лат. mater – д.с. mōdor “мати”

лат. flōs – гот. blōma “квітка”.

6. Поясніть кореляції між готськими голосними та голосними інших індоєвропейських мов :

гр. atta – гот. atta “абтько”

лат. atta

лат. oculus – гот. augo „око“

ст.слав. око

дв.гр. chortos „двір, огорожа“ – гот. gards „дім“

рос. месяц – гот. menoþs „місяць“

лат. mensis

рос. рок – гот. raginon „управляти“

лат. sella „стул“ – гот. sitls „місце“

рос. село

рос. скот – гот. skatts „гроші“

лат. sagire – гот. sokjan „шукати“

лат. sunni „законна перепона“ – гот. sunja „істина, правда“

лат. svinus – гот. swein „свиня“

лат. tres – гот. þreis „три“

укр. три

рос. вода – гот. wato

укр. вода

лат. *ventus* – гот. *winds* „вітер“

рос. *вопить* – гот. *worjan* „закликувати, кричати“

рос. *плот* – гот. *flodus* „пліт“

рос. *мочь* – гот. *magan*.

7. Які індоєвропейські дифтонги не входять до системи вокалізму давньогерманських мов ?

8. Які нові дифтонги починають свій розвиток у германських мовах?

9. Яке фонетичне явище має назву „умлаут“ ? Назвіть типи германського умлаута.

10. Дайте пояснення таким прикладам :

а) гот. *harjis* – д.а. *here* „військо“

б) гот. *silubr* – д.а. *seolfor* “срібло”

в) гот. *domjan* – д.а. *deman* “судити”

г) двн. *gast* “гість” – *gesti* “гості”

д) двн. *skoni* – свн. *schoene* “гарний” .

11. Дайте характеристику індоєвропейського та германського аблаута.

12. Які звуки германських мов відповідають індоєвропейському чергуванню *e-o* ?

13. Назвіть тип та функцію аблаута :

а) лат. *sedeo* “сиджу” – *sēdi* “сів”

б) рос. беру – брал

в) нім. *binden* “зв’язувати” – *das Band* “стрічка”

г) гот. *qiman* “приходити” – *qims* “прибуття”

д) двн. *beran* “нести, народжувати” – *giburt* “народження”

е) д.ісл. *sitja* “сидіти” – *sat* “місце”.

14. Який тип аблаута репрезентован у готських словах ?

bairan “народжувати” – *barn* “дитина”

hilpan “допомагати” – *hulpum* “допомогли”

ligan “лежати” – *lagjan* “класти”

reisan “підійматися” – *rasjan* “підіймати”.

15. Які ступені аблаута спостерігаються в основних формах готських дієслів?

lētan – lailot - lailotum – lētans “кидати”

qīpan – qap – qepun – qīpans “казати”

qīman – qam – qemum – qīmans “приходити”

slahan – slōh – slōhum – slahans “бити”.

II. Система консонантизму давньогерманських мов

1. Які приголосні характеризують індоєвропейську прамову ?
2. Що таке перший пересув приголосних ?
3. Поясніть дію закону Вернера .
4. Порівняйте германські приголосні з приголосними інших індоєвропейських мов :

а) гр. dekas – гот. tigus “десять”

б) лат. octo – гот. ahtau “вісім”

в) * ghostis - нім. der Gast “гість”

г) гр. pella – д.а. fell “хутро, шкіра”

д) ст.сл. блато “болото” – д.а. rōl “пруд”

е) лат. captus “той, якого зловили” – гот. hafts “той, якого наділили”.

5. Порівняйте наступні приклади із застосуванням першого пересуву приголосних:

д.гр. agrós – гот. akrs “поле”

лит. alkas “дубрава” – гот. alhs “храм”

лат. ambactus – гот. andbahts “слуга”

лат. oculus – гот. augo “око”

лат. cordis – гот. hairto “серце”

лат. caput – гот. haubiþ “голова”

лат. ego д.гр. égo – гот. ik “я”

лат. margo – гот. marka “кордон”

лат. nepōs “онук” – гот. niþjo “родичка”

лат. sterilis – гот. stairo “безплідний”

лат. socer рос. свекор – гот. swaihra “тесть, свекор”

лат. tacere – гот. Raahan “мовчати”

лат. torreo “сохну” д.гр. tarsós – гот. þaurusjan “сохнути”

лат. verto “вертаю” рос. вертеть – гот. wairþan “ставати”

лат. sagire – гот. sokjan “шукати” .

6. Дайте характеристику другому та третьому пересувам приголосним. В яких мовах відбулися ці фонетичні зміни ?

7. Яке явище спостерігається при порівнянні таких слів :

гот. waurd – двн. wort “слово”

гот. akrs – двн. achar “поле”

гот. auk д.а. ēac – двн. ouh “так”

гот. bidjan д.а. biddan – двн. bitten “просити”

гот. dags д.с. dag – двн. tag “день”

гот. daupjan д.а. diepan – двн. touffan “хрестити”

гот. dumbs д.а., д.с. dumb – двн. tumb “німий”

гот. gards “дім” д.с. gard “огорожа” – двн. gart “сад, круг”

гот. hairto д.а. heorte – двн. herza “серце”

гот. heito д.а. hāt “лихоманка” - двн. heiz “гарячий”

гот. ik д.а. ic – двн. ih “я”

гот. maitan – двн. meizzan “колоти”

гот. sittls “лавка” д.а. seotul “стул” – двн. sezzal “стул”

гот. sokjan д.а. sekan – двн. suohhen “шукати”

гот. tuggo д.с. tunga – двн. zunga “язик”

гот. waurts “корінь” д.а. wurt “коріння” – двн. wurz “рослина” .

8. Назвіть теорії, що пояснюють причини пересуву приголосних.

9. Знайдіть англійські еквіваленти до поданих німецьких слів :

Wasser “вода” , schlafen “спати”, brechen “ламати”, weiß “білий”, Seife “мило”, Salz “сіль”, lassen “кидати, спонукати”, offen “відкрити”, helfen “допомагати”, zwölf “дванадцять”, Affe “мавпа”, Architekt “архітектор”,

Arche “ковчег”, Buch “книга”, wachen “не спати”, Zaun “огорожа”, Tür “двері”, Seite “сторінка”, Welt “світ”, Wort “слово”, Fuß “стопа”, Bart “борода”, Garten “сад”, Bett “ліжко”.

10. Які німецькі лексеми відповідають словам з англійської мови :

cald “холодний”, to sitt “сидіти”, better “краще”, bid “запит”, call “звук”, right “вірно”, bit “шматок”, monk “ченець”, blood “кров”, heat “спека”, dollar “гроші США”, seat “сидіння”, broad “широкий”, brood “виводок”, to hope “надіятися”, nut “горіх”, pound “фунт”, deep “глибокий”, desk “стіл”, up “на”, out “з”.

11. У чому полягає суть ротацізму? Наведіть приклади.

12. Охарактеризуйте явище гемінації.

13. Яке явище репрезентовано в таких порівняннях :

- а) гот. satjan – д.а. settan “сидіти”
- б) ст.сл. вльна – днн. wella “волна”
- в) лит. kallnas – д.а. hyll “холм”
- г) гот. bidjan – днн. bitten “просити”
- д) д.ісл. epli – д.а. æppel “яблуко”
- е) рос. солнце – гот. sunno “сонце”.

III. Іменник у давньогерманських мовах

1. Охарактеризуйте категорію імені в індоєвропейській прамові.
2. Яких змін зазнала морфологічна будова слова в германських мовах?
3. Назвіть граматичні категорії давньогерманського іменника.
4. Які типи відмінювання має іменник у давньогерманських мовах?
5. Зробіть порівняльний аналіз системи відмінювання у давньогерманських та сучасних германських мовах.
6. Визначте тип відмінювання наступних імен, перекладіть їх на українську мову за допомогою словника:

hairto, auhuns, dags, fofus, fugls, groba, hairda, hrot, manna, wasti .

7. Провідмініяйте наступні іменники :

tunþus, ford, mahts, slahs, waihts.

8. Утворіть форму множини:

munþs, razn, marei, bokareis, frijonds.

9. Проаналізуйте форми іменників та визначте: 1) форма слова; 2) початкова форма; 3) переклад; 4) тип основи; 5) рід; 6) число; 7) відмінок.

siponjam, hairu, gudjins, auþidai, nutans, hup.

10. За схемою вправи № 9 зробіть аналіз та переклад готських іменників :

in marein, skip, windam, hairda sweine, ufar rinnon, miþ skeimam, skalkos, maurgins, in garda, handau, laisari, fram wegim, sunau gudis.

IV. Сильні дієслова давньогерманських мов

1. Які граматичні категорії характерні для індоєвропейського дієслова ?
2. Надайте характеристику граматичної системи давньогерманського дієслова.
3. Які морфологічні типи дієслів існують в давньогерманських мовах ?
4. Охарактеризуйте основні форми дієслова.
5. Які дієслова мають в лінгвістиці назву “сильні” ?
6. Назвіть перші шість класи аблаута у сильних дієслів готської мови.
7. Яку особливість мають сильні дієслова сьомого класу ?
8. Визначте клас наступних готських дієслів:
biwisan, anaaukan, fraliusan, gatairan, wairþan, inweitan.
9. Утворіть основні форми від інфінітивів:
10. afniman, tekan, tiuhan, bairan, laikan, rinnan, slahan, galeiþan, gateihan, hafjan.
11. Провідмініяйте дієслова у теперішньому часі:
haldan, ligan, sakan, uslukan.
12. Утворіть форми претерита:
haitan, gaswiltan, driusan, bigitan.
13. Проаналізуйте дієслівні форми за схемою: 1) інфінітив; 2) переклад; 3) клас; 4) час; 5) спосіб; 6) стан; 7) особа; 8) число.
qiþands, attaitok, ligiþ, qimands, galaiþ, nam, sloh, maimait.

V. Слабка дієвідміна, претеріто-презентні та неправильні дієслова

1. У чому полягає особливість слабкої дієвідмини ?
2. Назвіть класи слабких дієслів готської мови.
3. Проведіть порівняльний аналіз слабких дієслів готської мови та сучасних германських мов.
4. Визначте клас слабких дієслів :
anakumbjan, bisaulnan, faurhtjan, filhan, fullnan, gudjinon, habban, hwarbon, raginon.
5. Утворіть основні форми дієслів, поданих у завданні № 4.
6. Охарактеризуйте претеріто-презентні дієслова.
7. Наведіть приклади претеріто-презентних дієслів із сучасних германських мов.
8. Які дієслова належать до неправильної дієвідмини?
9. Утворіть основні форми дієслів:
witan, aigan, kunnan, munnan, magan, ogan.
7. Утворіть форми презенса дієслова gaggan.
8. Утворіть претерітум дієслова wisan “бути”. Яка індоєвропейська основа представлена у словоформах цього часу ?
9. Зробіть аналіз наступних словоформ за схемою: 1) інфінітив; 2) переклад; 3) тип; 4) клас; 5) час; 6) стан; 7) спосіб; 8) особа; 9) число.
wiljau, gagg, sind, gahrainjan, was, gahailja, insandida, kunþa, hrukida, skuld, usfullnodedi, wissedun, andbahtida.

VI. Прикметник у давньогерманських мовах

1. Чи була в індоєвропейській прамові категорія прикметника ?
2. Які нові явища у системі прикметника спостерігаються у давньогерманських мовах ?
3. Які типи відмини мають давньогерманські прикметники ?

4. Розкажіть про вживання сильної та слабкої відміни прикметника.
5. Як відмінюються дієприкметники теперішнього та минулого часу?
6. Охарактеризуйте утворення ступенів порівняння прикметників.
7. Які прикметники утворюють ступені порівняння за допомогою суплетивації? Наведіть приклади.
8. Утворіть ступені порівняння: *gredags, hardus, kalds, sineigs, sleiþs, unwahs, hauhs*.
9. Знайдіть у наведених реченнях прикметники та визначте їх форму: 1) початкова форма; 2) тип відмінювання; 3) рід; 4) число; 5) відмінок.

Piumagus meins ligiþ in garda usliþa, harduba balwiþs.

Saei was kunþs þamma gudjin.

Let dauþans filhan seinans dauþans.

Weg mikils warþ in marein.

Harða sweine managaize.
12. Визначте синтаксичну функцію прикметників із вправи № 9.

VII. Лексика давньогерманських мов

1. Які тематичні групи утворюють шар індоєвропейської лексики ?
2. Якими методами з'ясовується походження слів у різних мовах однієї і тієї ж мовної сім'ї ?
3. До поданих слів доберіть однокореневі лексеми із слов'янських мов, що доводять їх етимологічну спорідненість :

д.гр. *phrator*, гот. *broþar*

д.а. *nosu*, д.вн. *nasa*

гот. *miluks*, д.а. *miluc*

гот. *saian*, д.вн. *sāen*

лат. *mare*, д.а. *mere*.
4. Наведіть приклади лексики, що характеризує германський ареал.
5. З якими мовами германські мови мають лексичні паралелі?

6. Розкажіть про лексичні запозичення в давньогерманських мовах.

7. Наведіть приклади з англійської та німецької мов, що доводять процес запозичення поданих лексем з латини :

лат. *strata* “вимощена дорога”, *pondo* “вагою”, *cuprum* “мідь”, *moneta* “гроші”, *coquina* “кухня”, *pipere* “перець”, *vinum* “вино”, *cupra* “келих”, *caseus* “сир”.

8. До якого з шарів лексики належать наведені приклади:

- а) нім. *Erbe* “спадщина”, шв. *arv*, да. *ierfa*, гр. *orphanos* “сирота”, рос. Ребенок “дитина” ← і.є. *orbhos* “сирота”;
- б) англ. *bale* “кривда, біль”, днн. *balo* “нещастя”, гот. *balwjan* “мучити”, рос. боль ← і.є. *bhel, bhol* “пухнути, набрикнути”;
- в) англ. *bear* “нести”, нім. *gebären* “народжувати”, гот. *barn* “дитина”, гр. *phoros* “податок”, лат. *ferre* “мити”, рос. брать, бремя, брак, беременный;
- г) англ. *blind*, нім. *blind*, шв. *blind* “сліпий”, рос. блуд, блуждать, лит. *blandus* “замутнений, темний”;
- д) англ. *dough*, нім. *Teig*, гот. *daigs* “тісто”, лат. *figura, fingere* “формувати”, укр. діжа;
- е) англ. *ford*, нім. *Furt*, лат. *portus* “брі́д”, осет. *furd* “річка, брі́д”, до цього Оксфорд, Франкфурт, Прут;
- ж) англ. *yard* “міра”, нім. *Gerte* “палиця, хлист”, лат. *hasta* “палка”, с.ірл. *gat* “вербова гілка”;
- з) англ. *home*, нім. *Heim* “дім”, лит. *kiemas* “село”, рос. семья;
- і) англ. *whole* “цілий”, *heal* “вилікувати”, нім. *heil* “здоровий”, д.прус. *kails* “здоровий”, рос. целый;
- к) нід. *ring*, нім. *Ring* “кі́льце”, гр. *kirkos*, лат. *circus* “круг”, рос. круг;
- л) англ. *iron*, нім. *Eisen*, шв. *järn*, д.ірл. *järn* “залізо”;
- м) англ. *cow*, нім. *Kuh*, шв. *ko*, гр. *bous*, лат. *bos* “корова”, рос. говядина, до цього Босфор;
- н) англ. *nail*, нім. *Nagel*, гр. *onyx* “ніготь”, укр. ноготь;

- о) англ. red, нім. rot, гр. erythros, лит. rudas “червоний”, укр. рудий, рос. руда, рыжий;
- п) англ. rye, нім. Roggen, лит. rugys “жито”, рос. рожь;
- р) англ. shave, нім. schaben “здирати”, нід. schaven “стругати”, гр. skaptein “копати, здирати”, гр. skeptron “палиця”, нім. Zepfer “палиця, лит. skobti “колупати”, рос. скопить, копать, скоблить, skipetr;
- с) англ. stone, нім. Stein, шв. sten “камінь”, гр. stia “камінь, галька”, рос. стена.
9. Наведіть німецькі або англійські етимологічні відповідники для українських слів та поясніть закон Вакернагеля: *"тонкий", "п'ядь", "поле", "болото", "брова", "радити", "стіна", "стіл", "терен", "грім", "піскар", "конопля", "камінь", "солома" (с=к), "вертіти", "сім'я (с=к)", "попона", "плити", "ясень", "кувати", "зап'ястя", "морок"*.
10. Зробіть аналіз та переклад тексту з Codex Argenteus.

VIII. Готська мова

1. Коли виникла готська писемність?
2. Назвіть пам'ятки готського письма.
3. Охарактеризуйте систему голосних готської мови.
4. У чому полягає особливість готського консонантизму?
5. Надайте характеристику морфологічній будові готської мови.
6. Сформулюйте правила читання готської мови.
7. Назвіть загальні риси готської та західногерманських мов.
8. Які риси споріднюють мови східногерманської групи.
9. Наведіть приклади фонетичних та морфологічних явищ, що доводять генетичну спорідненість готської та скандинавських мов.
10. Дано: укр. *яйце*, герм. **ajjaz*, нім. *Ei*, готське *addja*, шведське *ägg*, англ. *egg*. Визначте, чи англійське слово було успадковане від спільногерманської мови, чи було запозичене. Аргументуйте Вашу відповідь.

11. Прочитайте, проаналізуйте, перекладіть текст із “Срібного кодексу”.

CODEX ARGENTEUS

Ɔairh Lukan, II, 9-16

9. iƆ aggilus frauĳins anaqam ins jah wulƆus frauĳins biskain ins, jah ohtedun agisa mikilamma. 10. jah gaƆ du im sa aggilus: ni ogeiƆ, unte sai, spillo izwis faheid mikila, sei wairƆiƆ allai managein. 11. Ɔatei gabaurans ist izwis himma daga nasjands, saei ist Xristus frauĳa, in baurĳ Daweidis. 12. jah Ɔata izwis taikns: bigitid barn biwundan jah galagid in uzetin. 13. jah anaks warƆ miƆ Ɔamma aggilau managei harĳis himinakundis hazĳandane guƆ jah ĳiƆandane. 14. wulƆus in hauhistĳamguda jah ana airƆai gawairƆi in mannam godis wilĳins. 15. jah warƆ, biƆe ĳaliƆun fairra im in himin Ɔai aggilĳus, jah Ɔai mans Ɔai hairdĳos qeƆun du sis misso: Ɔairhgaggaima ju und BeƆlahaim jah saiĳuaima waurd Ɔata waurƆano, Ɔatei frauĳa ĳakannida unsis. 16. jah qemun sniumĳandans jah bigetun Marian jah Iosef jah Ɔata barn ligando in uzetin.

Ɔairh MaƆƆaiu, VII, 1-15

1. DalaƆ Ɔan atgaggandin imma af fairĳunĳa, laistidedun afar imma iumĳons managos. 2. jah sai, manna Ɔrutsfill habands durinnands inwait ina qiƆands: frauĳa, ĳabai wileis, magt mik ĳahrainĳan. 3. jah ufrakĳands handu. attaitok imma ĳiƆands: wilĳau, wairƆ hrains! jah suns hrain warƆ Ɔata Ɔrutsfill is. 4. jah gaƆ imma lesus: saiĳu ei mann ni ĳiƆais, ak ĳagg, Ɔuk silban ataugei ĳudĳin jah atbair ĳiba Ɔoei anabauƆ Moses du weitwodiƆai im. 5. afaruh Ɔan Ɔata innatgaggandin imma in Kafarnaun duatiddĳa imma hundafaƆs bidĳands ina. 6. jah ĳiƆnads: frauĳa, Ɔiumagus meins ĳiĳiƆ in ĳarda usliƆa, harduba balwiƆs. 7. jah gaƆ du imma lesus: ik ĳimands ĳahailĳa ina. 8. jah andhafĳands sa hundafaƆs qaƆ: frauĳa, ni im wairƆs ei uf hrot mein inngaggais, ak Ɔatainei qiƆ waurda jah ĳahailniƆ sa Ɔiumagus meins. 9. jah auk ik manna im nabands uf waldufnĳa meinamma ĳadrauhtins jah ĳiƆa du Ɔamma: ĳagg,

jah gaggiþ; jah anþamma: qim, jah qimiþ; jah du skalka meinamma: tawei þata, jah taujiþ. 10. gahausjands þan lesus sildaleikida jah gaþ du þaim afarlaistjandam: amen, giþa izwis, ni in Israela swalauða galaubein bigat. 11. aþþan qiþa izwis þatei managai fram urrunsa jah saggqa qimand, jah anakumbjand miþ Abrahamama jah Isaka jah Iakoba in þiudangardjai himine; 12. iþ þai sunjus þiudangardjos uswairpanda in riqis þata hindumisto: jainar wairþiþ grets jah krusts tunþiwe. 13. jah qaþ lesus þamma hundafada: gagg, jah swaswe galaubides wairþai þus. jah gahailnoas sa þiumagus is in jainai hweilai. 14. jah qimands lesus in garda Þaitraus, (jah) gasah swaihron is ligandein (jah) in heitom. 15. jah attaitok handau izes jah aflailot ija so heito; jah urrais jah andbahtida imma.

Þairh Maþþaiu, VIII, 16-32

16. at andanahtja þan waurþanamma, atberun du imma daimonarjans managans, jah uswarp þan ahmans waurda jah allans þans ubil habandans gahailida. 17. ei usfullnodedi þata gamelido þair Esaian praufetu qiþandan: sa unmahtins unsaros usnam jah sauhtins usbar. 18. gasaih ands þan lesus managans hiuhmans bi sik, haihait galeiþan siponjans hindar marein. 19. jah duatgaggands ains bokareis gaþ di imma: laisari, laistja þuk, þishwaduh þadei gaggis. 20. jah qaþ du imma lesus: fauhons grobos aigun, jah fuglos himinis sitlans, iþ sunus mans ni habaiþ hvar haubiþ sein anahnaiwjai. 21. anþaruh þan siponje is qaþ du imma: frauja, uslaubei mis frumist galeiþan jah gafilhan attan meinana. 22. iþ lesus qaþ du imma: laistei afar mis jah let þans dauþans filhan seinans dauþans. 23. jah innatgaggandin imma in skip, afariddjedun imma siponjos is. 24. jah sai, wegs mikils warþ in marein, swaswe þata skip gahuliþ wairþan fram wegim; iþ is saislep. 25. jah duatgaggandans siponjos is urraisedun ina qiþandans: frauja, nasei unsis, fraqistnam. 26. jah qaþ du im lesus: hwa faurhteip, leitul galaubjandans! þanuh urreisands gasok windam jah marein, jah warþ wis mikil. 27. iþ þai mans sildaleikidedun qiþandans: hwileiks ist sa, ei jahwindos jah marei ufhausjand imma? 28. jah qimandin imma hindar marein in gauja Gairgaisaine, gamotidedun imma twai daimonarjosus hlaiwasnom

rinnandans, sleidjai filu, swaswe ni mahta manna usleiPan Þairh Þana wig jainana. 29. jah sai, hropidedun qiÞandans: hva uns jah Þus, lesu, sunau gudis? qamt her faur mel balwjan unsis? 30. wasuh Þan fairra im hairda sweine managaize haldana. 31. iÞ Þo skohsla bedun ina qiÞandans: jabai uswairpis uns, uslaubei uns galeiPan in Þo hairda sweine. 32. jah qaÞ du im: gaggiÞ! iÞ eis usgaggandans galiÞun in hairda sweine; jah sai, run gawaurhtedun sis alla so hairda and driuson in marein jah gadauÞnodedun in watnam.

MAPÞAIU, VIII, 1-34

1. DalaÞ Þan atgaggandin imma af fairgunja, laistidedun afar imma lumjons managos. 2. jah sai, manna Þrutsfill habands durinnands inwait ina qiÞands: frauja, jabai wileis, magt mik gahrainjan. 3 jah ufrakjands handu attaitok imma qipands: wiljau, wairÞ hrains! jah suns hrain warÞ Þata Þratsfill is. 4.jah qaÞ imma Iesus: saiþu ei mann ni qiÞais, ak gagg, Þuk silban ataugei gudjin jah atbair giba Þoei anabauÞ Moses du weitwodiÞai im. 5 .afaruh Þan Þata innatgaggandin imma in Kafarnaum, dautiddja imma hundafaÞs bidjands ina, 6. jah qiÞands: frauja, Þiumagus meins ligiÞ in garda usliÞa, harduba balwiÞs. 7. jah qaÞ du imma Iesus: ik qimands gahaija ina. 8. jah andhafjands sa hundafaÞs qaÞ: frauja, ni im wairÞs ei uf hrot mein inngaggais, ak Þa ainei qiÞ waurda jah gahailniÞ sa Þiumagus meins. 9. jah auk ik manna im habands uf waldufnja meinamma gadrauhtins jah qiÞa du Þamma: gagg, jah gaggiÞ; jah anÞamma: qim, jah qimiÞ; jah du skalka meinamma. tawei Þata, jah taujiÞ. 10. gahausjands Þan Iesus sildaleikida jah qaÞ du Þaim afarlaistjandam: amen, qiÞa izwis, ni in Israela swalanda galaubein bigat. 11. aÞÞan qiÞa izwis Þatei managai fram urrunsa jah saggqa qimand, jah anakumbjand miÞ Abrahamama jah Isaka jah Iakoba in Þiudangardjai himine: 12. iÞ Þai sunjus Þiudangardjos uswairpanda in riqis Þata hindumisto; jainar wairÞiÞ grest jah krusts tunÞiwe. 13. jah qaÞ Iesus Þamma hundafada: gagg, jah swaswe galaubides wairÞai Þus. Jah gahailnoda sa Þiumagus is in jainai hveilai. 14. jah qimands Iesus in garda Þaitraus, (jah) gasaþu swaihron is ligandein (jah) in heitom. 15. jah attaitok handau

izos jah aflailot ija so heito; jah urrais jah andbahtida imma. 16. at andanahtja Þan waurþanamma, atberun du imma daimonarjans managans, jah uswarp Þans ahmans waurda jah allans Þans ubil habandans gahailida, 17. ei usfullnodedi Þata gamelido Þairh Esaian praufetu qiþandan: sa unmahtins unsaros usnam jah sauhtins usbar. 18. gasaiþands Þan Iesus managans hiuhmans bi sik, haihait galeiþan siponjans hindar marein. 19. jah duatgaggands ains bokareis qaþ du imma: laisari, laistja þuk, þishwaduþ þadei gaggis. 20. jah qaþ du imma Iesus. feuhons grobos aigun, jah fuglos himinis sitlans, iþ sunus mans niþabaiþ þwar haqiþ sein anahnaiwjai. 21. anþaruh pan siponje is qaþ du imma: frauja, uslaubei mis frumist galeiþan jah gafilhan attan meinana. 22. iþ Iesus qaþ du imma: laistei afar mis jah let þans dauþans (ga)filhan seinans dauþans. 23. jah innatgaggandin imma in skip, afariddjedun imma siponjos is. 24. jah sai, wegs mikils warþ in marein, swaswe þata skip gahulibþ wairþan fram wegim; iþ is saisleþ. 25. jah duatgaggandans siponjos is urraisidedun ina qiþandans: frauja nasei unsis, fraqistnam 26. jah qab du im Iesus: þwa faurhteiþ, leitul galaubjandans! Þaruh urreisands gasok windam jah marein, jah warþ wis mikil, 27. iþ þai mans sildaleikidedun qiþandans: þwileiks ist sa, ei jah windos jah marei ufhausjand imma? 28. Jah qimandin imma hindar marein in gauja Gairgaisaine, gamotidedun imma twai daimonarjos us hlaiwasnom rinnandans, sleidjai filu, swaswe ni mahta manna usleiþan þairh þana wig jainana. 29. jah sai, hropidedun qiþandans: þwa uns jah þus, Iesu, sunau gudis? qamt her faur mel balwjans unsis? 30. wasuh þan fairra im hairda sweine managaize haldana. 31. iþ þo skohsla bedun ina qiþandans: jabai uswairpis uns, uslaubei uns galeiþan in þo hairda sweine. 32. jah qaþ du im: gaggibþ! iþ eis usgaggandans galiþun in hairda sweine; jah sai, run gawaurhtedun sis alla so hairda and driusun in marein jah gadauþnodedun in watnam. 33. iþ þai haldandans gaþlauhun jah galeiþandans gataihun in baurg all bi þans daimonarjans. 34. jah sai, alla so baurgs usiddja wiþra Iesu, jah gasaiþandans ina bedun ei uslipi hindar markos ize.

1. Pata qiPands lesus usiddja miP siponjam seinaim ufar rinnon Po Kaidron, Parei was aurtigards, in Panei galaiP lesus jah siponjos is. 2. wissuh Pan jah Iudas sa galewjands ina Pana stand, Patei ufta gaidджа lesus jainar miP siponjam seinaim.

3. iP Iudas nam hansa jah Pize gudjane jah Fareisaie andbahtans, iddjuh jaindwairPs miP skeimam jah haizam jah wepnam. 4. iP lesus witands alla Poei qemun ana ina, usgaggands ut qaP im: hana sokeiP? andhafjandans imma qePun: lesu, Pana Nazoraiu. 5. Paruh qaP im lesus: ik im. stoPuh Pan jah Iudas sa lewjands ina miP im. 6. Paruh swe qaP im Patei ik im, galiPun ibukai jah gadrusun dalaP. 7. PaProh Pan ins aftra frah: hana sokeiP? iP eis qePun: lesu, Pana Nazoraiu. 8. andhof lesus: qaP izwis Patei ik im; jabai nu mik sokeiP, letiP Pans gaggan. 9. ei usfullnodedi Pata waurd Patei qaP, ei Panzei atgaft mis, fraqistida ize ainummehun. 10. iP Seimon Paitrus habands hairu, uslauk ina jah sloh Pis auhumistins gudjins skalk jah afmaimait imma auso taihswo; sah Pan haitans was namin Malkus. 11. Paruh qaP lesus du Paitrau: lagei Pana hairu in fodr. stikl Panei gaf mis atta, niu drigkau Pana? 12. Paruh hansa jah sa PusundifaPs jah andbahtos Iudaie undgripun lesu jah gabundun ina.

JOHANNES, XVII, 1-32

1. Pata qiPands Iesus usiddja miP siponjam seinaim ufar rirmon Po Kaidron, Parei was aurtigards, in Panei galaiP Iesus jah siponjos is. 2. wissuh Pan jah Iudas sa galewjands ina Pana stad, Patei ufta gaidджа Iesus jainar miP siponjam seinaim. 3. iP Iudas nam hansa jah Pize gudjane jah Fareisaie andbahtans, iddjuh jaindwairPs miP skeimam jah haizam jah wepnam. 4. iP Iesus witands alla Poei qemun ana ina, usgaggands ut qaP im: hana sokeiP? 5. andharjandans imma qePun: Iesu, Pana Nazoraiu. Parug qaP im Iesus: ik im. StoPuh Pan jah Iudas sa lewjands ina miP im. 6. Paruh swe qaP im Patei ik im, galiPun ibukai jah gadrusun dalaP. 7. PaProh Pan ins aftra frah: hana sokeiP? iP eis qePun: Iesu, Pana Nazoraiu. 8. andhof Iesus: qaP izwis Patei ik im; jabai nu mik sokeiP, letiP Pans gaggan. 9. ei usfullnodedi Pata waurd Patei qaP, ei Panzei atgaft mis, ni fraqistida ize ainummehun. 10. iP Seimon

Paitrus habands hairu, uslauk ina jah sloh Pis auhumistms gudjins skalk jah
 afinaimait imma auso taihswo; sah Pan haitans was namin Malkus. 11. Paruh qaP
 Iesus du Paitrau: lagei Pana hairu in fodr. stikl Panei gaf mis atta, niu drigkau Pana?
 12. Paruh hansa jah sa PusundifaPs jah andbahtos Iudaie undgripun Iesu jah
 gabundun ina, 13. jah gatauhun ina du Annin frumist; sa was auk swaihra Kajafin,
 saei was auhumists weiha Pis ataPnjis 14. wasuh Pan Kajafa, saei garaginoda
 Iudaium Patei batizo ist ainana mannan fraqistjan faur managein. 15. Paruh laistida
 Iesu Seimon Paitrus jah anPar siponeis. sah Pan siponeis was kunPs Pamma gudjin
 jah mibingalaiP miP Iesus in rohsn Pis gudjins 16. iP Paitrus stoP at daurom uta.
 Paruh usiddja ut sa siponeis anPar, saei was kunPs Pamma gudjin, jah qaP
 daurawarda jah attauh inn Paitru. 17. Paruh qaP jaina Piwi, so daurawardo, du
 Paitrau: ibai jah Pu Pize siponje is Pis mans? iP is qaP: ni im. 18. Paruh stoPun
 skalkos jah andbahtos haurja waurkjandans, unte kald was, jah warmidedun sik; jah
 Pan was miP im Paitrus standands jah warmjands sik, 19. iP sa auhumista gudja frah
 Iesu bi siponjans is jah bi laisein is. 20. andhof imma Iesus: ik andaugjo rodida
 manasedai; ik sinteino laisida in gaqumPai jah in gudhusa, Parei sinteino Iudaieis
 gaqimand, jah Piubjo ni rodida waiht. 21. Hus mik fraihnis? fraihn Pans
 hausjandans hua rodidedjau du im: sai, Pai witun Patei qaP ik. 22. iP Pata qiPandin
 imma, sums andbahte (at)standands gaf slah lofin Iesua qaPuh: swau andhafjis
 Pamma reikistin gudjin? 23. andhof (imma) Iesus: jabai ubilaba rodida, weitwodei
 bi Pata ubil, aiPPau jabai waila, duhve mik slahis? 24. Panuh insandida ina Annas
 gabundanana du Kajafin Pamma maistin gudjin. 25. iP Seimon Paitrus was
 standands jah warmjands sik. Paruh qePun du imma: niu jah Pu Pize siponje Pis is?
 iP is afaiak jah qaP: ne, ni im. 26. qaP sums Pize skalke Pis maistins gudjins, sah
 niPjis was Pammei afmaimait Paitrus auso: niu Puk sahu ik in aurtigarda miP imma?
 27. Paruh aftra afaiak Paitrus, jah suns hana hrukida. 28. iP eis trauhun Iesu fram
 Kajafin in praitoriaun. Panuh was maurgins. iP eis ni iddjedun in praitoria(un), ei ni
 bisaulnodedeina, ak matidedeina pasxa. 29. Paruh atiddja ut Peilatus du im jah qaP:
 hu wrohe bairiP ana Pana mannan? 30. andhofun jah qePun du imma: nih wesi sa
 ubitojis, ni Pau weis atgebeima Pus ina. 31. Paruh qaP im Peilatus: nimipP ina jus

jah bi witoda izwamma stojiþ ina. iþ eis qeþunuh du imma Iudaieis: unsis ni skuld ist usqiman manne ainummehun. 32. ei waurd frauþins usfullnodedi, þatei qaþ, bandwjands hnleikamma dauþau skulda gaswiltan.

þairh Marku, I, 1-8

Anastodeins aiwaggeljons lesuis Xristaus sunaus gudis, swe gameliþ ist in Esaïin praufetau: sai, ik insandja aggilu meinana faura þus, saei gamanweiþ wig þeinana faura þus. Stibna wopjandins in auþidai: manweiþ wig frauþins, raihtos waurkeiþ staigos gudis unsaris. was Iohannes dauþjands in auþidai jah merjands daupein idreigos du aflageinai frawaurhte. jah usiddjedun du imma all Iudaialand jah Iairusaulwmeis, jah dauþidai wesun allai in Iaurdane aþvai fram imma, andhaitandans frawaurhtim seinaim. wasuþ-þan Iohannes gawasiþs taglam ulbandaus jah gairda filleina bi hup seinana jah matida þramsteins jah miliþ haiþiwisk. jah merida qiþands: qimiþ swinþoza mis sa afar mis, þizei ik ni im wairþs anahneiwands andbindan skaudaraip skohe is. aþþan ik dauþja izwis in watin, iþ daupeiþ izwis in ahmin weihamma.

þairh Lukan, II, 1-8

Warþ þan in dagans jainans, urrann gagrefts fram kaisara Agustau, gameljan allana midjungard. soh þan gilstrameleins frumista warþ at raginondin Saurim Kwreinaiau. jah iddjedun allai, ei melidai weseina, þwarjizuh in seinai baurg. Urrann þan jah Iosef us Galeilaia, us baurg Nazaraiþ, in Iudaian, in baurg Daweidis sei haitada Beþlahaim, duþe ei was us garda fadreinais Daweidis. anameljan miþ Mariin sei in fragiftim was imma qens, wisandein inkilþon. warþ þan, miþþanei þo wesun jainar, usfullnodedun dagos du bairan izai. jah gabar sunu seinana þana frumabaur jah biwand ina jah galagida ina in uzetin, unte ni was im rumis in stada þamma. jah hairdjos wesun in þamma samin landa, þairhwakandans jah witandans wahtwom nahts ufaro hairdai seinai.

Ɔairh Lukan, IV, 1-19

IP Iesus, ahmins weihis fulls, gawandida sik fram Iaurdanau jah tauhans was in ahmin in auƆidai. dage fidwor tiguns, fraisans fram diabulau; jah ni matida waiht in dagam jainam, jah at ustauhanaim Ɔaim dagam, biƆe gredags warƆ. jah qaƆ du imma diabulus: jabai sunaus sijais gudis, qiƆ Ɔamma staina ei wairƆai hlaibs. jah andhof Iesus wiƆra ina qiƆands: gamelid ist Ɔatei ni bi hlaib ainana libaid manna, ak bi all waurde gudis. jah ustiuhands ina diabulaus ana fairguni hauhata, ataugida imma allans Ɔiudinassuns Ɔis midjungardis in stika melis. jah qaƆ du imma sa diabulus: Ɔus giba Ɔata waldufni Ɔize allata jah wulƆu ize, unte mis atgiban ist, jah Ɔishammeh Ɔei wiljau, giba Ɔata. Ɔu nu jabai inweitis mik in andwairƆja meinamma, wairƆiƆ Ɔein all. jah andhafjands imma Iesus qaƆ: gamelid ist, fraujan guƆ Ɔeinana inweitis jah imma ainamma fullafahjais.

ƆaƆroh gatauh ina in Iarusalem jah gasatida ina ana giblin alhs jah qaƆ du imma: jabai sunus sijais gudis, wairƆ Ɔuk ƆaƆro dalaƆ; gamelid ist auk Ɔatei aggilum seinaim anabiudiƆ bi Ɔuk du gafastan Ɔuk, jah Ɔatei ana handum Ɔuk ufhaband, ei hwan ni gastagqjais bi staina fotu Ɔeinana. jah andhafjands qaƆ imma Iesus Ɔatei giƆan ist: ni fraisais fraujan guƆ Ɔeinana. jah ustiuhands all fraistubnjo diabulus, afstoƆ fairra imma und mel. jah gawandida sik Iesus in mahtai ahmins in Galeilaian, jah mariƆa urrann and all gawi bisitande bi ina. jah is laisida in gaqumƆim ize, mikilids fram allaim. jah qam in NazaraiƆ, Ɔarei was fodiƆs, jah galaiƆ inn bi biuhtja seinamma in daga sabbato in swnagogein jah usstoƆ siggwan bokos. jah atgibanos wesun imma bokos Eisaeiins praufetus. jah uslukands Ɔos bokos bigat stad, Ɔarei was gamelid: ahma fraujs ana mis, in Ɔizei gasalboda mik du wailamerjan unledaim, insandida mik du ganasjan Ɔans gamalwidans hairtin, merjan frahunƆanaim fralet jah blindaim siun, fraletan gamaidans in gaƆrafstein, merjan jer fraujs andanem.

Pairh Marku, VIII, 1-10

In jainaim Þan dagam aftra at filu managai managein wisandein jah ni habandam h̄va matidedeina, athaitands siponjans qaḄuh du im: infeinoda du Þizai managein, unte ju dagans Þrins miḄ mis wesun jah ni haband h̄va matjaina; jah jabai fraleta ins lausqiḄrans du garda ize, ufligand ana wiga; sumai raihtis ize fairraḄro qemun. jah andhofun imma siponjos is: h̄vaḄro Þans mag h̄vas gasoḄjan hlaibam ana auḄidai? jah frah ins: h̄van managans habaiḄ hlaibans? iḄ eis qeḄun: sibun. jah anabauḄ Þizai managein anakumb jan ana airḄai; jah nimands Þans sibun hlaibans jah awiliudonds gabrak jah atgaf siponjam seinaim, ei atlagidedeina faur; jah atlagidedun faur Þo managein. jah habaidedun fiskans fawans, jah Þans gaḄiuḄjands qaḄ ei atlagidedeina jah Þans. gamatidedun Þan jah sadai waurḄun; jah usnemun laibos gabruko sibun spwreidans. wesunuḄ-Þan Þai matjandans swe fidwor Þusundjos; jah fralailot ins. jah galaiḄ sunsaiw in skip miḄ siponjam seinaim, jah qam ana fera Magdalan.

Pairh Marku, XI, 12-20, 27-33

12. jah iftumin daga usstandandam im us BeḄaniin gredags was. 13. jah gasailh̄vands smakkabagm fairraḄro habandan lauf atiddja, ei aufto bigeti h̄vaana imma; jah qimands at imma ni waiht bigat ana imma niba lauf; ni auk was mel smakkane . 14. jah usbairands qaḄ du imma: ni ÞanaseiḄs us Þus aiw manna akran matjai. jah gahausidedun Þai siponjos is. 15. jah iddjedun du Iarusaulwmai. jah atgaggands Iesus in alh dugann uswairpan Þans frabugjandans jah bugjandans in alh jah mesa skattjane jah sitlans Þize frabugjandane ahakim uswaltida. 16. jah ni lailot ei h̄vas Þairhberi kas Þairh kim uswaltida. 17. jah laisida qiḄands du im: niu gameliḄ ist Þatei razn mein razn bido haitada allaim Þiudom? iḄ jus gatawideduḄ ita du filigrja waidedjana. 18. jah gahausidedum Þai bokarjos jah gudjane auhumistans jah sokidedum, h̄waiwa imma usqistidedeina: ohtedun auk ina, unte alla managei sildaleikidedun in laiseinais is. 19. jah biḄe andanahti warḄ, usiddja ut us Þizai

baurg. jah sokidedun, h̄waiwa imma usqistidedeina: ohtedun auk ina, unte alla managei sildaleikidedun in laiseinai is. 19. jah biḔe andanahti warḔ, usiddja ut us Ḕizai baurg. 20. jah in maurgin faurgaggandans gaseh̄un Ḕana smakkabagm Paursjana us waurtim.

27. jah iddjaedun aftra du Iairusaulwmai, jah in alh h̄arbondin imma, atiddjedun du imma Ḕai auhumistans gudjans jah bikarjos jah sinistans. 28. jah qeḔun du imma: in h̄amma waldufnje Ḕata taujis? Jah h̄was Ḕus Ḕata waldufni atgaf, ei Ḕata aujis? 29. iḔIesus andhafjands qaḔ du im: fraihna jahik izwis ainis waurdis jah andhafjiḔ mis, jah qiḔa izwis in h̄amma waldufnje Ḕata tauja. 30. daupeins Iohannis uzuh himina was Ḕau uzuh mannam? andhafjiḔ mis. 31. jah Ḕahtedun du sis misso qiḔandans, jabai qiḔam: us himina, qiḔiḔ: aḔḔan duh̄e ni galaubideduḔ imma? 32. ak qiḔam: us mannan uhtedun Ḕo managein. Allai auk alakjo habaidedun Johannen Ḕatei bi sunjai praufetus was. 33. jah andhafjandans qeḔun du Iesua: ni witem. Jah andhafjands Iesus qaḔ du im: nih ik izwis qiḔa h̄amma waldufnje Ḕata tauja.

Ḕairh Marku, IV, 1-24

1. Jah aftra (Iesus) dugann laisjan at marein, jah galesun sik du imma manageins filu, swaswe ina galeḔan(dan) in skip gasitan in marein; jah alla so managai wiḔra marein ana staḔa was. 2. jah laisida ins in gajukom manag, jah qaḔ im in laiseinai seinai. 3. hauseiḔ! sai, urran sa saians du saian fraiwa seinamma; 4. jah warḔ, miḔḔanei saiso, sum raihtis gadraus faur wig, jah qemun fuglos jah fretun Ḕata. 5. anḔaruḔḔan gadraus ana stainamma, Ḕarei ni habaida airḔa managa, jah suns urran, in Ḕizei ni habaida diupaizos airḔos; 6. at sunnin Ḕan urrinandin ufbrann, jah unte ni habaida waurtins, gaḔaursnoda. 7. jah sum gadraus in Ḕaurnuns; jah ufarstigun Ḕai Ḕaurnjus jah afaḔḔpioedun Ḕata, jah akran ni gaf. 8. jah sum gadraus in airpa goda, jah gaf akran urrinando jah wahsjando, jah bar ain -l- jah ain -j- jah am -r-, 9. jah qaḔ: saei habai ausona hausjandona, gahausjai. 10. iḔ biḔe warḔ sundo, frehun ina Ḕai bi ina miḔ Ḕaim twalibim Ḕizos gajukons. 11. jah qaḔ im: izwis

atgiban ist kunnan runa Piudangardjos gudis, iP jamatm Paim uta in gajukom allata wairPiP. 12. ei saiHwandans saiHvaina jah ni gaumjama, jah hausjandans hausjatna jah ni fraPjaina, ibai Hvan gawandjaina sik jah arletaindau im frawaurhteis I3. jah qaP du im: ni wituP Po gajukon, jah Hwaiwa allos Pos gajukons kunneiP? 14. sa saijands waurd saijiP. 15. aPPan Pai witra wig sind, Parei saiada Pata waurd, jah Pan gahausjand unkarjans, suns qimiP Satanas jah usnimit1 waurd Pata insaiano in hairtam ize. I6. jah (Pai) sind samaleiko Pai ana stainahamma saianans, Paiei Pan hausjand Pata waurd, suns miP fahedai nimand ita 17. jah ni haband waurtins in sis, ak HveilahHvairbai sind, PaProh, biPe qimiP aglo aiPPau wrakja in Pis waurdis, suns gamarzjanda. I8. jah Pai sind Pai in Paumuns saianans, Pai waurd hausjandans. 19. jah saurgos Pizos libainais jah aftnarzems gabeins jah Pai bi Pata anPar lustjus innatgaggandans afHvapjand Pata waurd, jah akranalaus wairPiP. 20. jah Pai sind Pai ana airPai Pizai godon saianans, Paiei hausjand Pata waurd jah andnimand jah akran bairand, ain -l- jah am -j- jah ain -r-. 21. jah qaP du im: ibai lukam qimiP duPe ei uf melan satjaidau aiPPau undar ligr? niu ei ana lukarnastaPan satjaidau? 22. nih allis ist Hwafulgiuis Patei ni gabairhtjaidau: nih warP analaugn, ak ei swikunPwairPai. 23. jabai h as habai ausona hausjandona, gahausjai. 24. jah qaP du im: saiHvip, Hwa hauseiP! in Pizaiei mitaP mitiP, mitada izwis jah biaukada izwis Paim galaubjandam.

PairhMarku, VI, 14-29

14. jah gahausida Piudans Herodes, swikunP allis warP namo is, jah qaP Patei lohannis sa daupjands us dauPaim urrais, (jah) duPPe waurkjand Pos mahteis in imma. 15. anParai Pan qePun Patet Helias ist; anParai Pan qeiPun Patei praufetes ist swe ains Pize praufete. 16. gahausjands Pan Herodes qaP Patei Pammei ik haubiP afrnaimait lohanne, sa ist: sah urrais us dauPaim. I7. sa auk raihtis Herodes isandjands gahabaida lohannen jah gaband ina in karkarai in Hairodiadins qenais Filippaus broPrs seinis, unte Po galiugaida. 18. qaP auk lohannes du Heroda Patei ni skuld ist Pus haban qen broPrs Peinis. 19. iP so Herodia naiw imma jah wilda imma

usqiman jah ni mahta; 20. unte Herodis ohta sis lohannen, kunnands ina wair garaihtana jah weihana, jah witaida imma jah hausjands imma manag gatawida jah gabaurjaba imma andhausida. 21. jah waurþans dags gatils, þan Herodis mela gabaurþais seinazos nahtamat waurhta þairn maistam seinaze jah þusundifadim jah þaim frumistam Galeilias. 22. jah atgaggandein inn dauhtar Herodiadins jah plinsjandein jah galeikandein Heroda jah þaim miþanakumbjandam, qaþ þiudans du þizai maujai. bidei mik bishwizuh þei wileis, jah giba þus. 23. jah swor izai þatei þishwah þei bidjais mik, giba þus und halba þiudangardja meina. 24. iþ si usgaggandei gaþ du aiþein seinai: hwis bidjau? Iþ si qaþ: haubidis lohannis þis daupjandms. 25. jah atgaggandei sunsaiw sniumundo du þamma þiudana baþ qiþandei: wiljau ei mis gibais ana mesa haubiþ lohannis þis daupjandins. 26. jah gaurs waurþans sa þiudans þize aiþe jah in þize miþanakumbjandane ni wilda izai ufbrikan. 27. jah suns insandjahds sa þiudans spaikulatur, anabauþ briggan haubiþ is. Iþ is galeiþ afmaimait imma haubiþ in karkarai. 28. jah atbar þata haubiþ is ana mesa jah atgaf ita þizai maujai, jah so mawi atgaf ita aiþein seinai. 29. jah gahausjandans siponjos is qemum jah usnemun leuk is jah galagidedun ita in hlaiwa.

þairh Marku, XV, 1-28

1. Jah sunsarw In maurgm garuni taujandans þai auhumistans gudjans miþ smistam jah bokarjam, jah aila so gafaurds gabmdandans lesu brahtedun Peilatau. 2. jah frah ma Peilatus þu is þiudans ludaie? iþ is andhafjands qaþ du þu qiþis 3. jah wrohidedun ina þai auhumistans gudjans filu 4. iþ Peilatus aftra frah ina qaþands niu andhafjis ni waihf? sai, hwan filu ana þuk weitwodjand. 5. iþ Iesus þanamais (waiht) ni andhof, swaswe sildaleikida Peilatus. 6. iþ and dulþ hwarjoh fralailor im ainana bandjan þanei bedun. 7. wasuh þan sa haitana Barabbas miþ þaim miþ imma drobmandam gabundans, þaiei in auhjodau maurþr gatawidedun. 8. jah usgaggandei alla managei dugunnun bidjan swaswe sintemo tawida im. 9. iþ Peilatus andhof im qiþands wileidu fraletan izwis þana þiudan ludaie? 10. wissa auk þatei in neiþis atgebun ina þai auhumistans gudjans. 11. iþ þai auhumistans guidjans

inwagidedun Þo managein ei mais Barabban fralailoti im. 12. iÞ Peilatus aftra andhafjands qaÞ du im: hva nu wileiÞ ei taujau Þammei qiÞiÞ Þiudan Iudaie? 13. iÞ eis aftra hropidedun ushramei ina. 14. iÞ Peilatus qaÞ du im! hva allis ubilis gatawida? iÞ mais hropidedun: usharmeis ina. 15. iÞ Peilatus wiljands Þizai managem fullafahjan fralailot im Þana Barabban, iÞ Iesu atgaf usbliggwands, ei ushramiÞs wesi. 16. iÞ gadrauhteis gatauhun ina innana gardis, Þatei ist praitonaun, jah gahaihaitun alla hansa; 17. jah gawasidedun ina paurpurai jah atlagidedun ana ina Þaurneina wipja uswindandans; 18. jah dugunnun goljan ina: hails, Þiudan Iudaie! 19. jah slohun is haubiÞ rausa jah bispawun ina jah lagjandans kniwa inwitun ina. 20. jah biÞe bilailaikun ina andwasidedun ina Þizai paurpuai lah gawasidedun ina wastjom swesaim. 21. jah undgripun sumana manne, Seimona Kwreinaiu, qimandan af akra attan Alaiksandraus jah Rufaus, ei nemi galgan is. 22. jah attauhun ina ana GaulgauÞa staÞ, Þatei ist gaskeiriÞ hvarneins staÞs. 23. jah gebun imma drigkan wein miÞ smwrna; iÞ is ni nam. 24. jah ushramjandans ina disdailjand wastjos is wairpandans hlauta ana Þos, hvarjizuh hva nemi. 25. wasuh Þan hweila Þridjo, jah ushramidedun ina. 26. jah was ufarmeli fairinos is ufarmeliÞ: sa Þiudans Iudaie. 27. jah miÞ imma ushramidedun twans waidedjans, ainana af taihswon jah ainana af hleidumein is. 28. jah usfullnoda Þata gamelido Þata qiÞando: jah miÞ unsibjaim rahniÞs was.

MARCUS, 1, 1-20

1. Anastodeins aiwaggeljons Iesus Xristaus sunaus gudis. 2 Swe gameliÞ ist in Esaiin praufetau: sai, ik insandja aggilu meinana faura Þus, saei gamanweiÞ wig Þeinana faura Þus. 3. stibna wopjandins in auÞidai; manweip wig fraujsins, raihtos waurkeiÞ staigos gudis unsaris. 4. was Iohannes daupjands in auÞidai jah merjands daupein idreigos du aflageinai frawaurhte. 5. jah usiddjedun du imma all Iudaialand jah Iairusaulemeis, jah daupidai wesun allai in Iaurdane ahwai fram imma, andhaitandans frawaurhtim seinaim, 6. wasuÞÞan Iohannes gawasiÞs taglam ulbandaus jah gairda filleina bi hup seinana, jah matida Þramsteins jah

milibhaiPiwisk, 7. jah merida qiPands: qimiP swinPoza mis sa afar mis, Pizei ik ni im wairPs anahneiwands andbindan skaudaraip skone is. 8. aPPan ik daupja izwis in watin, iP is daupeiP izwis in ahmin weihamma. 9 Jah warP in jainam dagam, qam Iesus fram NazaraiP Galeilaias, jah daupiPs was fram Iohanne in Iaurdane. 10. jah suns usgaggands us Pamma watin gasaH uslukanans himinans, jah ahman swe ahak atgaggandan ana ina. 11. jah stibna qam us himinam: Pu is sunus meins sa liuba, in Puzei waila galeikaida. 12. jah suns sai, ahma ina ustauh in auPida. 13. jah was in Pizai auPidai dage fidwor tiguns fraisans fram Satanin, jah was miP diuzam jah aggileis andbahtidedun imma. 14. iP afar Patei atgibans war Iohannes, qam Iesus in Galeilaia merjands aiwaggeljon Piudangardjos gudis, 15. qiPands Patei usfallnoda Pata mel jah atnehwida sik Piundangardi gudis: idreigoP jah galaubeip in aiwaggeljon. 10. jah hwarbonds faur marein Galeilaias gasaH Seimonu jah Andraian broPar is, Pis Seimonis, wairpandans nati in marein, wesun auk fiskjans 17. jah qaP im Iesus: hirjats ata mis, jah gatauja igqis wairPan nutans manne. 18. jah suns afletandans Po natja seinana laistidedun afar imma. 19. jah jainPo inn gaggands framis leitul gasaH Iakobu Pana Zaibaidaias jah broPar is, jah Pans in skipa manwjandans natja. 20. Jah suns haihait ins. Jah afletandans attan seinana Zaibaidaiu in Pamma skipa miP asnjam galipun afar imma.

Lucas, I, 5-13

A

5. was in dagam Herodes Piudanis Iudaias gudja namin Zakarias, us alar(am) Abijins, jah qens is us dauhtrum Aharons, jah namo izos AileisabaiP. 6. wesunuh Pan garaihta ba m andwairPja gudis, gaggandona in allaim anabusnim jah garaihteim fraujsins unwaha. 7. jah ni was im barne, unte was AileisabaiP, stairo jah ba framaldra dage seinaze wesun. 8. warP Pan, miPPanei gudjinoda is in wikon kunjis semis in andwairPja gudis. 9. bi biuhtja gudjinassaus hlauts imma urrann du saljan, atgaggands in alh fraujsins. 10. jah alls htuhma was manageins beidandans uta Hweilai Pwmiamins. 11. warP Pan imma in siunai aggilus fraujsins standans af laihswon hunslastadis Pwmiamins. 12. jah gadrobnoda Zakarias gasaiHwands, jah agis disdraus

ina. 13. qaP Ðan du imma sa aggilus: ni ogs Þus, Zakaria, duÐe ei andhausida ist bida Þeina, jah qens Þeina ... gabairid sunu Þus, jah haitais namo is Iohannen.

B

5. Uuas in tagun Herodes thes cuninges ludeno sumer biscof namen Zacharias fon themo uuehsale Abiases inti quena into fon Aarones tohterun inti ira namo uuas Elisabeth. Siu uuarun rehtiu beidu fora gote, gangenti in allem bibotum inti in gotes rehtfestin uzzan lastar. 7. inti ni uuard in sun, bithiu uuanta Elisabeth uuas unberenti inti beidu framgigietigun in iro tagun. 8. Uuard tho, mit thiu her in biscofheite giordinot uuas in antreitu sines uuehsalcs fora gote. 9. after giuunu thes biscofheites, in lozze framgieng, thaz her uuihrouli branti ingangenti in gotes tempal. 10. inti al thiu menigi uuas thes folkes uzze betonti in thero ziti thes rouhennes. 11. Araugta sih imo gotes engil, stantenti in zeso thes altares thero uuihrouhbrunsti. 12. Thanan tho Zacharias uuard gitruobit thaz sehenti, inti forhta anafiel ubar irtan. 13. Quad tho zi imo thie engil: ni forhti thu thir, Zacharias, uuanta gihorit ist thin gibct, inti thin quena... gibirit thir sun, inti nemnis thu sinan namon Iohannem.

D

5. Zu der Zeit des Herodes, des Königs in Judäa, war ein Priester von der Ordnung Abia, mit Namen Zacharias, und sein Weib war von den Töchtern Aarons, welche hieß Elisabeth. 6. Sie waren aber alle beide fromm vor Gott und wandelten in allen Geboten und Satzungen des Herrn untadelig. 7. Und sie hatten kein Kind, denn Elisabeth war unfruchtbar, und waren beide wohfbetagt. 8. Und es begab sich, da er des Priesteramts ptegte vor Gott zur Zeit seiner Ordnung. 9. Nach Gewohnheit des Priestertums, und an ihm war, daß er räuchern sollte, ging er in den Tempel des Herrn 10. Und die ganze Menge des Volkes war draußen und betete untei der Stunde des Räuchenis. 11. Es erschien ihm aber der Engel des Herrn und stand zur rechten Hand am Räucheraltar. 12. Und als Zacharias ihn sah, ersclirak. er, und es kam ihn eine Furcht an. 13. Aber der Engel sprach zu ihm: Fürchte dich nicht, Zacharias, denn dein Gebet ist erhört, und dein Weib... wird dir einen Sohn gebären, des Namen sollst du Johannes heißen.

1.1 Фонетичні особливості індоєвропейської прамови

Правило	Приклад
5 голосних, кожна з яких була довгою і короткою	[a], [o], [e], [i], [u], [ā], [ō], [ē], [ī], [ū]
12 дифтонгів	[ai], [oi], [ei], [au], [eu] – короткі [āī], [ōū], [ēī], [āū], [ēū] – довгі
приголосні	p, ph, b, bh, m, t, th, d, dh, n, f, ḡ, ḡh, k, kh, g, gh, q ^w , q ^w h, g ^w , g ^w h, s, (z), l, r, m, n
складотворчі сонорні звуки	[m], [r], [l], [n]
серед приголосних переважали проривні і придихові	[b], [p], [d], [t], [g], [k]; [b ^h], [p ^h], [d ^h], [t ^h], [g ^h], [k ^h]
тонічний наголос	

1.2 Основні фонетичні закони

- фіксація наголосу на першому складі;
- перший пересув приголосних (закон Грімма);
- умлаут та аблаут;
- закон Вернера;
- закон ротацізму;
- давньогерманське подовження приголосних;
- закон Гольцмана.

1.3 Закон Грімма (I пересув приголосних)

індоєвропейські	b ^h	d ^h	h g
	↓	↓	↓
германські	b	d	g
індоєвропейські	b	d	g
	↓	↓	↓
германські	p	t	k
індоєвропейські	p	t	k
	↓	↓	↓
германські	f	þ	h

1.4 Інші закони

Закон Вернера	Закон ротацізму
------------------	--------------------

t	s
↓	↓
d	r

1.5 Фонетичні процеси в давньогерманських мовах

Фонетичне явище	Суть	Формула	Приклади
Фіксація наголосу на першому складі	Редукція голосних в кінці слова	основа + an → основа + □	гот. slepan да. slæpan а. sleep
Перший пересув приголосних (закон Грімма)	Закономірні звукові переходи (іє. → герм.)	іє. bh, dh, gh → г. b, d, g; іє. b, d, g → г. p, t, k; іє. p, t, k → г. f, þ, h	скр. bhratar гот. broþar а. brother н. Bruder
Закон Вернера	Поправки до закону Грімма (деякі відхилення)	t → d (закон Грімма: t → þ)	лат. pater гот. fadar да. fæder
Ротацізм	Перехід іє. s у давньогерманське r	іє. S → г. R (s → z → r)	гот. was н. war а. were
Умлаут	Чергування кореневих голосних [a], [o], [u] з голосними переднього ряду	a → ä o → ö u → ü (н. мова)	двн. gastī свн. geste н. Gäste

Аблаут	Чергування кореневих голосних для творення граматичних форм	гот. i – a – e – i н. e – a – e а. i – a – i	гот. giban – gaf – gebun – gibans н. geben – gab – gegeben а. give – gave - given
Давньогерманське подовження приголосних	Подвоєння [t], [l] у західногерманськи х мовах	t → tt l → ll	гот. satjan да. settan гот. wiljan да. willan

2.1 Основи іменників

	-a-		-ja-		-wa-	-o-	-jo-
	m	N	m	n	n	f	f
Sg.	день	слово	пастух	Рід	коліно	дар	окови
N.	dags	waurd	hairdeis	kuni	kniu	giba	bandi
G.	dagis	waurdis	hairdeis	kunjis	kniwis	gibōs	bandjōs
D.	daga	waurda	hairdja	kunja	kniwa	gibai	bandai
A.	dag	waurd	hairdi	kuni	kniu	giba	bandja
V.	-	-	hairdi	-	-	-	-
Pl.							
N.	dagōs	waurda	hairdjōs	kunja	kniwa	gibōs	bandjōs
G.	dagē	waurdē	hairdjē	kunjē	kniwē	gibō	bandjō
D.	dagam	waurdam	hairdjam	kunjam	kniwam	gibōm	bandjōm
A.	dagans	waurda	hairdjans	kunja	kniwa	gibōs	bandjōs

	-i-		-u-			Кореневі основи	
	m	f	m	f	n	f	m
Sg.	гість	милість	син	рука	худоаб	місто	людина
N.	gast	ansts	sunus	handus	faihu	baurgs	mans
G.	gastis	anstais	sinaus	handaus	faihaus	baurgs	manna
D.	gasta	anstai	sunau	handau	faihau	baurg	mann
A.	gast	anst	sunu	handu	faihu	baurg	mannan
V.	gast	-	sunu	-	-	-	-
Pl.							
N.	gasteis	ansteis	sunjus	handjus	-	baurgs	mans, mannans
G.	gastē	anste	sunuwe	handiwē	-	baurgē	manne
D.	gastim	anstim	sunum	handum	-	baurgim	mannam
A.	gastins	anstins	sununs	handuns	-	baurgs	mans, mannans

	-n-				-r-	-nd-
	-in-,	-an-	-ōn-	-ein-		
	m	n	f	f	m,f	m
Sg.	людина	серце	язик	натовп	брат	друг
N.	guma	hairtō	tuggō	managei	brōḀar	frijōnds
G.	gumins	hairtins	tuggōns	manageins	brōḀrs	frijōndis
D.	gumin	hairtin	tuggōn	managein	brōḀr	frijōnd
A.	guman	hairtō	tuggōn	managein	brōḀar	frijōnd
Pl.						
N.	gumans	hairtōna	tuggōns	manageins	brōḀrjus	frijōnds
G.	gumanē	hairtanē	tuggonō	manageinō	brōḀrē	frijōndē
D.	gumam	hairtam	tuggōm	manageim	brōḀrum	frijōndam
A.	gumans	hairtōna	tuggōns	manageins	brōḀrun	frijōnds

2.2 Займенник

Особові займенники

Sg.	я	ти	він	воно	вона
N.	ik	ʔu	is	ita	Si
G.	meina	ʔeina	is	is	izos
D.	mis	ʔus	imma	imma	izai
A.	mik	ʔuk	ina	ita	ija
Двоїна					
N.	wit	-	-	-	-
G.	-	igkara	-	-	-
D.	ugkis	igqis	-	-	-
A.	ugkis	igqis	-	-	-
Pl.					
N.	weis	jus	eis	ija	ijōs
G.	unsara	izwara	ize	ize	izō
D.	uns, unsis	izwis	im	im	im
A.	uns, unsis	izwis	ins	ija	ijōs

Вказівні займенники

Sg.	m	n	f
N.	sa	ʔata	sō
G.	ʔis	ʔis	ʔizos
D.	ʔamma	ʔamma	ʔizai
A.	ʔana	ʔata	ʔō
Pl.			
N.	ʔai	ʔō	ʔōs
G.	ʔizē	ʔizē	ʔizo
D.	ʔaim	ʔaim	ʔaim
A.	ʔans	ʔō	ʔōs

Відносні займенники

Sg.	m	n	f
N.	saei	Ṗatei	sōei
G.	Ṗizei	Ṗizei	Ṗizozei
D.	Ṗammei	Ṗammei	Ṗizaei
A.	Ṗanei	Ṗatei	Ṗōei
Pl.			
N.	Ṗaiei	Ṗōei	Ṗōzei
G.	Ṗizeēi	Ṗizeēi	Ṗizoēi
D.	Ṗaimei	Ṗaimei	Ṗaimei
A.	Ṗanzei	Ṗōei	Ṗōzei

3.1. Прикметник

3.2.

Сильна відміна			
Sg.	m	n	f
N.	blinds	blinds, blindata	blinda
G.	blindis	blindis	blindaizōs
D.	blindamma	blindamma	blindai
A.	blindana	blinds, blindata	blinda
Pl.			
N.	blindai	blinda	blindōs
G.	blindaizē	blindaizē	blindaizō
D.	blindaim	blindaim	blindaim
A.	blindans	blinda	blindōs
Слабка відміна			
Sg.	m	n	f
N.	blinda	blindō	blindō
G.	blindins	blindins	blindōns
D.	blindin	blindin	blindōn
A.	blindan	blindō	blindōn
Pl.			
N.	blindans	blindōna	blindōns
G.	blindane	blindane	blindonō
D.	blindam	blindam	blindom
A.	blindans	blindona	blindōns

2.4 Дієслово

Сильні дієслова				
Клас	Інфінітив	Минулий час однина	Минулий час множина	Дієприкметник
I	steigen	staig	stigum	stigans
II	biugan	baug	bugum	bugans
III	bindan	band	bundum	bundans
IV	qıman	qam	qēmum	qumans
V	gıban	gaf	gēbum	gıbans
VI	faran	fōr	fōrum	farans
VII	lētan haitan	lailōt haihait	lailōtum haihaitum	lētans haitans
Слабкі дієслова				
I	nasjan	nasida	nasidēdum	nasıps
II	salbon	salbōda	salbōdēdum	salbōps
III	haban	habaida	habaidēdum	habaips
IV	fullnan	fullnōda	fullnōdēdum	-

Відмінювання сильних дієслів 1-6 рядів

Теперішній час						Минулий час	
Актив				Медіопасив		Індикатив	Оптатив
Sg.	Індика- тив	Опта- тив	Імпера- тив	Індика- тив	Опта- тив		
1.	nıma	nımau	-	nımada	nımaıdau	nam	nēmıjau
2.	nımis	nımais	nım	nımaza	nımaızau	namt	nēmeıs
3.	nımiþ	nımai	nımadau	nımada	nımaıdau	nam	nēmı
Двоїна							
1.	nımōs	nımaiwa	-	-	-	nēmu	nēmeıwa
2.	nımats	nımaıts	nımats	-	-	nēmuts	nēmeıts
Pl.							
1.	nımam	nımaıma	nımam	nımanda	nımaındau	nēmum	nēmeıma
2.	nımiþ	nımaiþ	nımiþ	nımanda	nımaındau	nēmup	nēmeıþ
3.	nımand	nımaına	nımandau	nımanda	nımaındau	nēmun	nēmeına

Відмінювання сильних дієслів 7 ряду

Теперішній час						Минулий час	
Актив				Медіопасив		Індика- тив	Оптатив
Sg.	Індика- тив	Опта- тив	Імпера- тив	Індика- тив	Оптатив		
1.	haita	haitau	-	haitada	haitadau	haithait	haithaitjau
2.	haitis	haitais	hait	haitaza	haitazau	haithaist	haithaiteis
3.	haitiþ	haitai	haitadau	haitada	haitadau	haithait	haithaiti
Двоїна							
1.	haitōs	haitaiwa	-	-	-	haithaitu	haithaitaiwa
2.	haitats	haitaits	haitats	-	-	haithaituts	haithaiteits
Pl.							
1.	haitam	haitaima	haitaima	haitanda	haitandau	haithaitum	haithaiteima
2.	haitiþ	Haitaiþ	haitiþ	haitanda	haitandau	haithaitus	haithaiteis
3.	haitand	haitaina	haitandau	haitanda	haitandau	haithaitun	haithaiteina

Відмінювання слабких дієслів

Теперішній час								
Індикатив					Оптатив			
Sg.	I	II	III	IV	I	II	III	IV
1.	nasja	salbō	haba	fullna	nasjau	salbō	habau	fullnau
2.	nasjits	salbōs	habais	fullis	nasjais	salbōs	habais	fullnais
3.	nasjiþ	salbōþ	habaiþ	fullniþ	nasjai	salbō	habai	fullnai
Двоїна								
1.	nasjōs	salbōs	habōs	fullnōs	nasjaiwa	salbōwa	habaiwa	fullnaiwa
2.	nasjats	salbōts	-	fullnats	nasjaits	salbōts	habaits	fullnais
Pl.								
1.	nasjam	salbōm	habam	fullnam	nasjaima	salbōma	habaima	fullnaima
2.	nasjiþ	salbōþ	habaiþ	fullniþ	nasjaiþ	salbōþ	habaiþ	fullnaiþ
3.	nasjand	salbōnd	haband	fullnand	nasjaina	salbōna	habaina	fullnaina
Минулий час				Імператив				
I-IV		I-IV						
Sg.					I	II	III	IV
1.	nasida		nasidēdjau		-	-	-	-
2.	nasidēs		nasidēdeis		nasei	salbō	habai	fulln
3.	nasida		nasidēdi		nasjadau	salbōdau	habadau	fullnadau
Двоїна								
1.	nasidēdu		nasidēdeiwa		-	-	-	-
2.	nasidēduts		nasidēdeits		-	-	-	-
Pl.								
1.	nasidēdum		nasidēdeima		nasjam	salbōm	habam	fullnam
2.	nasidēduþ		nasidēdeiþ		nasjiþ	salbōþ	habaiþ	fullniþ
3.	nasidēdun		nasidēdeina		nasjandau	salbōndau	habandau	fullnandau

Медіопасив (відсутній у дієслів IV класу)						
Sg.	Індикатив			Оптатив		
	I	II	III	I	II	III
1.	nasjada	salbōda	habada	nasjaidau	salbōdau	habaidau
2.	nasjaza	salbōza	habaza	nasjaizau	salbōzau	habaizau
3.	nasjada	salbōda	habada	nasjaidau	salbōdau	habaidau
Pl. 1-3	nasjanda	salbōnda	habanda	nasjaindau	salbōndau	habaindau

Відмінювання претерито-презентних дієслів

Інфінітив	Теперішній час однина	Теперішній час множина	Минулий час однина	Минулий час множина	Дісприкмет- ник
Witan	wait	witun	wissa	wissēdun	-
Aigan	aih	aigum	aihta	aihtēdun	-
Kunnan	kann	kunnun	kunþ	kunþēdun	kunþs
Þaurban	þarf	þaurbun	þaurfta	-	þaurfts
Munnan	man	munun	munda	mundēdun	munds
Skulan	skal	skulun	skulda	skuldēdun	skulds
Magan	mag	magum	mahta	mahtēdun	mahts
Ögan	ög	-	öhta	öhtēdun	-

Відмінювання неправильного дієслова *wisan* “бути”

Sg.	Теперішній час		Минулий час
	Індикатив	Оптатив	
1.	im	sijau	was
2.	is	sijais	wast
3.	ist	sijai	was
Двоїна			
1.	siju	-	-
2.	-	-	-
Pl.			
1.	sijum	sijaim	wēsum
2.	sijuþ	sijaiþ	wēsuþ
3.	sind	sijaina	wēsun

Готсько-український словник

A a

- aba - ч.р. (n) (род.мн. abne, дав.мн. abnam) чоловік
 abo - свн. abe (присл.) – униз, геть, далеко
 abrs - (прикм.) - a - сильний; (присл.) abraба - дуже
 abu - див. af
 af - (прийм. з дав.) від; abu = af + питальна частка u
 afaikan - (снд. 7) (мин. afaiaik) заперечувати, зрікатися, відрікатися
 afairzjan - (слд. 1) обманювати
 afar - (прийм. знах.(знач.часу) і дав.(знач.простору) за, після
 afara - ч.р. (n) нащадок
 afargaggan - іти (слідом)
 afarlastjan - супроводжувати
 afarlētan - залишати
 afaruh - (присл.) після, коли (ж); afar + част. uh
 aflageins - ж.р. (n) відкладання
 afleiþan - (снд. 1) відправлятися, вирушати, відходити
 aflētan - залишати
 afmaitan - відруабти
 afniman - знімати
 aftra - (присл.) знову
 aggilus - ч.р. (u/i) ангел, посланець
 agis - сер.р. (a) (род. agisis) страх
 ahaks - ж.р. (i) голуб (білий)
 ahma - ч.р. (n) дух
 ahva - ж.р. (o) струмок, потік
 ahtuda - (числ.) восьмий (дав. – Л.1,59 - ahtudim)
 aigan - (прет.-през.д.) мати; 1,3 ос.одн.теп.ч.aih, 1 ос.мн. aigum, 2 ос.мн. aihuþ, 3 ос.мн. aigun; 3 ос.мин. aihta, 3 ос.мн. aihtedun, дієпр.І aigands
 ainfalþs - (прикм.) (a) простий
 ains - (числ.) один
 ainshun - (займ.) ніхто, ніякий
 ainummehun- (дав.) від ainshun
 airþa - ж.р. (o) земля
 aiþei - ж.р. (n) мати
 aiþþan - (сполучн.) або
 aiþþau - (спол.) або, чи
 aiws - ч.р. (a/i) час, вічність; знах.одн. aiw (присл.) тільки з запереченням ni aiw ніколи ajukdūþs - ж.р. (i) вічність

ak	- (спол.) але, та
akran	- сер.р. (а) плід
alakjo	- (посил. присл.) всі разом
alaParba	- (скл. прикм.) терплячий у всьому нестатки
aldomin	- дав.одн. ч/с.р. старість
aleins	- ж.р. (о) лікоть
aljan	- (слд.І) відгодовувати
alewja	- (прикм.) олійний (лат.)
alhs	- ж.р. (корен.) храм
alla	- див. alls
alls	- (прикм.) весь, всякий, цілий
alBeis	- (прикм.) (ja) старий
amen	- істинно (грец.)
an	- (частка, з питальним займ.) отже
ana	- (прийм., з дав., знах.) за, на, до
anaaukan	- (рідк. дієсл.) додавати
anabiudan	- веліти, наказувати
anabusns	- ж.р. (і) заповідь
anafilhan	- передавати
anahnaiwjan	- схилитися
anakumbjan	- (снд.І) лежати за столом
anastodenis	- ж.р. (і) початок
and	- (прийм.) уздовж, удовж до
andahafts	- ж.р. (і) відповідь
andanahti	- ср.р. (ja) вечір
andaugjo	- (присл.) явно, неприховано
andbahtjan	- (слд.І) служити
andbahts	- ч.р. (а) слуга
andbindan	- розв'язати
andeis	- ч.р. (ja/a) кінець
andhafjan	- відповідати
andhaitan	- (снд.7) відверто зізнаватися
anshausjan	- почути
andniman	- (снд.4) прийняти
andwairPi	- с.р. (ja) обличчя
ansts	- ж.р. (і) милість, радість
anPar	- (прикм. -а) інший
arbaidjan	- (снд.І) працювати, мордуватися
armahairtei	- ж.р. (n) милосердя
asneis	- ч.р. (ja) наймит
asts	- ч.р. (а) гілка
at	- (прийм. з дав. та знах.) к, за, від, біля, коло
ataPni	- с.р. (ja) рік

ataugjan	- показати
atgaggan	- підійти, прийти
atgiban	- давати, передавати, зраджувати
athaitan	- (рідк.д.) покликати
atnehvjan	- (слд.І) наближатися
atstandan	- стояти поблизу
atta	- ч.р. (n) абтько
attekan	- доторкнутися
attiuhan	- уводити, приводити
aṙṙan	- (спол.) бо, саме, також
aufto	- (присл.) звичайно
augjan	- (слд.І) показувати
augo	- с.р. (n) око
auhns	- ч.р. (i) піч
auhuma	- (прикм.), вищий ступінь – вище; найвищий ступінь - auhumists
auk	- (спол.) бо, саме, також
aurtigards	- ч.р. (i) сад
auso	- с.р. (n) вухо
auṙida	- ж.р. (o) пустеля

B b

bagms	- ч.р. (a) дерево
bai	- ч.р. ba с.р. (числ.) обидва
bairan	- (снд.4) носити, народжувати
bairgahei	- ж.р. (n) гірська місцевість
balwjan	- (слд.І) мучити
bandwjan	- (слд.І) подавати знак
bansta	- ч.р. (i) житниця
barn	- с.р. (a) дитина
barnilo	- с.р. (n) дитина
batiza	- вищ. ступінь від прикм. goṙs
baurgs	- ж.р. (корен.) місто, селище
baurgja	- ч.р. городянин
beidan	- (снд.І) чекати
bi	- (прйм. з дав. i знах.) біля, на, при
bida	- ж.р. (ṑ) молитва, прохання, благання
bidan	- (непр.снд.5) прохати, благати
bidjan	- (снд.5) (зj у формах теп.часу) прохати, молитися; діеприкм.наз. знах.множ. beidandans
bigitan	- (снд.5) (мин.bigast) знаходити
biṙve	- (питальн. присл.) чому, як
bimaitan	- виконувати обрізання

bindan	- (снд.3) зв'язувати
bisaiĥan	- оглянути
bisaulnan	- (слд) бути оскверненим
bisitan	- жити по сусідству
biĥe	- (присл.) потім, пізніше; (спол.) коли
biudan	- (снд.2), в гот. тільки як складний, див. anabiudan
biuhti	- с.р. (ja) звичай
biwisan	- (снд.5) (по)веселитися
bloma	- ч.р. (n) квітка
bokareis	- ч.р. (ja) книжник; пор. boka ж.р. (ō) книга
briggan	- (сн слд) (мин. brāhta) приносити, приводити
broĥar	- ч.р. (r) брат
bugjan	- (слд.I) (мин. baūhta) купувати

D d

dags	- ч.р. (a) день
dails	- ж.р. (i) частина
daimonareis	- ч.р. (ja) одержимий, біснுவатий
dalaĥ	- (присл.) вниз, ниць, додолу; походить від dals ч.р.(або dal с.р.) долина
dauhtar	- ж.р. (r) дочка
daupeins	- ж.р. (i/ō) хрещення
daupiĥs	- (прикм.) пофарбований, заабрвлений, охрещений
daupjan	- (слд.I) хрестити
daur	- с.р. (a) двері, ворота
daurawarda	- ж.р.(o) воротарка, сторожиха
daurawardo	- ж.р.(n) воротарка, сторожиха
dauĥs (ĥ)	- (прикм.) мертвий
dauĥus	- ч.р.(u) смерть
disdailjan	- (слд.I) розділяти
disdriusan	- напасти на кого-небудь
dius	- с.р.(a) дика тварина
driḡkan	- (снд.3) пити
driusan	- (снд.2) падати
driuso	- ж.р.(n) схил
drobnan	- (слд.4) турбуватися, втрачати спокій
du	- (прийм. з дав.) до, на
duatgaggan	- підійти
duginnan	- (снд.3) починати
duĥe	- (присл.) для чого, чому, навіщо
dumbs	- (прийм.) німий
dumb	

durinnan - підбігти
 duÐe, duÐÐe- (спол.) бо, тому що, через те що

E e

ei - (відн.ч., спол.) коли, щоб, так щоб
 ei - див. is
 eis - їм, ч.р. мн. від is

F f

faginon - (слд.2) радіти
 faheÐs - (Л.І,14) faheds) ж.р. (i) радість
 fairguni - с.р.(ja) гора
 fairhʉus - ч.р.(u) світ, всесвіт
 fairina - ж.р.(ō) провина
 fairra - (присл.) удалені, далеко
 fairraÐro - (присл.) удалені, здалека
 fareisaius - ч.р. (u/i) фарисей (грец.)
 fastan - (слд.3) поститися
 fauho - ж.р. (n) лисиця
 faur - (присл., прийм. з знах.) раніше, перед, за
 fauragaggan - передувати
 fauraqiman - йти перед ким-то
 faurhtjan - (слд.І) боятися
 fidwor - (числ.) чотири
 figgragulÐ - с.р. (a) кільце, обручка
 filhan - (снд.3) ховати, приховувати
 filigri - с.р. (ja) вертеп
 filleins - (прикм.) шкіряний
 filu - (присл. з род.) абгато
 fimf - (числ.) п'ять
 fiskja - ч.р. (n) риابلка
 fodeins - ж.р. (i/o) птах
 fodjan - (слд.І) годувати, виховувати
 ford - с.р. (a) піхви (меча)
 fofus - ч.р. (u) нога
 frabugjan - продавати
 fragifts - ж.р. (i) заручини
 fraihnan - (снд.5) (мин. frah-frehum, дієприкм. fraihans) питати
 fraisan - (снд.7) випробувати, сокушати
 fraitan - (прет.-през.д.5) (мин. fret); жерти
 frakunnan - (прет.-през.д.) нехтувати, відмовлятися
 fraletan - опустити, відпустити
 fralunsan - (снд.2) втрачати

fralusnan	- (слд.4) губитися, гинути
fram	- (прийм. з дав.) від, з; (присл.) далі
framaldrs	- (прикм.) літній (від fram i aldra)
fraqistjan	- погубити, гинути
fraqistnan	- (слд.4) гинути
fraqiPan	- проклинати
fraPjan	- (снд.6) (з j у формах теп. часу) думати, розуміти
frauja	- ч.р. (n) пан, господь
fraujinons	- (слд., з Д.в.,II) володарювати
frawardjan	- (слд.I) псувати, пошкоджувати
frawaurhts	- ж.р. (i) гріх
frawaurkjan	- (непр.слд.I) зробити дурну справу, согрішити
frawisan	- (непр.д., з Д.в.) розтратити, марно тратити
frijon	- (слд.II) любити, кохати
frijonds	- ч.р. (nd) друг
frodei	- ж.р. (n) розум, свідомість
frumist	- (присл.) найперше, спочатку (найвищий ступінь від fruma перший)
fugls	- ч.р. (a) птах
fula	- ч.р. (n) лоша
fulljan	- (слд.I) наповнювати
fullnan	- (слд.4) наповнюватися, бути наповненим

G g

gabairan	- родити
gabaurPs	- ж.р. (i) народження
gabindan	- зв'язати
gadauPnan	- (слд.4) вмирати, гинути
gadrauhts	- ч.р. (i) воїн
gadriusan	- упасти
gadrobnan	- збентежитися
gafahrjan	- (слд.I) підготувати
gafilhan	- поховати
gafulljan	- здійснити
gafullnan	- бути виконаним, бути здійсненим
gagaggan	- збиратися
gagg	- с.р. (a) дорога, шлях, вулиця
gaggan	- (непр.д.) (мин. iddja, в одному випадку- gaggida) іти
gahailjan	- вилікувати
gahailnjan	- видужати, одужати
gahaftjan sik	- (слд.I, з Д.в.) пристати, приєднатися
gahausjan	- почути
gahrainjan	- очистити

gahuljan	- покритися
gairda	- ж.р. (о) пояс
gairnjan	- (слд.І) абжати
gaitein	- с.р. (а) козеня
gakunnan	- (слд.3) узнати
galagjan	- покласти
galaubeins	- ж.р. (і) віра
galaubjan	- (слд.І) вірити
galaugnjan	- таїти, приховувати
galeikon	- (слд.2) порівнювати, уподібнювати
galeiPan	- (снд.І) прийти, відійти, переплисти
galewjan	- зраджувати
gameľjan	- написати
gamikiljan	- звеличувати
gamotjan	- (слд.І) зустрітися
gamunan	- згадати
ganiman	- зачати
ganiPjo	- ж.р. (n) родичка
gaqiman	- сходитися
gaqiunan	- (слд.4) оживати, воскресати
gaqumPs	- ж.р. (і) зібрання
garaginon	- порадити
garaihtei	- ж.р. (n) статут, заповідь
garaihts	- (прикм.) праведний
gards	- ч.р. (і) будинок, хата
gasaihvan	- поабчити
gasakan	- заборонити
gasitan	- сісти
gaskohi	- с.р. (ja) взуття
gastandan	- перебувати
gaswitan	- померти
gataujan	- (слд.І) зробити, створити, здійснити
gateihan	- (снд.І) повідомляти
gatiuhan	- відводити
gaPaursnan	- (слд.4) висохнути, висохти
gaPlahsnan	- (слд.4) злякатися
gaPliuhan	- кинутися тікати (навтіки)
gataujan	- робити, виготовляти, діяти
gaurs	- (прикм.) (а) печальний, сумний
gawasjan	- (слд.І) одягати
gawaurkjan	- чинити
gawi	- с.р. (ja) країна
gawisan	- залишити

giauradagis	- (присл.) завтра
giba	- ж.р. (ō) дар
giban	- (снд.5) давати
golan	- (снд.І) вітати
goleins	- ж.р. (i/o) вітання, привітання
goPs	- (прикм.) добрий, хороший
gredags	- (прикм.) голодний
greipan	- (снд.І) хапати, схоплювати
grets	- ж.р.(?) плач
groba	- ж.р. (ō) нора
gudhus	- с.р. (a) храм
gudja	- ч.р. (n) священник
gudjinassus	- ч.р. (u) церковна служба
gudjinon	- (снд.2) служити в храмі
guP	- ч.р. (a) бог

Н h, h̄

haban	- (снд.3) мати
hafjan	- (снд.6) (з j у формах теп.ч. hafja - мин.hof) підіймати
hailjan	- (снд.І) зціляти
hails	- (прикм.) (a) цілий, здоровий, великий
haims	- ж.р. (одн. i-осн., мн. ō-осн.) село
hairda	- ж.р. (ō) стадо
hairto	- с.р. (n) серце
hairus	- ч.р. (u) меч
haitan	- (снд.7) (мин. haithait) називати(ся), кликати, веліти
haiPi	- ж.р. (jo) степ
haiPiwisks	- (прикм.) дикий
haizam	- Дав.мн.(від hais с.р.) світильникам
haldan	- (снд.7) пастися
hana	- ч.р. (n) півень
handus	- ж.р. (u) рука
hansa	- ж.р. (ō) загін
harduba	- (присл.) жорстоко
hardus	- (прикм.) суровий, міцний, сильний
haubiP	- с.р. (a) голова
hauhs	- (прикм.) високий, вищий ступінь - hauhista
hauri	- с.р. (ja) вугіль
haurn	- с.р. (a) ріг, ріжок
hausjan	- (снд.І) чути
hawi	- с.р. (ja) сіно
heito	- ж.р. (n) пропасниця, гарячка, лихоманка
her	- (присл.) тут
hidre	- (присл.) сюди

- himins - ч.р. (а) небо
 himma daga - (присл.) сьогодні
 hindar - (прийм.) ззаду, позаду, позад
 hindumists - (тільки найв.) самий далекий, самий останній
 hiuhma - ч.р. (п) натовп
 hlaifs(hlaibs)- ч.р. (а) хліб
 hlaiwasnos - мн.ж.р. (ō) труни, домовини, печери для поховання
 hlauts - ч.р. (а) жереб
 hnaiwjan - (слд.І) принижувати, зневажити, знижувати
 hrainjan - (слд.І) чистити
 hrains - (прикм.) чистий
 hropjan - (слд.І) кричати, викрикувати
 hrot - с.р. (а) покрівля, дах
 hrukjan - (слд.І) каркати, співати (про півня)
 huhrus - ч.р. (у) голод
 huljan - (слд.І) покривати
 hundafaᅇs - (d) ч.р. (і) сотник
 hunslastaᅇs - (d) ж.р. (і) жертovníк
 hups - ч.р. (і) стегно
 huzd - с.р. (а) скарб
 huzdjan - (слд.І) накопичувати абгатство, збирати скарб
 ᅇa - (пит.займ.) що, яке
 ᅇaiwa - (пит.присл.) як
 ᅇana - див. ᅇas
 ᅇah - (присл.) коли, коли-небудь
 ᅇanhun - (присл.) коли-небудь (при запереченні у знач „ніколи“)
 ᅇar - (пит.присл.) де
 ᅇarbon - (слд.2) ходити, мандрувати
 ᅇas - ч.р. ᅇo ж.р. хто, ᅇa с.р. що
 (займ.) ᅇana ч.р. ᅇo ж.р. ᅇa с.р., род. ᅇis ч.р. с.р. дав.
 ᅇamma ч.р. с.р. ᅇizai ж.р. ᅇe тільки с.р.
 ᅇaᅇro - (присл.) звідкіля
 ᅇazuh - ч.р., ᅇoh ж.р., ᅇah с.р. (займ.) кожний; від ᅇas і uh
 ᅇe - див. ᅇas
 ᅇeila - ж.р. (ō) час, година
 ᅇeileiks - (ᅇeileika – Л, I, 29) (прикм.) який, що за
 ᅇis - див. ᅇas

hʊo - див. hʊas

Ii

- ibai - (пит. частка) чи...не
 ibuks - (прикм.) відступивший назад
 iddja - мин. від gaggan
 idreiga - ж.р. (o) каяття, розкаювання
 idweit - с.р. (a) сором, ганьба
 iftuma - тільки у сполученні iftumin daga – наступного дня
 iggqis, igqis - див. ꞑu
 ik - (займ.) я
 im - (дієсл.) – див. wisan
 im - дав.мн. від is
 imma - дав.одн. від is
 in - (прийм. з дав., знах., род.) в, на, заради, з-за
 ina - знах.одн. від is
 infeinan - (слд.4) зглянутися на кого, що
 ingaggan - увійти в...
 inkilꞑo - ж.р. (n) вагітна
 inn - (присл.) в, до, середени
 innatgaggan - увійти
 innatgahts - ж.р. (i) поява
 ins - зн.в. від eis
 insaihvan - подивитися
 insandjan - послати
 inweitan - (снд.І) вітати, кланятися
 is - (займ. ч.р.) він
 ita - (займ.) див. is
 itan - (снд.5) їсти
 iꞑ - (спол.) а, б, тому що, через те що (завжди на початку речення)
 iumjo - ж.р. (n) натовп
 ize - див. is
 izei(ize) - ч.р., sei ж.р. (відн.займ.) який, що, котрий
 izwar - (присвійн.займ.) ваш
 izwiz - див. ꞑu

Jj

- jabai - (спол.) якщо
 jah - (спол.) і, також (завжди на початку речення)
 jainar - (присл.) там
 jaindwairꞑs - (прикм.) той, що приходить
 jains - (займ.) цей; відмінюється як сн. прикм.

jainPro	- (присл.) звідти
jana	- див. jains
jer	- с.р. (а) рік
juPan	- (присл.) вже
ju	- (присл.) вже
jus	- (ос. займ.) ви

К к

kalds	- (прикм.) холодний
kalkjom	- Д.в., мн., ж.р. (Н.в. -jo або -i) повія
kas	- с.р. (а) посудина
kilPei	- ж.р. (n) черево
krusts	- ч.р. скрегіт
kukjan	- (слд.І) цілувати
kuni	- с.р. (ja) рід, плем'я
kunnan	- (пр.пр.д.) знати; теп.одн.1ос. kann, 2 ос. kant, мн. 1 ос. kunnum, 2 ос. kunnuP, 3 ос. kunnun, мин. kunPa
kunPs	- (прикм.) відомий

Л л

lagjan-	(слд.І) класти
laikan	- (слд.7) (мин. lailaik) стриабти
laiks	- ч.р. (i) танець
laisareis	-ч.р. (ja) вчитель
laiseins	- ж.р. (i/ō) учення
laisjan	- (слд.І) навчати
laistjan	- (слд.І) іти слідом
land	- с.р. (а) земля, країна
latjan	- (слд.І) чекати
laufs	- ч.р. (а) листя
laugnjan	- (слд.І) заперечувати
leik	- с.р. (а) тіло, плоть
leitils	- (прикм.) малий, невеликий (вищий-minniza, minnists-найвищий)
leiPu	- (Л.І, 15) знах.одн. сікер, полодове вино (грец.)
letan	- (снд.7) веліти, змушувати, відпускати (мин. lailot)
lewjan	- (слд.І) зраджувати
liban	- (слд.3) жити
ligan	- (снд.5) лежати
lisan	- (снд.5) збирати
liuba	- див. liufs (прикм.) (а)
liufs	- прикм. (а) любий
liuta	- ч.р. (n) лицемір

- lofa - ч.р. (п) долоня
 ludja - ж.р. (jo) обличчя
 lukarn - с.р. (а) світильник, світоч

M m

- magan - (пр.пр.д.) могти; теп.одн. 1,3ос. mag, 2ос. magt, мн.1ос. magum, 2ос. maguP, 3ос. magun, мин.одн mahta, мн. mahtedun
- magaPs(Р) - ж.р. (i) діва
- magus - ч.р. (i) слуга, отрок, підліток
- mahts - ж.р. (i) сила
- mais - (присл.) більше
- maists - найвищ. від milkis; sa maista gudja первосвященик
- maitan - (снд.7) (мин. maimait) різати, руабти
- malo - ж.р. (п) міль
- mammona - грец. абгатство
- managei - ж.р. (п) велика кількість, натовп, народ
- manags - (прикм.) абгато
- manasePs - ж.р. (i) світ, людство
- manna - ч.р. (корен.) чоловік, людина; одн.знах. mannan, род. mans, дав.mann, множ.наз.знах. mans, mannans, род. manne, дав. mannam
- manwjan - (слд.І) підготувати
- marei - ж.р. (п) море
- marka - ж.р. (ō) межа, кордон
- matjan - (слд.І) їсти, споживати
- maurgins - ч.р. ранок
- maurnan - (слд.3) дабти про, пілкуватися
- meins - (присв.займ.) мій
- mel - с.р. (а) час, година
- meljan - (слд.І) писати
- menoPs - ч.р. (корен.) місяць
- merjan - (слд.І) проповідувати, оголошувати
- mes - с.р. (а) стіл
- mik - див. ik
- mikiljan - (слд.І) звеличувати
 двн. mihhilōn
- mikils - (прикм.) великий
- miliP - с.р. (а) мед
- mis - див. ik
- misso - (присл.) взаємно, один з одним
- miP - (прийм.з дав.) з
- miPfaginon - зрадіти

miḆinngaleiḆan-	ввійти разом
miḆpanei	- (спол.) і, та, в той час
mizdo	- ж.р. (n) нагорода, оплата
modags	- (прикм.) (a) сердитий
munan	- (пр.пр.д.) вірити, думати
munḆs	- ч.р. рот

N n

namo	- с.р. (n) ім'я
nasjan	- (слд.І) рятувати
nati	- с.р. (ja) сітка, сіть
nauh	- (присл.) ще
nauhḆan	- (присл.) ще
ne	- (частка) не
neḆua	- (присл.) близько, коло, біля
ni	- (запер. частка) не, також не, ні
niba	- (спол.) крім, виключая
nidwa	- ж.р. іржа
niman	- (слд.4) взяти, брати
nist	- =ni ist
niḆjo	- ж.р. (n) родичка
niu	- (питальн.) чи не так, хіаб не
nu	- (присл.) тепер
nuta	- ч.р. (n) риболов

O o

ogan	- (пр.пр.д.) боятися, теп.час 1ос. og, мин.одн. 1,3 ос. ohta, 3 мн. o(u)htedun
osanna	- осанна (грец.від вірм.-євр.)

P p

paska(pasxa)-	пасха (грец.)
praitoriaun	- преторія (приміщення, де відбувався суд грец.)
praufetus	- пророк (грец.)

Q q

qens	- (Л.І,5, geins, 28 gins) ж.р. (i) дружина
qiman	- (снд.4) приходити, іти
qistjan	- (слд.1) гинути, губити
qiḆan	- (снд.5) говорити, сказати
qiḆus	- ч.р. (u) живіт, черево
qius	- (прикм.) (wa) живий

R r

rabbei-	вчитель (грец. з вірм.-євр)
raginon	- (слд.2) управляти, правити
raihtis	- (присл.) саме, адже, же
raihts	- (прикм.) (а) правильний, прямий
razn	- с.р. (а) будинок
reikists	- найвищ. reikists gudja первосвященик
rinnan	- (снд.3) бігти
rinno	- ж.р. (n) потік, струмок
riqis	- с.р. (а) п'ятьма, тьма
riqizeins	- (прикм.) (а) темний
rodjan	- (слд.1) говорити, промовити
rohsns	- ж.р. (i) подвір'я
runs	- ч.р. (i) біг

S s

sa	- ч.р. so ж.р. Pata с.р.(вказ.займ.) той, цей
saei	- ч.р., soei ж.р., Patei с.р. (відн.займ.) який, котрий
sagqqa	- дав.одн. заходу; (снд.3) падати, опускатися
saggws	- ч.р. (i) спів, співання
sah	- (вказ.займ.) той самий
sai	- (присл.) ось
saihs	- (числ.) шість
saihan	- (снд.5) дивитися, абчити
sakan	- (снд.6) сперечатися, докоряти, ляяти
salbon	- (слд.2) (по)мазати
saljan	- (слд.1) жертвувати, приносити жертву
samana	- (присл.) разом
sandjan	- (слд.1) посилати
sauhts	- ж.р. (i) хвороаб
saurgan	- (слд.3) дабти, пілкуватися
saʔs, sads	- (прикм.) (а) ситий
sei	- див. izei
seins	- (присв.займ.) свій, його
si	- (займ.) вона
siggwan	- (снд.3) співати
sijuʔ	- 2ос.мн. від wisan
sik	- (зворотн.займ., знах.) себе
silba	- (займ.) сам(ий)
sildaleikjan	- (слд.1) дивувати, здивуватися
sineigs	- (прикм.) старий
sinista	- ч.р. (n) старійшина
sinteino	- (присл.) завжди

siponeis	- ч.р. (ja) учень
sis	- (звор.займ., дав.) собі
sitan	- (снд.5) сидіти
sitls	- ч.р. (a) лавка, гніздо
siuns	- ж.р. (i) видіння
skalkinon	- (слд.2) служити, слугувати
skalks	- ч.р. (a) слуга, наймит
skaudaraips	- ч.р. (a) ремінь, пасок
skattja	- ч.р. (n) міняйло
skeima	- ч.р. (n) ліхтар, світильник
skip	- с.р. (a) човен, корабель
skohs	- ч.р. (a) черевік, ботинок
skohsl	- с.р. (a) злий дух, демон, біс
skulan	- (пр.пр.д.) мусити; теп.одн. 1,3 ос. skal, 2ос.skalt мн. skulum, skuluP, skulun, мин. 3 ос.одн. skulda, 1 ос.мн. skuldedum, мн.sculdedun
slahan	- (снд.6) бити, вдарити
slahs	- ч.р. (i) удар
sleiPs	- (d) прикм. лютий, жорстокий, небезпечний
slepan	- (снд.7) (мин. saisler) спати
smakka	- ч.р. (n) смоква, фіга
smakkabags-	ч.р. (a) смоковиця, фігове дерево, інжир
sneiPan	- (снд.1) різати
sniundo	- (присл.) швидко
so	- див. sa
soei	- див. saei
soh	- див. sah
sokjan	- (слд.1) шукати
spilda	- ж.р. (ō) дошка для письма
spinnan	- (снд.3) прясти
sprauto	- (присл.) швидко, скоро
staiga	- ж.р. (o) дорога, шлях
stairo	- ж.р. (n) безплідна
standan	- (снд.6) (мин. stoP – stoPum) стояти
staPs	- ч.р. (i) місце
steigan	- (снд.1) підійматися, підводитися
stibna	- ж.р. (ō) голос
stikls	- ч.р. (a) чаша, келих
stilan	- (снд.4) красти
stiur	- ч.р. (a) бик, телець
stojan	- (слд.1) (мин. stauida) судити
stols	- ч.р. (a) трон, престол
stoPun	- прет. від standan

straujan	- (слд.1) (мин. strawida) стелити
sums	- (займ.) якийсь, деякий
sunja	- ж.р. (jō) істина, правда
suns	- (присл.) зараз(же), раптом
sunsaiw	- (присл.) зараз(же)
sunsei	- (спол.) як тільки
sunus	- ч.р. (u) син
swa	- (присл.) так
swaihra	- ч.р. (n) тесть, свекір
swaihro	- ж.р. (n) теща, свекруха
swalauḅs	- (прикм.) такий великий
swaswe	- (присл.) як, так як, так що
swau	- (пит.частка) так, хіаб
swe	- (присл.) як
swe(i)gniḅa	- ж.р. (o) веселощі, радість
swein	- с.р. (a) свиня
swes	- (прикм.) (a) власний
swes	- с.р. (a) майно
swiltan	- (снд.3) вмирати
swinḅs	- (прикм.) сильний, міцний

T t

tagl	- с.р. (a) волосся, шерсть
taiḥswa	- (прикм.) правий
taujan	- (слд.1) (мин. tawida) робити, здійснювати
tekan	- (снд.7) (мин. taitok) торкатися
tiuḥan	- (снд.2) вести, тягти
tuggo	- ж.р. (n) язик
tunḅus	- ч.р. (u) зуб
tuzwerjan	- (слд.1) мати сумнів
twai	- ч.р, twos ж.р., twa с.р. (числ.) два
twalif(ib)	- (числ.) дванадцять
twans	- знах.від twai

ḅ

ḅadei	- (присл.) куди
ḅagkjan	- (слд.1) (мин. ḅāhta, дієприкм.мин ḅāhts) думати
ḅahan	- (слд.3) мовчати
ḅai	- ч.р.мн. ті, ці
ḅairh	- (прийм.) через, крізь
ḅairhbairan	- проносити
ḅamma	- вказ.займ. див sa
ḅan	- (присл.) коли, ще

BanaseiPs	- (присл.) далі
Bande	- (Л.І, 34 Bände) (спол.) якщо
Banei	- (спол.) коли
Bans	- знах. від Bai
Banuh	- (присл.) тоді, тому що, отже
Banzei	- знах. від soei
Bar	- (присл.) там
Parei	- (присл.) де
Baruh	- (присл.) тоді, там; частка же, ж
Bata	- (вказ.займ.), див. sa
Batainei	- (присл.) тільки
Batei	- (віднозн.займ.) с.р. від saei; (спол.) тому що, що
Batuh	- див. sah
BaBro	- (присл.) звідси
BaBroh	- (присл.) після того, потім
Bau	- (присл.) або, чи
Baursjan	- (слд.1) засихати
Beins	- (присв.займ.) твій
Bis	- род. від sa
Bishvadah	- (присл.) куди б, куди ж
Bishvah	- (неозн.займ.) (Мр.ХІ,2,; Bishvah Bei) що ні
Bishvazuh	- (неозн.займ.)якщо хто, кожний хто
Biubjo	- (присл.) таємно, крятькома
Biuda	- ж.р. (ō) народ
Biudangardi	- ж.р. (jō) царство
Biudanon	- (слд.2) царювати
Biudans	- ч.р. (a) цар
Biudinassus	- ч.р. (u) царство
Biufs	- ч.р. (a) злодій
Biumagus	- ч.р. (u) слуга
BiuBjan	- (слд.1) благословляти
Biwi	- ж.р. (jō) дівчина, служниця
Bize	- род.мн. від sa
Bizei	- род. від saei
Bliuhan	- (снд.2) бігти
Boei	- (відн.займ.) с.р. мн. котрі, які
Preis	- (числ.) три
Profstjan	- (слд.1) почути, нагадувати, повчати
Bramstei	- ж.р. (n) сарана
Prutsfill	- с.р. (a) проказа
Bu	- (займ.) ти
Buzei	- (відн.займ.) котрому, якому

ƆusundifaƆs - ч.р. (і) тисяцький
 Ɔwmiama - ч.р. фіміам (грец.)

U u

-u - питальна частка приєднується до першого слова речення, здебільшого до дієслова. У складних дієсловах займає позицію між префіксом і корнем: Ɔu galaubeins чи ти віриш

ubilaba - (присл.) від ubils
 ubils - (прикм.) поганий, злий
 ubiltojis - (прикм.) лиходій
 uf - (прийм.з дав.і знах.) під, між, серед
 ufar - (прийм.з дав.і знах.) над, за
 ufarassus - ч.р. (u) надуживання, надмірність, численність
 ufargaggan - (непр.д) переступати
 ufgraban - (снд.б) підкопувати
 ufarskadwjan- (слд.1) отіняти
 ufhausjan - коритися, скорятися
 ufrakjan - (слд.1) простягати
 ufsneiƆan - (снд.1) вбивати, заколоти
 ufta - (присл.) часто
 ufwopjan - вигукнути
 -uh - (після голосних -h) (част.) і, же – енклітична частка
 uhtedun - див. oƆan
 ulbandus - ч.р. (u) верблюд
 und - (прийм.) до, для
 undgripan - схопити
 undrinnan - належати
 ubnmahteigs - (прикм.) слабий, безсилий
 unmahts - ж.р. (і) хвороаб, слабість
 unsels - (прикм.) (і/ја) поганий, злий, кепський
 unsar - (присв.займ.) наш
 unsis - зн.дав.одн. від ік
 untals - (прикм.) непокірний
 unte - (спол.) бо, що
 unwahs - (прикм.) безвадний
 urraisjan - (слд.1) розбудити
 urreisan - (снд.1) устати, піднятися
 urruns - ч.р. схід, схід (сонця); ж.р. (і) вихід
 us - (прийм.з дав.) з, від
 usbairan - понести
 usdaudjan - (слд.1) подвизатися
 usfullnan - сповнитись, здійснитися

usgaggan	- вийти
usgiban	- відплачувати, віддати
ushafjan	- підняти(ся)
uslaubjan	- (слд.1) дозволяти
usleiPan	- (слд.1) проходити мимо
usliPa	- ч.р. (n) хворий, слабкий
uslukan	- (снд.2) відкривати, витягати (меч)
usluknan	- (слд.4) розверзатися
usniman	- узяти
usqiman	- страчувати, стратити на смерть
usqistjan	- погубити
usstandan	- устати, підвестися
usstiuriuba	- (присл.) распутно
ustiuhan	- (снд.2) вивести, здійснити, закінчити
uswairpan	- виганяти
uswaltjan	- перекидати, перевертати
ut	- (присл.) зовні, поза
uta	- (присл.) поза
uzuh	- us i -uh

W w

wahstus	- ч.р. (u) зріст
waidedja	- ч.р. (n) лиходій, розбійник
waiht	- (тільки у сполученні ni waiht) ніщо
waihts	- ж.р. (i) річ
waila	- (присл.) добре
wailamerjan	- звіщати, звістити
wairpan	- (снд.3) кидати
wairPan	- (снд.3) ставати, робитися
wairPs	- (прикм.) вартий, гідний
waitei	- (прикм.) хіаб, можливо
waldufni	- с.р. (ja) влада, сила
waltjan	- (слд.1) валятися
wamba	- ж.р. (ō) черево
wandjan	- (слд.1) повертати
warmjan	- (слд.1) грітися
wasjan	- (слд.1) одягати
wasti	- ж.р. (jo) одяг
wato	- с.р. (n) вода
waurd	- с.р. (a) слово
waurkjan	- (слд.1) діяти, готувати
waurts	- ж.р. (i) корінь
wegs	- ч.р. (a/i) шторм, мн. хвилі

weiha	- ч.р. (п) священик
weiha	- (прикм.) святий
wein	- с.р. (а) вино
weis	- (займ.) ми
weitwodiPa	- ж.р. (о) свідчення, посвідчення
weitwodjan	- (слд.1) показати, доказати
wepna	- с.р. (а) мн. зброя
wigs	- ч.р. (а) дорога, шлях
wiko	- ж.р. (п) черга, тиждень
wiljan	- хотіти, воліти
winds	- ч.р. (а) вітер
wis	- с.р. (а) штиль (на морі)
wisan	- бути
wissuh	- мин. від witan(wissa)
witan	- (пр.пр.д) знати
witoP(d)	- с.р. (а) закон
wiBra	- (прийм.) перед, напроти
wiBrawairPs	- (прикм.) знаходячийся напроти
wopjan	- (слд.1) кликати, голосно викликати
wrohs	- ж.р. (і) обвинувачення
wulpiza	- пор.ст. краще, дорожче
wulPus	- ч.р. (у) слава, пишнота, розкіш

Картографічний матеріал

1. Римська імперія та давні германці

2. Розселення давніх германців у Східній Європі

108 Раннее Средневековье / Германцы

Области расселения и происхождения германцев в Центральной Европе

3. Вторгнення варварів

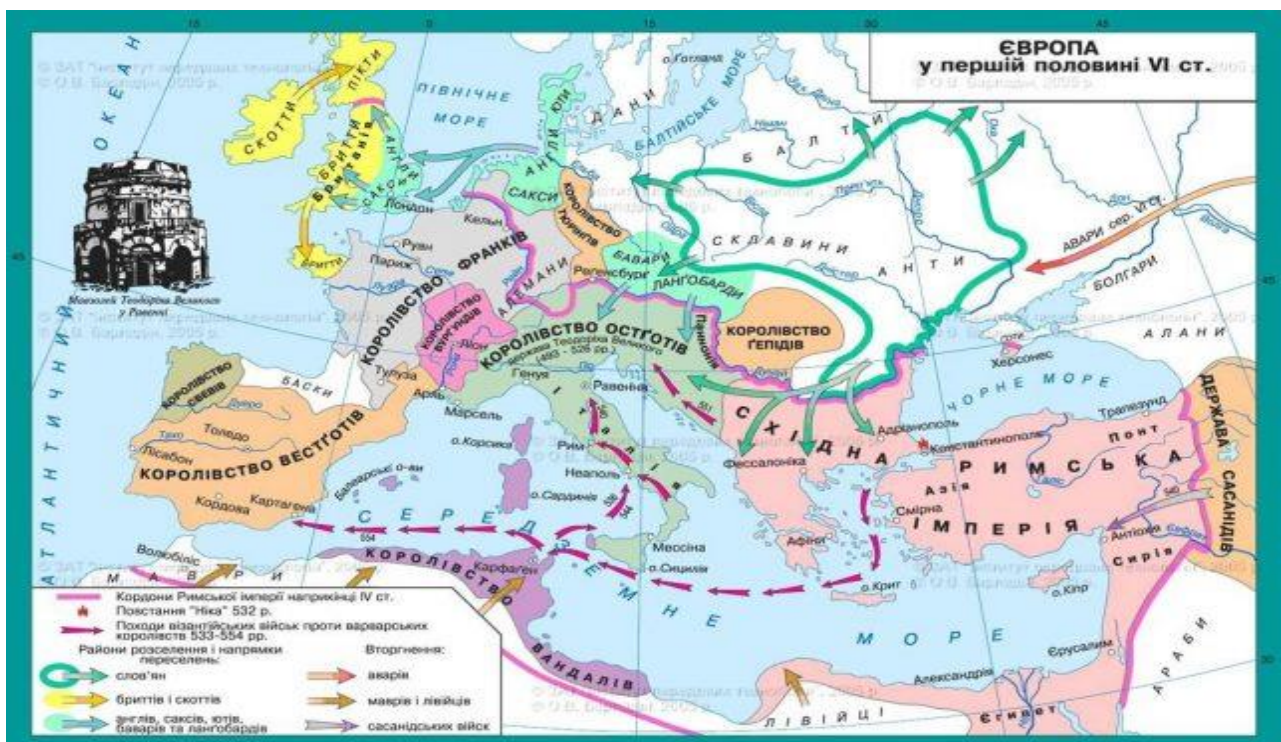
РАССЕЛЕНИЕ ДРЕВНИХ ГЕРМАНЦЕВ

Римская империя
и вторжение
варваров

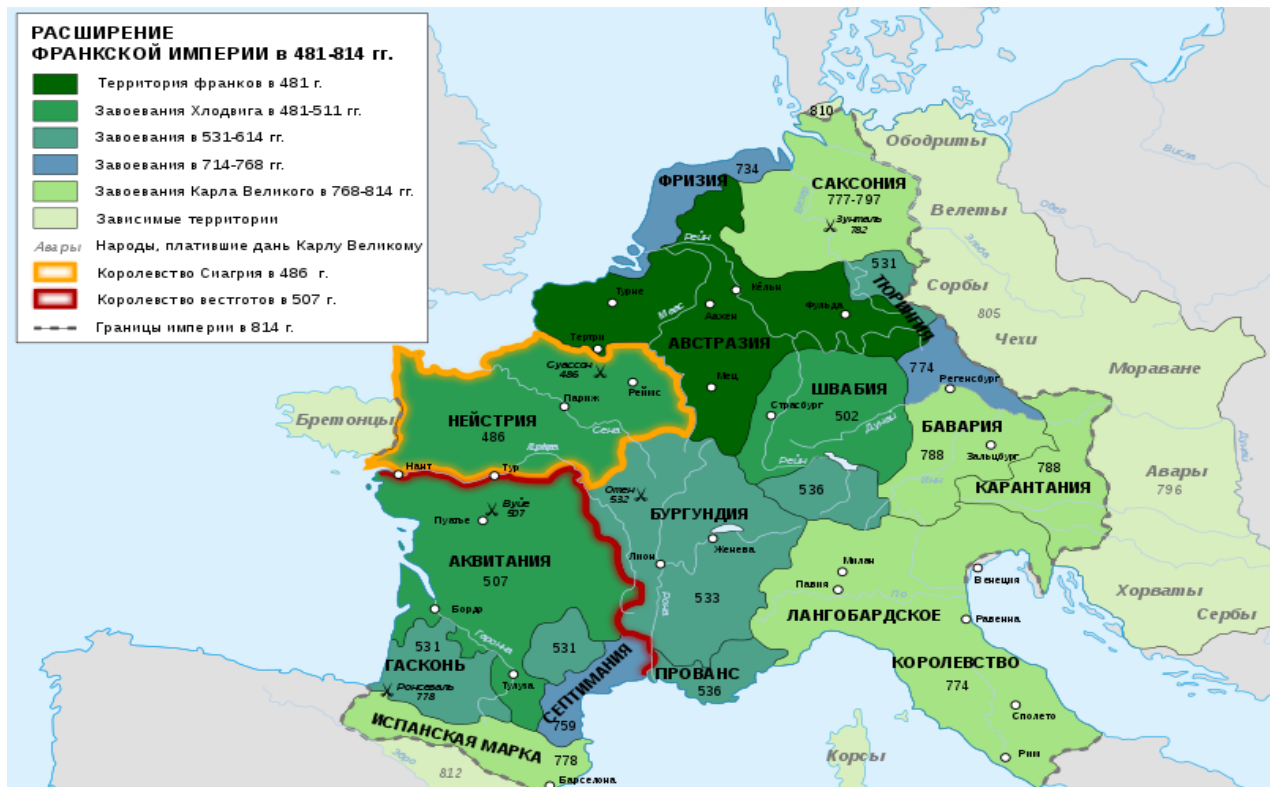

© Жадав Д.Н., 2005

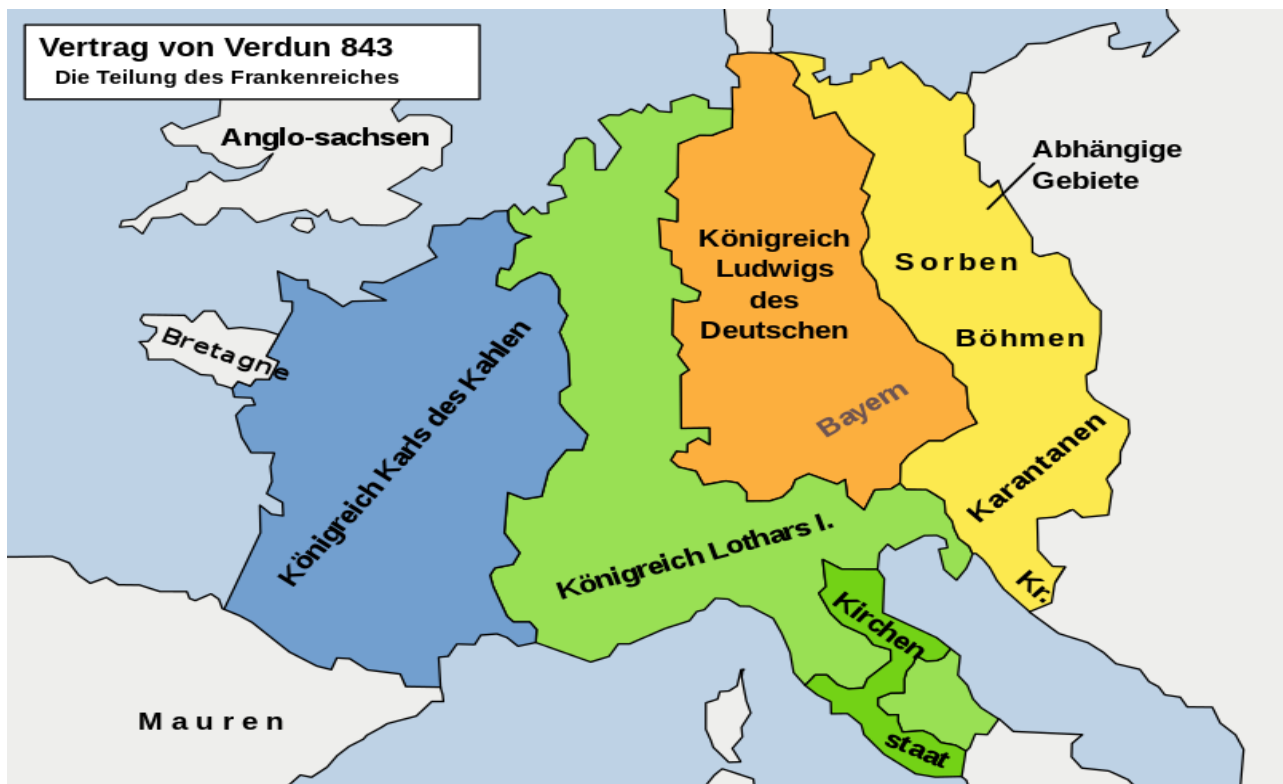
4. Утворення варварських держав

5. Держава франків

6. Розподіл Франкської імперії

7. Утворення Германії

Матеріали для читання

<https://history.vn.ua/book/middle/2.html>

Давні германці та Римська імперія

1. Криза рабовласницького ладу і зародження елементів феодалізму в Римській імперії.

Криза в Римській імперії III - V ст. Розклад рабовласницьких відносин. В Римській імперії переважали господарства, що абзувались на використанні праці рабів. Це були і великі рабовласницькі вілли з класичним казарменим рабством, і дрібні майстерні та селянські господарства, де рабська праця відігравала допоміжне значення. Оскільки раб як виробник не був зацікавлений в удосконаленні засобів виробництва, рабовласницьке господарство було рентабельним лише за умови дешевої робочої сили. Тому успішні війни Римської імперії були необхідні для надходження великого числа нових рабів. Однак із II ст. н.е. з падінням воєнної могутності Риму постало питання про доцільність рабовласницького господарства. Надходження рабів різко скоротились, вони стали дорогими, змінилось і їх становище у суспільстві. Власники втрачають право страчувати рааб без суду, за раабми визнається право на сім'ю тощо. Рабовласники стали шукати нових, більш продуктивних форм використання їх праці.

Все частіше власники надають раабм певне майно, необхідне для ведення господарства, але не у власність, а для використання у господарській діяльності на певних умовах - т. з. пекулій. Поширилось прикріплення землі до вільних селян-орендарів. Якщо раніше землевласники віддавали необроблені ділянки землі вільним безземельним селянам у прекарій, що означає "відпрошене тримання", без перспектив особистої залежності, то

згодом і таке тримання землі веде до залежності прекаріста від власника землі.

Змінюється становище колонів. Колись так називали поселенців, а згодом і орендарів, що обробляли чужу землю на умовах сплати грошового чи натурального внеску. В IV - V ст. серед колонів зростає верства залежних, приписних колонів, відповідальність за яких несе власник землі.

Нові явища з'являються і в господарських стосунках між вільними людьми. Поширення набуває емфітевсис - довгострокова оренда, при якій орендар-емфітевт набуває особливих прав на землю, близьких до власності - права передавати її у спадок, у суборенду, у заклад і навіть на продаж. В цьому останньому випадку власник землі зберігав право на першочергову купівлю або невелику компенсацію, якщо він цим правом не скористався

Всі ці нові господарські явища свідчили про те, що рабовласницький спосіб виробництва переживав кризу. Рабовласницькі вілли, які були виробниками товарної продукції, підупадають. Посаджені на землю раби і вільні орендарі найчастіше розплачувались з власником землі результатами своєї праці. Послаблення ринкових зв'язків, натуралізація господарства позначились і на ремеслах. Ці кризові явища в економіці позначились і на ремеслах. Ці кризові явища в економіці позначились і на політичному становищі Риму, і на самій Римській державі.

Криза рабовласницьких відносин викликала загострення суперечностей в суспільстві, зростання сепаратизму в провінціях. Все це збіглося в часі з натиском варварів і змусило імператорську владу перейти до зростання диктату, відмовитись від ряду традиційних для Риму політичних органів. З кінця III ст. з правління Діоклетіана Римська імперія вступила в період домінації (від лат. *dominatus*: панування), коли управління державою

було зосереджене в руках імператора і підлеглого йому бюрократичного апарату. Збільшилась армія, в тому числі й за рахунок варварів, який Рим змушений був брати на службу як найманців.

Для утримання армії та зростлого бюрократичного апарату були збільшені податки, за виконанням яких встановлювалась строга відповідальність. За едиктом Діоклетіана ремісники і торговці прикріплювались до своїх колегій, що відповідали перед державою за виконання повинностей. На членів міських курій-куріалів була покладена відповідальність за надходження податків у муніципальних округах, при цьому куріали своїм майном відповідали за недобрані податки. Великі землевласники відповідали за виконання повинностей колонами.

Сенат втратив своє політичне значення. З кінця III ст. імператори не звертаються в сенат навіть за формальним затвердженням у цьому сені. Значення сенату відновилося лише в часи політичної нестабільності в V ст., коли він вступив у суперництво з армією в боротьбі за владу.

З кінця III ст. був ліквідований традиційний адміністративний поділ імперії на імператорські та сенаторські провінції та особисті володіння імператора. Діоклетіаном була запроваджена тетрархія, тобто спільне управління державою двома правителями "августами" і двома їх наступниками "цезарями". Ця політична реформа мала тимчасовий характер, але одним з її наслідків стало роздільне управління східною і західною частинами імперії, яке в 395 році було закріплене остаточно.

Реформи періоду доміную допомогли зберегти Римську імперію, хоча й не могли подолати сепаратистських тенденцій в провінціях, де посилювалась місцева знать. Потреба в державних податках призвела до фінансової реформи. За правління Діоклетіана, а згодом його наступника Константина I

вдалось налагодити карбування повновартісної золоті монети - соліда, було стабілізовано грошовий обіг.

Криза римських політичних інститутів позначилась і на панівній верстві. Навіть знатні римські громадяни самоусуваються від громадських справ. Громадська і політична діяльність втрачають суспільний престиж. Якщо раніше пересічний римський громадянин абчив у Римі центр всесвіту, а його політичну організацію вважав досконалою і докладав зусиль для служіння їй, то в IV ст. переважали настрої скептицизму, зосередження на особистих справах і переживаннях.

Криза суспільства позначилась і на його ідеології. В релігії почастишали спроби створити єдиний для всієї імперії культ божества, пошук якого здійснюється серед стародавніх землеробських та сонячних культів. Але ці спроби мали штучний характер, в них надто прозоро проглядалось політичне замовлення централізації імперії. Вони не відзначались глибиною та послідовністю, тому не прижились.

Ідеологічним потребам пізньоримського суспільства значно більше відповідало християнство. На початку свого існування воно поширювалось як релігія гноблених, але в IV ст. серед його прихильників були вже люди різних соціальних верств. Християнство несло віру в бога, що уособлював всесвітній порядок, всемогутність, що давало кожній людині внутрішню гармонію і надію на вічне життя. В суспільстві, де зникли усталені норми й гарантії і людина почувалась беззахисною перед владою, економічними та політичними змінами, християнство пропонувало стрункий і змістовний світогляд і згуртовану церковну організацію. Певний час в Римській імперії християнські громади були гнаними і переслідуваними, але вони були сильні моральною і матеріальною підтримкою своїх членів. За Діоклетіана гоніння на християн і їх стійкість, згуртованість, непорушна віра забезпечили

християнам привабливий ореол мучеників за віру і зростання їх прихильників.

Наступники Діоклетіана, переконавшись у марності подолати християнство шляхом переслідування, постарались використати його для зміцнення держави, і, хоч самі ще не були християнами, висловлювали до нього лояльність. У 313 р. імператори Ліциній та Константин, лишаючись ще язичниками, видали Медіоланський (Міланський) едикт, що надавав християнам свободу віросповідання. Християнська церква одержала делякі привілеї, зокрема, статус юридичної особи, що дозволило їй успадковувати майно.

У 325 р. під егідою імператора у малоазійському місті Нікеї був скликаний церковний собор, що впорядковував християнську догматику, богослужіння, полагодив спірні богословські питання та розробив символ віри - короткий офіційний виклад суті християнського вчення. Імператор Константин прийняв християнство лише перед самою смертю у 337 р., а у 381 р. його наступниками християнство було проголошене державною релігією і гоніння почалось уже на язичників.

Народні рухи в пізній Римській імперії були не лише повстаннями рабів. В них брали участь дрібні землевласники, міський плебс, а іноді й куріали, що несли непосильний податковий гніт. В III - У ст. в Італії, а згодом в Північно-Східній Іспанії були поширені виступи абгаудів (від кельтського "абга" - боротьаб). Це був рух протесту дрібних землевласників кельтського та іберійського походження проти утисків Риму, що виливався у спроби жити непідвладними Риму громадами.

Часто народні рухи набували форм ересей. В IV - У ст. поширилось аріанство, що стверджувало божественну природу Ісуса Христа. Ця ересь

поширювалась серед варварських племен, що вороже ставились до Риму. Згодом деякі з них навіть прийняли християнство у формі аріанства. На сході імперії поширилось еретичне вчення монофізитів, що заперечувало людське в Христі, стверджувало його лише божественну природу. Ця єресь пропагувала зречення для духовенства мирських благ і життя у бідності.

В Північній Африці поширилась єресь послідовників єпископа Доната - донатизм, що наполягала на очищенні церкви від мирських гріхів і на повторному хрещенні грішників. Крайній напрям в донатизмі - агоністики проповідь рівності в душі перших християнських громад доводили до вимог єдності майна. Навколо цих єресей розвивались рухи бідноти, які виганяли священників, збирачів податків, звільняли рабів, знищували боргові зобов'язання - відкидали існуючі порядки як несправедні.

На початку V ст. в Галлії, а згодом і на інших територіях імперії поширилось пелагіанство, назване по імені священника Пелагія. Ця течія відкидала догмат християнства про гріховність роду людського і робила з нього висновок про неправомірність рабства і гноблення. Пелагіанство не стало основою для народного руху, але його положення виявились у подальших середньовічних єресьях.

Політичні та ідеологічні зміни в Римській імперії свідчили про кризу рабовласницьких політичних інститутів. Але разом з тим імперія виявила і певні резерви пристосування до нових умов і не зникла без могутнього зовнішнього поштовху, яким стало зіткнення з германськими народами, що розтягнулось на кілька століть і склало цілу історичну епоху.

2. Стародавні германці та їх зіткнення з Римською імперією.

Ще на рубежі II і I ст. до н. е. Рим зіткнувся з чисельними германськими племенами. Племенні союзи кимврів і тевтонів ринули в межі імперії, але

були відбиті легіонами Гая Марія. Вже тоді Рим був стривожений чисельністю і войовничістю цих варварів, хоч небезпека й була відбита. В середині I ст. до н. е. Юлій Цезар рушив на завоювання Галлії, де зіткнувся з галлами і свевами. Останні прийшли з-за Рейну і також прагнули оволодіти Галлією.

Прабатьківщиною германських племен за свідченням археологічних та лінгвістичних джерел є Скандинавія та південне узбережжя Північного і Балтійського морів. Звідси вони вирушили на південь і в III ст. до н. е. їх поселення доходили вже до Дунаю і Рейну. Стародавньою Германією римляни називали землі на схід від Рейну. Саме сюди доходив зі своїми легіонами Юлій Цезар. Він спостерігав життя і побут германців, знав їх як воїнів, тому його "Записки про галльську війну" є цінним свідченням очевидця і важливим джерелом для вивчення історії германських народів.

За часів Цезаря за Рейном і Дунаєм простягались малозаселені землі з густими лісами, непрохідними болотами. Разом з легіонерами Цезар пробирався вузькими лісовими стежками, переходив річки й болота, терпів холод серед снігів. Його записки про германців свідчать, що останні вже переходили до осідлого способу життя, займались не лише скотарством, але й землеробством, культура ведення якого була в них ще на низькому рівні. Германці не вмели ще добре обробляти землі, виснажували їх і засівали нові. Та й в харчуванні ще переважали продукти тваринництва. Германці прагнули перейти на західний берег Рейну, де землі були менш заліснені і більш придатні для землеробства, і тут зіткнулися з кельтами, які оселилися тут раніше. Германські племена суперничали між собою за луки й пасовиська, що Цезарю було не цілком зрозуміло. Він пише: "Величезну славу у германців має те плем'я, яке, розоривши сусідні області, оточує себе якомога більшими пустирями". Незрозумілим для римлян було і ставлення германців до землі. Рабовласники цінували земельну власність, прагнули її розширити,

а германці без жалю розставались із старими полями і переходили на нові. Вони не ділили землі між собою, а обробляли її спільно, родовою общиною, порівну користуючись вирощеним продуктом. Германці були ще далекими від приватної власності на землю, навіть майнової нерівності Цезар у них ще не помічав, відзначаючи, що відсутність абгатих і бідних зумовлюють надзвичайну згуртованість всіх членів племені.

Другим важливим джерелом для вивчення суспільного укладу і господарських занять германців є історико-етнографічний твір Тацита "Про походження та місце проживання германців" (скорочено його називають "Германією"), написаний у 98 р. н. е. 150 років відділяють його від "Записок" Юлія Цезаря. Тацит сам не бував у Германії, а матеріал для книги збирав, розпитуючи воїнів, полонених германців, а також із сучасних йому географічних творів.

Занепокоений занепадом моральності сучасного йому римського суспільства, розбещеністю і абайдужістю до громадських справ знаті, Тацит підкреслює простоту і діяльність германців. Однак, в його часи в германській общині вже була помітна майнова нерівність, що не пройшло повз увагу Тацита. Були в них і раби, але на зовсім іншому становищі, ніж у Римі. Кожен з рабів порядкував у своєму господарстві, а власник лише обкладав його, як колона, певними повинностями - оброком хлібом та худобою. Тацит відзначав, що рааб рідко карали примусовими роботами, били, чи кидали в окови.

У творі Тацита детально описана військова організація германців, відзначено, що у бій вони йдуть родами. В політичній організації велику роль відігравали народні збори, на яких вирішувалися найважливіші питання, здійснювалося судочинство. Менш вагомні справи вирішувались радами старійшин.

Землі германці ділили по числу працюючих і по "достоїнству". Тут не цілком ясно, що мав на увазі Тацит - якість окремих ділянок землі чи соціальне становище людей. Германці не знали ні грошей, ні лихварства.

Особливу увагу Тацит приділяє войовничості германців - адже вони постійно воювали з Римом. Під час бою для вождя сором бути перевершеним у хоробрості, а для дружинників ганьба повернутись живим з бою, де загинув вождь. Якщо плем`я тривалий час не воює, знатні юнаки залишають його і приєднуються до племені, що веде війну. "Цих людей легше переконати викликати ворога на герць і одержати рани, ніж орати землю й чекати урожаю; більш того, вони вважають лінощами й малодушністю здобувати потом те, що можна здобути кров`ю".

Вождем племені обиралися представники найбільш знатних родів. Цей факт теж відображав зростання у германців соціальної нерівності. Воєначальником же обирали воїна, що відзначився у бою, але при цьому бралися до уваги заслуги його предків - отже, теж певний соціальний статус. Дружина вже стала постійною і надзвичайно залежною від воєначальника. Дружинники складали йому клятву на вірність, одержували від нього дарунки, зброю, бойового коня. Так створювались передумови для перетворення виборної військової влади у спадкову державну владу - королівську. Германці були серйозним суперником Риму - войовничим, абгатовчисельним, сповненим загарбницької енергії.

Перші спроби германських племен проникнути на територію Римської імперії і оселитись тут були успішно відбиті. У 113-101 рр. до н.е. натопи кимврів і тевтонів були розгромлені полководцем Марієм. Спроба свевів оселитись у Східній Галлії була відбита у 55 р. до н.е. Юлієм Цезарем, який і сам ходив за Рейн. За Тіберія римляни поширили свою владу аж до Ельби і немало германських племен виявилися в залежності від них. Адже вже на

початку нової ери повстали германські племена на чолі з вождем херусків Армінієм. Римляни вислали назустріч легіони під командуванням Вара, але в 9 р. н.е. вони були розбиті у Тевтобурзькому лісі, що й стало кінцем римського панування за Рейном. Після цього Рим міг лише оборонятись. Від верхів'їв Рейну до верхньої течії Дунаю був збудований оборонний вал, що допоміг імперії стримувати натиск германців. Окрім цього римляни прагнули привабити на службу одні племена в боротьбі проти інших. Пожвавилась і торгівля з варварами, центрами якої стали Кельн, Трір, Аугсбург, Регенсбург, Відень.

В 165-180 рр. вибухнула Маркоманська війна, в ході якої величезні сили германських племен маркоманів, квадів, вандалів, германдурів перейшли римський вал і дійшли до Північної Італії. Імператор Марк Аврелій завдав поразки варварам і навіть підкорив деякі племена, але надалі імперія вже не могла тримати германців на безпечній відстані від себе. Вона змушена була дозволити їм селитись на кордонах в якості федератів . Римські землевласники охоче приймали поселенців-варварів на землі, що не оброблялись через брак рабів.

Наближення германців до римлян помітно вплинуло на їх господарство і суспільний лад. Германці запозичили культуру землеробства, у них з'явилися садівництво й виноградарство. Відповідно зросли майнові нерівності і розшарування родової общини. Зворотній вплив справили германці й на імперію. В ній зросла кількість вільного землеробського населення. Зросло число германських загонів у римській армії, а германські воєначальники почали впливати на політичне життя, скидаючи та підносячи на трон імператорів. Романізація варварів і варваризація Риму проходили одночасно і наближали завоювання останнього германцями.

На нових територіях у германців відбувались становлення нових племенних союзів, що стали основою етнічних спільностей із своєю політичною організацією - алемани, франки, сакси, тюрінги, абвари.

В 50-х рр. III ст., скориставшись хвилюваннями в імперії, германці проникли на її територію відразу на кількох ділянках. Алемани і франки вторглися в Галлію, а потім і в Іспанію, на північних Апеннінах з'явилися готи, звідки вони здійснювали набіги на внутрішні райони півострова та піратські наскоки на його узбережжя. Римлянам вдалося відтіснити франків та алеманів за Рейн, а готів за Дунай, але це сусідство було неспокійним і римляни змушені були евакуювати свої легіони і цивільне населення з Дакії. На кілька десятиліть кордони стабілізувались, хоча періодичні вторгнення германців тривали.

Сусідство германців з Римом одним з наслідків мало проникнення в їх середовище християнства. Воно більше відповідало змінам в суспільстві, ніж старе язичництво. В середині III ст. християнство у вигляді аріанства, що мало тоді поширення, розповсюдилось серед західних готів, чому немало сприяла місіонерська діяльність готського єпископа Ульфїли. Він, застосувавши латинський алфавіт, переклав на готську мову Біблію і проповідував християнське вчення серед германців. Інші германські племена теж сприяли його у формі аріанства. Згодом ці релігійні відмінності між Римом і германцями набули ролі релігійного обґрунтування боротьби. Сама ж християнізація сприяла культурному і соціальному розвитку германців.

Історія стосунків Риму з германцями тривала і напружена. На середину IV ст. тиск варварів на Рим заставив останнього поступитися певним територіям. Крім того це сусідство сприяло руйнуванню рабовласницьких відносин. Одночасно запозичення германців у римлян робило їх не лише більш вправними у господарському житті, але й руйнували родову общину,

що вже вичерпала себе. Подальші зіткнення з германцями ставали для Римської імперії все більш небезпечними.

3. Падіння Західної Римської імперії і утворення варварських держав.

Упродовж кількох століть Риму доводилось вести боротьбу з германською навалою і спробами оселитись на території імперії. Першими значний успіх в цій боротьбі здобули вестготи. Племена готів до II ст. проживали по нижній течії Вісли, куди вони по стародавніх переказах переселились із Скандинавії. На початку III ст. частина готів пішла на південний схід і оселилась між Дніпром і Доном і одержала назву остготів. Решта готських племен оселилась на лісистих територіях між Дунаєм і Дніпром, утворивши вестготський племенний союз. В готських племенних союзах були й підкорені ними слов'яни, фракійці, сармати. У 375 р. остготи були розгромлені кочівниками гунами, які прийшли з Центральної Азії, підкоривши собі деякі угорські й сарматські племена. Рятуючись від навали гунів вестготи у 376 р. звернулися до Риму з проханням про дозвіл оселитися на території імперії. Їм було дозволено зайняти Мезію на правому березі нижнього Дунаю і жити тут на правах федератів з обов'язком охороняти кордони імперії в обмін на поставки продовольства. Але римські власті не виконали своїх обіцянок, не забезпечили прийшло населення продовольством і серед нього почався голод. Римляни використали його для перетворення вестготів у рабів, за продовольство стали купувати дітей і дружин вестготів, що викликало масове повстання, до якого приєднались раби з маєтків та рудників Мезії та Фракії. У вирішальній битві біля Адріанополя у 378 р. готи одержали перемогу, загинув імператор Валент, а його наступнику Феодосію довелось укласти договір з вестготами і дозволити їм оселитися на кращих землях Аблканського півострова.

Певний час вестготи були у мирних стосунках з римлянами, але після смерті Феодосія у 395 р. знову почали спустошливі набіги на імперію, прагнули захопити Константинополь. Імператор Східної Римської імперії Аркадій заплатив вестготам викуп і поступився багатою провінцією Іллірією. На чолі вестготів став король Алларіх, який у 401 р. Здійснив похід у Північну Італію. На чолі римського війська, де на той час було багато варварів, стояв вандал Стіліхон. Він не пропустив вестготів в Італію, успішно відбивав і напади інших германських племен. Разом з тим він розумів, що сили імперії виснажені і прагнув, коли це можливо, відкупитись від нападників.

У Римі на той час були як прибічники гнучкої тактики, які вважали, що іноді варварам треба йти на поступки, щоб зберегти державу, так і представники косої і нереалістичної позиції, що ворогів Рим повинен лише знищувати. Гору взяли останні, і Стіліхон, добрий полководець, був звинувачений у потуранні своїм співплемінникам, зміщений і згодом страчений. Це погіршило воєнне становище Риму. Вестготи знову почали набіги, вимагаючи все більших витрат контрибуції і нових земель. У 410 р. після тривалої облоги Алларіх взяв Рим і пограбував його. На сучасників ці події вплинули надзвичайно гнітюче, падіння "вічного міста" асоціювалось з кінцем світу.

В плани Алларіха входило Сицилії, тому він рушив на південь Італії. Але тут 80-річний король помер, а його наступник Атаульф уклав з імператором Гонорієм угоду - одружився з його сестрою Галлою Плацидією і одержав право для готів оселитися в Південно-Західній Галлії. Після нових походів у Галлію та Іспанію у 418 р. вестготи утворили своє королівство із столицею в Тулузі - першу варварську державу на території Римської імперії.

4. Вандали. Навала гунів. У боротьбі проти германських племен римляни намагались посіяти серед них ворожнечу, нерідко укладали угоди з одними проти інших. Охорону кордонів на Нижньому Рейні римляни доручили франкам, за що їм було дозволено оселитись у північній Галлії. Але у 406 р., коли основні сили імперії були кинуті на боротьбу з вестготами, вандалі і їх союзники алани і квади (свеви) ринули в Галлію, зламавши опір франків. У 409 р. ці нові нападники через Піренеї рушили в Іспанію і захопили її західні території.

Вандали, на відміну від вестготів, не прагнули захопити певні території і осісти на них. Вони знаходились на нижчому ступені розвитку, відзначались виключною войовничістю і дикими грабунками земель, на які нападали. Вони напали на міста на узбережжі Східної Іспанії, захопили там кораблі і висадились у Північній Африці, де захопили колишні римські володіння і утворили свою державу із центром у Карфагені, яку Рим був змушений визнати.

Африканські володіння були важливими для Риму у господарському відношенні - звідси надходили зерно та олія, але згодом новий ворог привернув до себе всі сили вже розхитаної імперії.

З гунами римські легіони вперше зіткнулися у 379 р., коли вони, переслідуючи вестготів, вторглися у Мезію. З тих пір гуни нападали на Східну Римську імперію і вона платила їм данину. Щодо Західної Римської імперії, то вона навіть брала гунів на службу для придушення заколотів франків та бургундів, а також для боротьби з абгаудами.

Особливо войовничими стали гуни за вождя Атілли (435 - 453), названого за жорстокість "божим бичем". Столиця його знаходилась на берегах Тиси, на території нинішньої Угорщини. Звідси гуни робили походи

в Малу Азію, Вірменію, Месопотамію. У 451 р. Атілла рушив у Галлію, обложив і після тривалої облоги взяв Орлеан. Вирішальна битва відбулась на Каталаунських полях біля Труа. Гунам протистояло військо, що складалося з римлян, вестготів, франків і бургундів під командуванням римського полководця Аеція. Гуни були переможені, але на наступний рік Атілла ще здійснив похід в Італію, де захопив велику здобич. У 453 р. він помер і гунський союз розпався.

Крах Західної Римської імперії. Боротьба з гунами, хоч і привела до розгрому цього племінного союзу, виснажила ресурси імперії. Імператорський двір вже знаходився не в Римі, а в Равенні, при ньому точилися інтриги. Імператор боявся популярності Аеція як переможця гунів і значного політичного діяча того часу, тому й наказав його вбити. А у 455 р. сам імператор Валентиніан був убитий одним з воєначальників Аеція. Після цього імператорський престол переходив з рук в руки, імператори були ставлениками армії, Візантії, різних груп знаті і навіть германців. За 21 рік змінилось 9 імператорів.

У травні 455 р. вандали знову нагадали про себе Риму. Їх флот увійшов у гирло Тібри, імператор не зміг організувати оборону і вандали захопили місто, піддавши його ще не абченому пограбуванню та руйнуванню. 14 днів вандали громили Рим, вражаючи і жахаючи його жителів безцільним і жорстоким нищенням пам'яток культури. Так з'явився термін "вандалізм", який означає тупе й безцільне нищення.

Вандали не затримались у Римі, але імперія вже не мала сил захищатись від просування варварів. Бургунди захопили Ліон, рушили вниз по Роні і завоювали землі в Галлії, де й осіли. Великі території в центральній Галлії зайняли вестготи. Римляни намагались використати їх в Іспанії для боротьби

з абгаудами і свевами, і вестготи їх дійсно перемогли, але самі залишились на Піренейському півострові.

Уряд не міг допомогти віддаленим від Італії провінціям. Ще в 408 р. були забрані легіони з Британії. Її населення, щоб захиститись від нападів кельтів з Ірландії та Шотландії, запросило плем`я саксів і виділило їм землі в Кенті. Але сакси перестали коритися римській владі і разом з англами та ютами захопили більшу частину острова, відтіснивши романізоване населення на захід.

Навіть в самій Італії влада імператора в значній мірі залежала від підтримки армії, де переважали германці. У 476 р. вони, не раз вже домагаючись підвищення платні, зажадали земель для поселення. Їх воєначальник Одоакр з племені скірів підняв повстання і скинув останнього римського імператора - малолітнього Ромула Августула. Самого Одоакра військо проголосило конунгом, він правив Італією 17 років, не вважаючи себе імператором. Знаки імператорської влади були ним відіслані у Константинополь імператору Зенону. Західна Римська імперія припинила своє існування.

В падінні Західної Римської імперії важливу роль відіграли два фактори - внутрішня криза, що виявлялась у всіх сферах життя і навала германців, які нанесли імперії вирішальний удар.

5. Остготське королівство. Після падіння Римської імперії варварські королівства на заході, які вважались союзниками Риму, стали незалежними. В самій Італії у землевласників на користь варварів було забрано третину земель. Все це породжувало нові претензії германських племен.

Остготи, що жили в придунайських землях і вважались федератами Візантійської імперії, із згоди її імператора рушили на завоювання Італії. На

чолі остготів стояв король Теодоріх. Але остготам не вдалось одержати вирішальної перемоги і Теодоріх уклав угоду з Одоакром про поділ Італії. Однак згодом Одоакр був підступно вбитий на бенкеті у Теодоріха і вся Італія перейшла під владу остготів, які утворили тут королівство, до якого увійшли також області по Дунаю. Столицею була Равенна.

Теодоріх провів земельну реформу, відібравши третину земель у тих, кому її наділив Одоакр. Деякі італо-римські власники навіть збільшили свої володіння. Остготи, що оселилися в Італії, принесли сюди дрібне общинне землеволодіння. Під впливом римлян змінювалась і сама остготська община, в ній швидко йшла майнова диференціація.

Теодоріх вважав себе наступником римських імператорів, зберіг деякі римські інститути. Діяло римське право, функціонував сенат. Римська церква була урівнена з готською аріанською. Розуміючи істотну відмінність старого римського населення від готів, Теодоріх прагнув подолати цю прірву, своїм першим міністром він зробив двадцятилітнього римлянина Боеція, глибоко освіченого філософа. Боецій брав активну участь у вирішенні питань війни і миру, приймав посольства, упорядковував фінанси, обліковував урожаї, писав королівські укази. Він абчив, що в готському оточенні Теодоріха досягнення римської культури не мають жодної цінності. Він боявся, що надабння античної культури можуть бути втрачені, тому прагнув систематизувати їх в підручниках-енциклопедіях з арифметики, музики, геометрії та астрономії. Ці підручники містили не практичні поради, а філософські узагальнення. Вони були належним чином оцінені у середньовічних школах та університетах.

Теодоріх був прихильним до Боеція, але надто легко повірив обмовам і кинув його до в'язниці. Там Боецій написав "Розраду філософією", свій

найбільш значний філософський твір, джерело оптимізму і стійкості для абгатьох наступників.

Готська воєнна верхівка прагнула заволодіти абгатствами римської знаті, послабити її вплив у суспільстві. Після смерті Теодоріха це привело до відкритих зіткнень.

В 533 р. візантійський імператор Юстиніан, прагнучи відновити Римську імперію в її колишніх кордонах, направив військо до Італії, де його підтримали римські аристократи та духовенство. На готський престол у Равенні став Тотіла, який розправився із сторонниками реставрації імперії, позабвив їх майна і, спираючись на колонів та інших залежних людей, зумів організувати оборону і завдати візантійцям поразки. Але Юстиніан спрямував в Італію нові великі війська. У 552 р. на полі бою загинув Тотіла, а в 555 р. Італія була повністю завойована і остготська держава перестала існувати. Землі, раби і колони були повернуті до колишніх власників, а готи позабвлені значної кількості майна, абгато з них покинули країну.

6. Лангоабрдське королівство. Через тринадцять років після завоювання Італії візантійцями в неї вторглися лангоабрди, племінний союз яких включав германців, сарматів і болгар і розмістився в Паннонії. Поступово лангоабрди завоювали більшу частину Італії, під владою Візантії залишились лише землі біля Равенни і Риму і деякі території на півдні. Лангоабрди забирали у колишніх власників вже не третину землі, як готи, а майже все майно, іноді навіть робили їх своїми раабми.

На території Італії утворилось лангоабрдське королівство, яке все населення обложило податком. У самих лангоабрдів швидко розклались родо-племінні зв'язки, утверджувалась приватна власність. Саме

лангоабрдське завоювання нанесло остаточний удар по рабовласницьким відносинам в Італії і сприяло становленню феодалізму.

Згодом у УІІ ст. папи римські, прагнучи завоювати землі, що були під владою лангоабрдів, закликали на допомогу франкських королів, які й нанесли лангоабрдам руйнівних ударів. Остаточно підкорив лангоабрдське королівство Карл Великий.

7. Соціально-економічні зміни в Західній Європі у У - УІ ст.

Розселення германців серед романізованого населення, що мало більш високу матеріальну культуру, сприяло змінам як у варварській общині, так і у римському суспільстві. Германці неодноразово проводили конфіскації і переділи земель, в результаті яких велике землеволодіння не зникло, але скоротилося, поступаючись дрібному та середньому. Раби та колони здобували більшу господарську самостійність. Категорія рабів ще зберігалась, але держава варварів орієнтувалась не на рабовласників, а на вільних общинників і не втручалась у відносини між землевласниками і залежними від них людьми.

Змін зазнавали й самі германці. З воїнів вони перетворювались в селян-общинників. Малі сім'ї одержували наділи земель, які поступово перетворювались у власність, зростала майнова нерівність. У германців теж з'явилась велика земельна власність. За прикладом галло-римської знаті королі, родо-племінна знать і королівські дружинники привласнили значні завойовані землі. Під впливом римських відносин в суспільстві - відносин нерівності, римського права посилювався процес розкладу общинно-родових відносин у варварів, рівність відійшла в минуле, з'явилися привілейовані групи населення - як правило більш заможні, наближені до короля. В середовищі германців теж з'явилась поземельна та особиста залежність.

На зміну рабовласницьким у римлян та родовим у германців відносинам приходили нові феодальні відносини. Залежними селянами ставали раби, вільновідпущеники, колони, общинники, що втратили землю, залежні категорії людей германського суспільства - літи. На іншому полюсі формувався клас великих земельних власників галло-римського та варварського походження.

На зміну римській державності з його бюрократичною системою прийшли більш примітивні варварські королівства. Центральна влада зосереджувалась в руках правителів-королів, влада яких ще носила помітний відбиток попереднього періоду воєнної демократії - велику залежність від війська - дружини, від родо-племінної знаті. На місцях ще зберігались общинно-родові органи - народні збори з виборними судьями. судили германське населення за звичаєвим правом, зафіксованим у варварських правдах.

На формування германської державності справляли вплив римські державно-правові інститути. Римське населення користувалось римським правом, управлялось колишнім судово-адміністративним апаратом, на королівській службі перебували освічені римляни, як Боецій в остготській державі.

Відбувався й процес етнічної асиміляції, особливо швидкий там, де германці селилися не відособленими групами, а в середовищі романізованого населення. Але навіть там, де створювались суцільні варварські поселення, наприклад, франків у Північній Галлії, лангоабрдів у Північній Італії, асиміляції сприяли об'єднання в одній державі і поширення християнської релігії. Шлюби між галло-римлянами і германцями стали звичною справою. Почалось формування нових етносів.

Зачіски варварських племен і народностей

В.І.Коршунов

У житті Стародавньої Греції та Стародавнього Риму істотну роль відігравали варварські племена і народності. В основному це були германські племена, які вторгалися на територію Західної римської імперії й, починаючи з IV ст., призвели до занепаду рабовласницького ладу в Західній Європі. У V ст. германці захопили всю територію Західної римської імперії: у Північній Африці поселилися вандали, Італії — остготи, Британії — англійці й сакси, Галії — франки, в Іспанії — вестготи. Варварами також називали кочові племена скіфів і сарматів.

Варварські племена та народності перебували у стадії розкладу первіснообщинного ладу і мали нижчий рівень суспільного й культурного розвитку порівняно з античними рабовласницькими державами. Основна маса населення складалася з вільних виробників — воїнів, що займалися мисливством, скотарством і землеробством. З розкладом первіснообщинного ладу поступово виділялася родова знать, яка зосередила у своїх руках абгатство й владу.

Відносини варварів з античним рабовласницьким суспільством були дуже різноманітними. Це наклало свій відбиток на подальший розвиток варварських племен, і поступово вони вже значною мірою стали носіями зачатків нових суспільних відносин, що прийшли на заміну рабовласницької системи й розвинулися пізніше у феодалізм середніх віків.

Перші відомості про скіфів, які населяли причорноморські степи від гирла Дунаю до Дону, сягають VII ст. до н. е. Скіфи були переважно кочовими скотарськими племенами. Підтримуючи тісні стосунки із

Стародавньою Грецією, вони підпадали під певний вплив античної культури. В костюмі це виявлялося лише у прикрасах, озброєнні та окремих деталях. Чоловічий костюм складався з сорочки, штанів, каптана, які виготовляли з грубої тканини та із шкіри. Каптани підперезували шкіряним поясом з металевими бляхами, прикрашеними чеканкою. Одяг також доповнювали хутром. Чоловіки носили довге розпущене волосся, що вільно спадало на плечі, повну бороду і вуса. Волосся підв'язували лобною пов'язкою або підтримували металевим ободом (рис. 1.47).

Жіночий костюм складався з довгої сорочки та каптана. Зачіска у жінок була дуже простою. На довге розпущене волосся надівали високий конусоподібний ковпак із трикутною прикрасою над чолом, а поверх накидали покривало (рис. 1.48).

На початку I тис. до н. е. кельти розселилися по всій Західній Європі й утворили ряд племінних союзів і народностей, з яких найзначнішими були галли та бритти. Будучи основним об'єктом римської експансії, майже всі кельтські народності до початку нашої ери втратили самостійність.

Чоловічий костюм кельтів складався з туніки, штанів, плаща, пов'язки на стегнах у вигляді спідниці — кілт. Взуття мало назву «gallicae», тобто галльське (галоші). Його виготовляли з шматка шкіри.

Досить своєрідно кельти прибирали голову. Чоловіки носили довге волосся, зачесане від чола назад, що вільно спадало на плечі та спину. Його підтримували металевим ободом. Представники родовой знаті іноді заплітали бічні пасма волосся в коси або дрібні плетінки, що спускалися спереду на плечі та груди (рис. 1.49).

Рис. 1.47

Рис. 1.48.

Чоловіча скіфська зачіска Жіноча скіфська зачіска

Знатні кельти, особливо в Галлії, майже завжди голили бороду, але відрощували довгі густі вуса, які іноді звисали аж до грудей.

Жіночий костюм складався з довгої, прямого крою спідниці, підперезаної широким поясом із бляхами та пряжкою. Інколи спідницю підтримували шлейками, її доповнював безрукавий ліф або корсаж із шкіри. Жінки з середовища родової знаті носили довгу туніку — плащ. Довге розпущене волосся часто підтримували ободами. Бічні пасма волосся іноді заплітали в коси (рис. 1.50).

Протягом другої половини I тис. н. е. давні германці розселялися на території між ріками Рейном і Ельбою.

Чоловічий костюм германців складався з туніки, нарамника з грубої тканини й плаща із шкур тварин. Пізніше з'явилися штани.

Давні германці мали довге волосся, розпущене по плечах та спині або підв'язане пучком, який стирчав зверху і мав найрізноманітніші виабгливі форми (рис. 1.51). Раабм і злочинцям у деяких племенах вистригали волосся

на тім'ї. Типовим було відрощування повної довгої бороди, проте чоловіки деяких племен нерідко голили бороди й носили тільки довгі вуса (франки, скандинави).

Основа зачіски у германських жінок — завжди розпущене довге волосся, розділене спереду проділом і підтримуване ободом або пов'язкою на чолі. Іноді бічні пасма заплітали в коси чи плетінки, що спускалися на плечі й груди.

У жінок багатой верхівки варварських племен і народностей зустрічалися зачіски, які нагадували римські в пізній період, а також деякі візантійські. Такі зачіски нерідко доповнювали сітками (рис. 1.52 а, б),

Багаті жінки носили блискучі масивні металеві прикраси, зокрема золоті, часто покриті яскравою кольоровою емаллю, а також прикраси із золотого дроту. Чоловіки прикрашалися не менше, ніж жінки.

Рис. 1.49. Чоловіча кельтська зачіска

Рис. 1.50. Жіноча кельтська зачіска Рис. 1.51. Чоловіча зачіска давніх германців

Типовими прикрасами були нашійні обручі, браслети, які надівали на руку вище та нижче ліктя, біля зап'ястя, а також персні, застібки фібули, пряжки для поясів, брошки й різні бляхи та пластинки, якимді або оздоблювали пояси, або носили їх як нагрудні прикраси. Поширеними були й діадеми та обручі на голову. Орнаментальне декорування прикрас, частин і елементів одягу зводилося переважно до двох типів: суто геометричного орнаменту та орнаменту так званого тваринного мотиву. Перший тип набув найбільшого розвитку в кельтів у формах складних переплетінь мотузяного узору, в яких переважали спіраль та інші криволінійні, примхливо зігнуті фігури. Другий тип був поширений серед скіфів, а в поєднанні з плетеним орнаментом — у давніх германців.

Рис. 1.52. Зачіски знатних жінок

а — германка; б — скандинавка

Готський шифр на карті України

Євген ПАЛІЙЧУК,

студент-лінгвіст

Юрій ПАЛІЙЧУК,

кандидат хімічних наук

Радісно читати статті, аналогічні розміщеній у № 12 «Наукового світу» за грудень 2007 року (стор. 20) під назвою: «Спочатку була Україна» -- цікавість до нашого минулого невмируща. Журналістка прагне дізнатися, хто вони - "трипільці", а причити "розсекреченим" наше історичне минуле з визначенням конкретних народів - дійових осіб на арені історії.

Не знаю наскільки такі очікування можуть бути задоволені. Треба брати до уваги те, що ця галузь науки, наша давня історія, перебуває під тиском усталених стереотипів і, як результат, створено багато легенд на різні теми, які зовсім не дають нічого нового для пізнання нашого минулого.

Ці стереотипи не дають можливості віднайти й утвердити хоча б близьку до істини історію походження самої назви Україна. Водночас відійти від цих стереотипів - значить ревізувати положення, які є наріжними в усталених теоріях походження слов'ян, спільної слов'янської прамови й території, "колиски трьох народів" тощо. Одним із етапів розкриття сутності "трипільців" і, водночас, відходом від стереотипів може стати наш підхід до

розшифрування топонімів і гідронімів України, який, крім того дає змогу ліквідувати "білі плями" в нашій історії - розуміти, хто такі "руси", "слов'яни", звідки з'явилися "князі" й інше (про це в наступних матеріалах).

Ось Ви, читачу, взяли до рук карту України й абчите характерні тільки для України назви населених пунктів: Ворохта, Фастів, Сатанів, Яготин, Ніжин, Корсунь, Канів, Житомир, Полтава і абгато інших. Характерні вони, наголошую, тільки для України, українські вони на 100 відсотків, а що означають ці назви достеменно не знаємо. Скажете, можна керуватися 25-томним виданням "Історії міст і сіл Української РСР". Але це мало в чому допоможе.

Подивімось далі на назви річок, характерних також тільки для України: Буг, Смолитич, Сірет, Случ, Збруч, Стир, визначальна для подальшої історії українських земель річка Рось, Стугна, Трубіж, Хорол, Псел, Сула. Що ми можемо сказати про значення цих слів? Яку інформацію несуть вони в собі з глибин віків? Чому так сталося, що ми, давній народ, живемо споконвіку на цій землі й не знаємо цих значень. Живемо ніби на своїй-несвоїй землі? Ці запитання часто порушуються в наукових монографіях, радіопередачах. Ніби й відповіді якісь формулюються. Проте...

Щоб зрозуміти це, після тривалих безрезультатних пошуків, ми пішли ось яким шляхом. З історичної літератури, зокрема фундаментальної праці М. Грушевського "Історія України-Руси" відомо, що одним із народів, історична доля якого перетнулася з історичною долею України були готи. Щоправда, готів чомусь не любляють наші дослідники й відводять їм незначне місце в історії наших земель. М. Грушевський зокрема, аналізуючи "Історію" Йордана, дійшов висновку, що "сі згадки (про готів) не можуть дати нічого певного і готська держава на середнім Дніпрі зістається не на чім не опертим здогадом або міфом." Навіть більше - в історичній літературі склалася думка, що готи були чимось ворожим для етносу, який у своєму подальшому розвитку став українським народом. Така думка сформувалась

скоріш за все не як результат наукових досліджень, а через неприязнь, антагонізм народів-нащадків відповідних етносів - західноєвропейських народів і слов'ян. Тоді як аналіз, згідно з нашою теорією, незрозумілих досі топонімів та гідронімів України дає певність стверджувати, що готи були основою для формування українського народу. І той землеробський етнос, який жив кілька тисячоліть до н.е. на території нинішньої України, є не хто інший, як готи. На це вказує збіг ареалу поширення готських топонімів і гідронімів з ареалом, де через тисячу років заявляють про себе українці. Чому саме готи? Насамперед через те, що вони були найближчими предками народів Європи. Однак готами вони називалися не завжди. І нам ще доведеться повернутися до цієї теми, коли хочемо з'ясувати всі аспекти давньої історії України.

Отож, вийшовши в IV ст. н.е. з території нинішньої України в Західну Європу, готи стали тим субстратом, з якого в подальшому сформувалось абгато народів Європи (німці, французи, англійці й інші). Звичайно, можна припустити, що їхня мова повинна мати хоч якусь спорідненість із мовою пращурів - готів. І що ж? Виявилось, що нинішні англійська і, меншою мірою, німецька можуть бути тим ключем, який легко відкриває нам значення незрозумілих для нас, нинішніх, топонімів і гідронімів готських часів, а майже двохтисячолітнє використання згаданих назв іншими народами (скоріше за все значною мірою залишилися ті самі готи, які втративши панівне становище, з часом прийняли іншу назву) мало що змінило навіть у звучанні цих і абгатьох інших назв.

Взяти хоча б м. Козятин. Ніякого стосунку назва не має до кіз. В англійській мові є слова cosy (kouzi) і town (taun), що в перекладі значить тиша, затишний і місто, поселення відповідно. Виходить, що для готів це було затишним містом на відміну від Фастова - fuss (fas) і town - метушливе місто. Зазначимо, що складова - гину назвах нинішніх українських міст, трансформована з протоанглійського (taun), свідчить що ці населені пункти

існували вже в готські часи, а саме слово у значенні огорожа в подальшому для істориків стало однією з ознак міста. І абгато міст по сусідству мають значення, які утворюють пари антонімів - Ворохта (vertex - вершина) і Делятин (dale (deil) -долина), Гусятин (Тернопільська обл.) розміщений там, де р. Збруч вже набрала сили, (gush (gaS) сильний даг/к) і Сатанів (Хмельницька обл.) - ніякого сатани там не водилося, просто Збруч в тому місці плив тихо, спокійно дзюрчав - sough (sau) - шелест, дзюрчання.

Випереджаючи критиків, відразу ж доведемо правильність нашого методу. Показовим щодо цього стало "розшифрування", розкриття значення слів Говерла, князь, Світязь, Вирлиця, Житомир, Прут і ін. Так, назва нашої найвищої карпатської вершини Говерла цілком відповідає світогляду давніх наших пращурів. Давня людина з поклонінням, обожнюванням ставилася до всього, що виділяється з повсякденної множинності. Тому й найвищій горі Карпат, неподалік якої вони жили, дали назву - govern - правити, керувати і life - життя, що значило для них місцеперебування того, хто керує життям, або ж місце проживання верховного правителя (бога). Чи не переселенці з Карпат були предками тих, хто в подальшому розвинули культ бога на вершині Олімпу у Греції?

Походження терміна "князь" для означення керівника держави у слов'ян свідчить, що ми є продовжувачами готів у справі державного будівництва. З'явився термін від способу керування державою готів. З огляду на це не погодимось із твердженням М. Грушевського - готи на наших землях створили велику державу, для керівництва якою було недостатньо одного короля (King). Своїми помічниками він призначав своїх нащадків королевичів - King youth -молодих королів. Пристосовуючись до слов'янської вимови слова стали одним терміном "князь". Тому князів Київської Русі треба вважати продовжувачами готської традиції керування державою.

Озеро Світязь на Волині, як показує назва, вже в ті далекі часи люди оцінили як курортне місце. Назва - поєднання двох слів: sweet - солодкий,

свіжий та youth -молодість, юнак. Купання в озері давало можливість відчути оздоровчий ефект - солодку молодість. Озеро Вирлиця (тепер у Києві) просто кликало купатися, заставляючи роздягатись - wear - одяг, less - без, що значить - без одягу. Річка Прут на Прикарпатті. На давніх римських картах вона зветься "Порат", що ближче до первісного звучання в протоан-глійській мові - pour out - литися, розливатися. Напевне часті повені, розливи дали підставу так її назвати.

Як видно на карті області, місто Житомир розташоване в місці, де зливаються до купи чотири річки, або якщо брати за головну Тетерів, то до нього впадають ще три річки, як в народі мовиться - потоки. Потік англійською мовою означає jet (джет), а їхнє злиття древні поетичні натури означили словом maгу - одружувати(ся), тобто місце, де поєднуються потоки. Правильність нашого підходу також підтверджує повна відповідність назві місце розташування села Ілавче (Тернопільська обл.), що є слов'янською транскрипцією англійського слова elevation (eliveiSen) - підвищення, висота. На нинішній топографічній карті Тернопільської обл. видно, що з підвищення, гораб, де розміщується село, різними схилами стікають чотири струмки-річечки. Коли не втручалися інші чинники, то зрозумілою стає назва і міста Іловайськ (Донецька обл.), яке, можливо, отримало свою назву через відповідне розташування.

Дуже поширеною в Україні є назва населених пунктів з коренем -кор-. Виходить, що і в готській мові, як і в теперішній англійській чи німецькій слово "corn" (ко:п) означало зерно, урожай, сіяти пшеницю. І сіяли готські землероби в найпридатнішій для землеробства смузі нинішньої України, всюди, де проживали, причому досить тривалий час. Тут, Коростень і Корнин (Житомирська обл.), Корнич і Коршів (Івано-Франківська обл.) Корсунь (Черкаська обл.), Коростишів (Київська обл.). Назви населених пунктів нам говорять про те, що для наших предків мирне життя було нерозривно пов'язане з боями та походами. У мирний час будують (Котельва cote, live -

хатина, мешкати); збирають урожай (Зідьки - seedy - наповнений насінням); думають про одяг (Кириківка - curru, cave - обробляти шкіру, печера); готують їжу (Короча - corn, chafe - зерно, розтирати); виготовляють посуд, цеглу (Глодоси - glow, doughy, sear - жар, тістоподібний, обпалювати - при допомозі жару обпалювали тістоподібні вироби з глини); інші назви свідчать вже про воєнний аспект життя: Літин - lee, town, Аблакля - balk, lee - перешкода, укриття, Мерефа - marchoff виступати, похід, Смяч - smash - розгромити (ворога), Санжари - sanguinari - кривавий (бій), жорстокий.

І стають зрозумілими назви розкиданих по правобережній Україні: Потуторів - potter (pote) - гончарні вироби, м. Снятин - місто змій - snake (sneik), Літин - місто укриття - lee (li:), Гайсин - місто схованка -hide (held), Селятин (Чернівецька обл.) -sale (seil) - продаж, торгівля. Абхмач - це місце, де абгато оленів (де ж вони тепер) -buck (bak), much (matS), Кагарлик розміщений в місці, де росло абгато черемші, коров'ячого часнику - cow, garlic (і нині ця місцевість є одним з постачальників весною черемші на ринки Києва); Чутове розміщене на кручі - chute; Полтава ж - це місце, де забруднювались переходячи вбід - pollute, wade.

Відгомін якихось страшних, трагічних подій відбився в назвах Крилос - cry (krai) - кричати, плакати і lost - загиблій та сусідніх Блюдників (Івано-Франківська обл.) - bloody - закривавлений, Гологори - hole (houl) - яма, виярок; догі (догі) - кровопролитний та Шпиколоси (Тернопільська обл.) - spear (spie) - спис, collision (keli-gen) - зіткнення, бійка; кількох Стебників - stab (steb) - удар чимось гострим, заколювати.

Водночас готи були людьми веселої вдачі, про що свідчить поширений топонім Жуків - joke (dgouk) - жарт, піддражнювати; і знамениті Жабокричі (Вінницька обл.) та Жабокруки (Івано-Франківська обл.) -jabber (dgebe) - абзікати, crook (kruk) -брехун. Вони давали влучну оцінку й різним рисам характеру - в Суботові жили розсудливі, урівноважені- souber (soube), в Сагунівці, що неподалік - кмітливі - sagacity (sagaesit), в Рацево - raise (reiz) - такі,

що викликали сміх- видно знали абгато смішних оповідок, а в Чигирині - прикри- chagrin (Saegrin). У Деражні любили кепкувати -derision; в Слатино жили замазури - slattern, в Севську - суворі - sever, а Любо-тин - місто тюхтіїв - lubber, town.

Дивна для українців назва міста Сквиря може бути зрозуміла тільки тоді, коли звернутися до англійського слова squire (skwaie) - місце проживання поміщика. А ось назви міст, які показують спеціалізацію жителів: Канів - це місто, де виробляли полотно -canvas (kenves), Бершадь - bear (bea), shot (Sot) - стрільці ведмедів, давні шполяни видно неповажали законів spoil - нагробоване добро, а давні ніжинці були скнарами для довколишніх жителів - niggard (niged). Місто Бучач (Тернопільська обл.), с. Бучач-ки (Івано-Франківська обл.), с. Буча під Києвом від слова butcher - це місця, де жили професійні м'ясники або, скоріше всього, місця де відбулися великі бойні, різанини, а вже всі теперішні Хотини, Стині й інші міста та села з поширеним коренем - ot - це місця, де жили спеціалісти з виробництва сап, мотик - hoe (hou) і забезпечували всіх землеробів Великої Готи першим важливим знаряддям праці землероб. Звідси, можна зробити висновок - і назва цього народу -готи, яка в жодному з історичних джерел не аналізується.

Топонім Хотимир, як поєднання давнього слова "гот" і сучасного "мир", підказав завдання дослідити етимологію слова "мир". Усі ми пам'ятаємо зі шкільного курсу історії, що в наших предків був звичай в знак примирення укладати шлюб між членами родин сторін, які ворогували. Для означення такого звичаю в англійській мові є слово marry (meari) - одружуватися, видавати заміж. Ось аж куди сягає коріння звичаїв нашого народу. З огляду на це слід переосмислити і значення "наскрізь слов'янського" імені Володимир, яке розуміють буквально силою великий. Тоді як коріння цього слова готське і для них це означало weld - згуртовувати, об'єднувати і marry - згуртовувати одруженням. Отож, і тут наш підхід виявився плідним для

розуміння коріння нашої мови. Щодо гідронімів України, то вони теж переконливо, як і результати археологічних розкопок свідчать про те, що землероби-готи тривалий час проживали на території нинішньої України. Зрозумілими тепер є назви річок Серет - serenity (sireniti) - прозора, Збруч - bruk - струмись, Смотрич - smout від smite - розбиватися), region (ri:gn) - місце, де можна розбитись через круті високі береги.

Річка Стрипа на Тернопільщині видно викликала поетичні настрої навколишніх жителів і вони поєднали в назві річки stream (strhm) - річката strap (strear) - пояс. Річка Рось - rous (rauz) - дістала свою назву за свою розбурханість, бурхливий норів на відміну від р. Стугна, яка свою назву заслужила за свою тиху воду - stagnate - застоюватись, а обидві річки Буг це просто болото (як одне з означень води) - bog (bog). На лівобережжі напевне всіх цікавлять назви річок Псел, Хорол, Сула, Трубіж. Думаю, що ставлення до цих річок нинішніх жителів мало чим відрізняється від тих готських часів. Адже, розмиваючи чорноземи, річки часто були каламутні, тобто - pshaw (pso) - фе, porror - огида, sully (sali) -бруднити, trouble (trabl) - перешкоджати (через болотистість річкової долини) (англ.) або trub - мутний (нім.).

Отже, із цього дослідження видно, що наша історія записана не тільки на археологічних, антропологічних пам'ятках - вона промовляє до нас тепер зрозумілими топонімами та гідронімами (треаб лише правильно читати) так щедро розкиданими на карті нашої Абтьківщини (наведені - далеко не всі).

Ключі до вправ

Порівняльно-історичний метод. Індоевропейська прамова:

12. Приклади роз'яснюють відповідності у мовах "кентум" та "сатем". До групи "кентум" належать латина, німецька, готська,

давньоанглійська мови. До “сатем”: старослов'янська, російська, українська, литовська мови.

Германські мови:

16. Англійська: Великобританія, США, Австралія, Нова Зеландія, Гана, Нігерія, Індія, Ірландія, ЮАР, Філіпіни та інші країни Африки, Азії, Америки, колишні колонії королівства Великобританія.

Німецька: ФРН, Австрія, Швейцарія, Люксембург, Ліхтенштейн.

Нідерландська: Нідерланди, Бельгія, Антильські острови, Сурінам, ЮАР.

Бурська: ЮАР, Намібія.

Фризька: Данія, ФРН, Нідерланди.

Ідіш: мова єврейського населення ФРН, СНД, США, Європи.

Датська: Данія, Гренландія.

Шведська: Швеція, Фінляндія.

Норвезька: Норвегія.

Ісландська: Ісландія.

Фарерська: Фарерські острови.

Система голосних давньогерманських мов:

5.а) іє. коротке а > герм. коротке а

б) іє. коротке і > герм. коротке е

в) іє. коротке е > герм. коротке і

г) іє. коротке у > герм. коротке о

д) іє. довге у > герм. довге у

е) іє. довге а > герм. довге о

і) іє. довге о > герм. довге о

10. Умлаути на і : а, в, г, д. Умлаут на у: б.

12. а), б) кількісний аблаут, словозміна; в) якісний аблаут, словотворення; г), д) кількісний аблаут, словотворення; е) якісний аблаут, словотворення.

Система консонантизму давньогерманських мов:

4.а) іє.d > герм. t 1й пересув приголосних

k > g закон Вернера

б) іє.k > герм. h 1й пересув приголосних

t не пересувається

в) іє. gh > герм. g 1й пересув приголосних

у сполученні з s звук t не пересувається

г) іє.p > герм. t 1й пересув приголосних

д) іє. b > герм. p. 1й пересув приголосних

і) іє. k > герм. h

p > f 1й пересув приголосних

7. Другий пересув приголосних.

герм.p,t,k > нім. ff,zz,hh після голосних

герм. p,t,k > нім. pf, tz, kh на початку слова та після приголосних

герм. b,d,g > півд нім p,t,k.

герм. d > нім.t

13. Загальногерманська гемінація: б, в, і; західногерманська: а, г, д.

Іменник у давньогерманських мовах:

б.-п , -і , -а, -и, -и,

Список зкорочень та символів

Назви мов та діалектів:

англ.- англійська

герм.- германські

гр. - грецька

Граматичні терміни:

дав. – давальний відмінок

дв. – двоїна

дієприк.- дієприкметник

гот. – готська	знах.- знахідний
д.а.- давньоанглійська	ж.р.- жіночий рід
двн.- давньоверхньонімецька	мин.ч.-минулий час
д.гр.- давньогрецька	мн. – множина
д.інд.- давньоіндійська	одн.- однина
д.ірл. - давньоірландська	ос.- осоаб
д.ісл.- давньоісландська	род.- родовий
д.прус. - давньопруська	с.р.- середній рід
д.с.- давньосаксонська	сн.- сильне дієслово
і.є.- індоєвропейська	сл.- слабе дієслово
казах. - казахська	ч.р.- чоловічий рід
лат.- латинська	<u>12 – риска знизу-</u> до вправи
лит. – литовська	надан ключ
нід. - нідерландська	
нім.- німецька	
осет. - осетинська	
пів.нім.- південнонімецький	
рос.- російська	
свн.- середньовірнонімецька	
с.ірл. - середньоірладська	
ст.сл. - старослов'янська	
укр.- українська	
шв. - шведська	
* - архетип	

Рекомендована література з курсу

1. Арсеньева Ч.Г. Введение В германскую филологию. М.: Просвещение, 2006. 286 с.
2. Головин Б.Н. Введение в языкознание. М., 1983. 564 с.
3. Гухман М.М. Готский язык. ЛКИ, 2007. 453 с.
4. Жирмунский В.М. Введение в сравнительно-историческое изучение германских языков. М.- Л.: Наука, 1964. 345 с.
5. Жлуктенко Ю.О. Вступ до германського мовознавства. К.: Академія, 1974. 243 с.

6. Каліущенко В.Л. Конспект лекцій і завдання до самостійної роботи з курсу "Вступ до германського мовознавства". Донецьк, 2001. 156 с.
7. Кодухов В.И. Введение в языкознание. М.: Альянс, 2007. 254 с.
8. Кочерган М.П. Загальне мовознавство. К.: Академія, 2010. 198 с.
9. Левицький В.В. Основи мовознавства . Чернівці: Рута, 2000. 155 с.
10. Левицький В.В. Практикум до курсу "Вступ до германського мовознавства. Чернівці: Рута, 2000. 176 с.

Словники

1. Бенвенист Э. Словарь индоевропейских социальных терминов. Перевод с французского. М. : Прогресс-Универс, 1995. 456 с.
2. Левицкий В. В. Этимологический словарь германских языков. Черновцы : Рута, 2000-2003. 896 с.
3. Мельничук О. С. (ред.). Етимологічний словник української мови. К. : Наукова думка, 1982 - 1989. 1250 с.
4. Hoad T. F. The Concise Oxford Dictionary of English Etymology. Oxford : At the Clarendon Press, 1992. 757 p.
5. Lehmann W. P. A Gothic Etymological Dictionary. Leiden : E.J. Brill, 1986. 320 p.

Фільми

- Sturm über Europa - Die Völkerwanderung
- Варвари:
  - Сакси
  - Остготи
  - Франки
  - Вестготи
  - Лангобарди

- Вікінги
- Вандали
- Германці і вікінги
  - Barbaren - Die Wikinger
- Barbaren-Die Goten Teile1,2,3
- Barbaren-Die Vandalen Teile1,2
- Der Limes - Gefahr an Roms Grenze @ HD
- Die Alamannen - Wotans Krieger stürmen das Imperium (Doku)
- Die Deutschen - Die Germanen - Die Franken (Teil 1)
- Die Deutschen - Die Germanen - Die Völkerwanderung
- Die Germanen - Folge 03 - Entscheidung am Limes
- Die Langobarden - Germanen zwischen Alpen und Appenin
- Die Normannen (1-3) Die Eroberer (Doku)
- Die Schlacht im Teutoburger Wald[DOKU Deutsch HD]
- Die Westgoten – Doku
- Doku • Kampf um Germanien - Die Varusschlacht • Deutsch – 2014
- Doku • Karl der Große • Deutsch – 2014
- Germanische Stämme - Die Ostgoten
- Germanische Stämme - Die Sachsen
- Germanische Stämme - Die Sachsen
- Germanische Stämme - Die Westgoten
- Karl der Große und die Sachsen - Part 1-4
- Kimbern und Teutonen [1-5] (Imperium Romanum)
- Sturm über Europa - Folge 01 - Kimbern und Teutonen
- Sturm über Europa 3 - Der Kampf um Rom
- Немцы
  - Karl der Große und die Sachsen (748-814)

- Otto und das Reich (936-973)
- Barbarossa und der Löwe (1155-1190)
- Friedrich II. und der Kreuzzug (1194-1250)
- Karl IV. und der Schwarze Tod (1316-1378)
- Thomas Müntzer und der Krieg der Bauern (1489-1525)
- Luther und die Nation (1521-1555)
- August der Starke und die Liebe (1670-1733)

- Wir Deutschen

- Römer und Germanen (300 v. Chr. - 400 n. Chr)
- Karl der Große (400 n.Cr. - 800 n. Chr.)
- Stauferzeit (1100-1200)
- Kaiser und Kaufleute (1200-1350)
- Das späte Mittelalter (1350-1450)
- Luther (1450-1550)

- Schätze der Welt - Erbe der Menschheit

- Deutschland: Der Kölner Dom
- Deutschland: Der Limes
- Deutschland: Städte des deutschen Mittelalters -

Regensburg

- Deutschland: Das Bauhaus
- Deutschland: Völklinger Hütte
- Deutschland: Das mittlere Rheintal
- Deutschland: Dom zu Speyer
- Deutschland: Trier

Die Stadt im späten Mittelalter

